

“Bij wijze van spreken”: spreekwoorden in het idiolect van Putin als spiegel van zijn beleid

Op zoek naar de spreekwoordelijke bijzonderheden in het idiolect van Vladimir Putin

Marie Dewaegaenare
 Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent
 Master Oost-Europese Talen en Culturen
 Masterscriptie augustus 2016
 Promotor: Prof. Dr. Aleksey Yudin

Woord vooraf

Niettegenstaande zijn opeenvolgende electorale successen is Russisch president Vladimir Putin een omstreden en daardoor veel besproken figuur, zowel in binnen- als buitenland. Naast zijn autoritair optreden zorgt ook zijn boud figuurlijk taalgebruik voor de nodige commotie bij nationale en internationale gesprekspartners. In dit onderzoek ga ik, *bij wijze van spreken*, op zoek naar hoe Putin het ‘*spreek*’woord bij de daad voegt. Ik wil hem bedanken als bron van inspiratie.

Als iemand op goede weg geholpen wordt, dan zegt men bij ons in Gent *zes gezet lijk ne pui op ne wegeling*. Ik wil de mensen bedanken die mij met hun wijze raad hebben bijgestaan. Ten eerste mijn promotor Prof. dr. Aleksey Yudin voor de tijd en moeite die hij in mijn werk investeerde. Daarnaast wil ik ook dé spreekwoordenautoriteit professor Wolfgang Mieder bedanken, een buitengewoon aimabel man wiens enthousiasme voor folklore heel aanstekelijk werkte. Hij sprak me moed in om verder te gaan met het onderzoek naar spreekwoorden bij politici. Verder wil ik mijn ouders bedanken voor hun oneindig goede zorgen en al mijn behulpzame burens voor hun onvoorwaardelijke steun! Ik sta vooral in het krijt bij mijn buurman Joël wiens rake opmerkingen me beslist verder geholpen hebben.

Tot slot maar niet het minst gaat mijn speciale dank en lof uit naar de taalvirtuoos die ooit tegen me zei: “Als je 't niet in 't echt kunt, moet je het in woorden doen!” Ik wil mijn buitengewone buurman Hans bedanken voor het engagement en geduld die hij opbracht.

Ik heb hun hulp ongelooflijk geapprecieerd!

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Probleemstelling.....	7
Methodologie.....	8
Opbouw.....	9
1. Vladimir Vladimirovič Putin	11
1.1 “Een warm hart, een koel hoofd en schone handen”.....	11
1.2 Het idiolect van president Putin.....	12
2. Theorie van het spreekwoord	14
2.1 Begrippenkader.....	14
2.2 Spreekwoorden in de retoriek volgens Aristoteles.....	15
2.3 Spreekwoorden in de politieke retoriek volgens Wolfgang Mieder.....	16
3. Methodologie: corpusanalyse	19
3.1 Corpus.....	19
3.1.1 Inbedding van spreekwoorden.....	20
3.1.2 Manier van samenstellen.....	20
3.2 Analyseniveaus van het spreekwoord.....	21
3.2.1 Syntactisch analyseniveau.....	21
3.2.2 Semantisch analyseniveau.....	22
3.2.3 Pragmatisch analyseniveau.....	23
4. Corpusanalyse	25
4.1 Syntactische analyse.....	25
4.1.1 Lexicale taalbewerkingen.....	25
4.1.2 Inbedding van de spreekwoorden (introducers).....	26
4.2 Semantische analyse.....	27
4.2.1 Putins spreekwoordelijk taalgebruik in zijn eerste ambtstermijn.....	27
(a) Spreekwoordelijke retoriek inzake internationaal beleid:.....	28
– <i>Pogingen tot toenadering</i>	28
– <i>Conflicten</i>	31
(b) Spreekwoordelijke repliek op vragen over zijn bestuur.....	34
(c) Spreekwoordelijke retoriek inzake nationaal beleid:.....	39
– <i>Economie</i>	39
– <i>Sport en cultuur</i>	40
– <i>Justitie en binnenlandse zaken</i>	40
4.2.2 Putins spreekwoordelijk taalgebruik in zijn tweede ambtstermijn.....	41
(a) Spreekwoordelijke retoriek inzake internationaal beleid:.....	42
– <i>Pogingen tot toenadering</i>	42
– <i>Conflicten</i>	45
(b) Spreekwoordelijke retoriek inzake nationaal beleid:.....	47
– <i>Justitie en binnenlandse zaken</i>	47
– <i>Economie</i>	49
– <i>Sport en cultuur</i>	50
(c) Spreekwoordelijke repliek op vragen over zijn bestuur.....	52
4.2.3 Putins spreekwoordelijk taalgebruik in zijn derde ambtstermijn.....	54
(a) Spreekwoordelijke retoriek inzake nationaal beleid:.....	55
– <i>Sport en cultuur</i>	55
– <i>Economie</i>	58
(b) Spreekwoordelijke retoriek inzake internationaal beleid:.....	61
– <i>Conflicten</i>	61

– <i>Pogingen tot toenadering</i>	64
(c) Spreekwoordelijke repliek op vragen over zijn bestuur.....	65
4.3 Pragmatische analyse.....	68
5. Matrix	70
Conclusie	72
Bibliografie	76
Appendix	82
Alfabetische lijst met spreekwoorden.....	82
Lijst met fragmenten uit transcripties van toespraken, persconferenties en interviews.....	84

Inleiding

*De hoofdman heeft een ronde smoel... en sprak in zegswijzen.*¹ Wie had ooit durven denken dat Vladimir Vladimirovič Putin,² ex-spion bij de KGB, ex-judoka, ex-premier en president van de Russische Federatie een aanwinst kon zijn voor de hedendaagse Russische folklore. Maar zoals de gangster Viktor Bagrov in de Russische film *Broer* (Брат) (1997), drukt president Putin zich maar al te graag uit in spreekwoordelijke taal. Net als andere wereldleiders trouwens, is Putin zich bewust van de impact van retoriek op zijn toehoorders. Hij kan op briljante wijze zijn gesprekspartners betrekken, alsook het kijkend en luisterend publiek van zijn land door hun eigen spreektaal te gebruiken (Gorham 2014: 138). Hij gebruikt volkse, niet zelden grove uitlatingen, zoals “Wij zullen die terroristen (Tsjetsjeense separatisten) koud maken op de plee!” (Террористов будем мочить в сортире!) (Dušenko 2002: 345). Daarbij moet opgemerkt worden dat dergelijke gezegden gehegeld worden door critici, maar vaak in de smaak vallen bij zijn kiezerskorps (Gorham 2014: 132-133). In 2015 werd zelfs een boekje uitgebracht met daarin de verzamelde uitspraken van Putin, getiteld “Woorden die de wereld veranderden” (Слова меняющие мир).

Probleemstelling

Anders dan bovengenoemde onfatsoenlijke uitspraken doen vermoeden, is Putins taaleigen doorgaans technocratisch van aard en doorspekt met een bureaucratisch jargon (Gorham 2014: 131, 136). Als staatshoofd is hij echter genoodzaakt een zo breed mogelijk publiek aan te spreken. Putin zou daarin een meester zijn door af en toe een *volks allure* aan zijn beweringen te geven, onder andere door spreekwoorden en gezegden. Hij haalt zijn inspiratie hiervoor in de eerste plaats uit de rijke Russische folklore.

Het gebruik van spreekwoordelijke taal door president Putin is zeker geen Russische exclusiviteit. Hij is schatplichtig aan tal van toonaangevende redenaars die al eerder spreekwoorden en gezegden hebben aangewend. Dit zijn vormen van taalgebruik waarmee mensen zich makkelijk kunnen identificeren (Mieder 2005: 138-139) en die bovendien ook kunnen ingezet worden om te overtuigen. In zijn exhaustief onderzoek naar spreekwoordelijk taalgebruik in politieke toespraken maakt de Duitse taalkundige Wolfgang Mieder duidelijk hoe Abraham Lincoln, Franklin Roosevelt, Harry Truman en Ronald Reagan (Mieder 2000; 2005) hun ideeën van beleid omzetten in innovatieve spreekwoordelijke taal. In Mieders boek “*Yes We Can*” *Barack Obama's Proverbial Rhetoric* (2009) worden de spreekwoorden in de retoriek van president Barack Obama uitvoerig beschreven en becommentarieerd. Mieder toont aan dat de taal van Amerikaanse presidenten maar

---

1 “Главный у них такой, с круглой мордой... Всё поговорками говорил”. Quote uit de Russische film ‘Brat’. Beschikbaar via URL: <http://www.vothouse.ru/films/brat_text.html>. Laatst geraadpleegd 23 maart 2016.

2 In deze scriptie wordt getranslitereerd volgens het internationaal gestandaardiseerd ISO 9-systeem.

al te vaak een panoplie van figuurlijk taalgebruik is. Mieders collega Elena Carter onderzocht reeds het spreekwoordelijk taalgebruik van de communistische partijleider Nikita Chruščëv ter gelegenheid van zijn toespraak voor de Verenigde Naties (Carter 2015: 63-82). En hoe geeft de Russische president Putin nu blijk van inzicht in de mogelijkheden van spreekwoorden om een publiek te overtuigen? Een analyse van de spreekwoordelijke taal in de politieke retoriek van Putin ontbrak vooralsnog. Met dit onderzoek probeer ik deze lacune te vullen. Ik bestudeer hoe Putin spreekwoorden, gezegden, uitdrukkingen, aforismen, gevleugelde uitdrukkingen en spreuken inzet om zijn boodschap te communiceren naar de toehoorders. Bijkomend wordt ook Putins drijfveer achter het gebruik van de spreekwoorden bekeken. Met andere woorden, ik ga op zoek naar de rol die spreekwoordelijke taal speelt in zijn idiolect, zijn persoonlijk taalgebruik. Daarvoor heb ik een representatief en relevant corpus met voorbeelden nodig.

Methodologie

Het corpus is een verzameling van fragmenten uit beschikbare transcripties (стенограммы) van Putins publieke optredens als president van Rusland. De collectie spreekwoorden is integraal afkomstig van het internet en terug te vinden op de officiële presidentiële website <http://kremlin.ru/>. Om een analyse mogelijk te maken van de gevonden tekstfragmenten in de beknopte omvang van deze scriptie moest hun aantal worden beperkt. Geïnspireerd op de theoretische inzichten van František Čermak in *Proverbs: Their Lexical and Semantic Features* (2014) werden in dit onderzoek *introducers* of inleidingsformules (zie paragraaf ‘Inbedding van spreekwoorden’) gebruikt als zoektermen om spreekwoorden in de online database van transcripties op te sporen.

Het onderzoek analyseert de verzamelde spreekwoorden die voorkomen met *introducers*. De onderzoeksmethode in deze scriptie is een driedelige corpusanalyse van de digitale verzameling spreekwoorden van Putin. De analyse zelf valt in drieën uiteen.

Het eerste deel is een syntactische analyse op zoek naar welke transformaties Putin aanbrengt in de vorm van de verzamelde spreekwoorden. In *Echo's echo's. De kunst van de allusie* van de Belgische schrijver Paul Claes (2011) worden de verschillende taalbewerkingen op alle mogelijke taalniveaus, die ook spreekwoorden kunnen ondergaan, reeds uitvoerig beschreven.

Daarna volgt een semantische analyse van de verzamelde spreekwoorden: een onderzoek naar hun betekenis op basis van een spreekwoordelijk lexicon van Putin. Om een correcte en nauwkeurige analyse te maken, wordt de betekenis van de verzamelde spreekwoorden geïllustreerd binnen de Russische en/of internationale politieke en sociale situatie. Deze sociaal-politieke *context* omvat de gebeurtenissen waar Putin via de spreekwoorden op inspeelt. Per ambtstermijn, dus chronologisch, worden de spreekwoorden volgens hun thema onderverdeeld. De term ‘thema’ dient om aan te geven bij welke specifieke sociaal-politieke aangelegenheden Putins spreekwoorden ontstaan. Verder wordt van elk spreekwoord zijn canonieke vorm of standaardvorm, een Nederlands

equivalent (indien mogelijk) en een vertaling bepaald. Bij gebrek aan een Nederlands equivalent, zorgt een letterlijke vertaling soms voor meer duiding.

Ten slotte ga ik over tot de pragmatische analyse. Het pragmatische potentieel in spreekwoorden wordt in het hoofdstuk ‘Pragmatisch analyseniveau’ behandeld. De analyse zelf is opgesplitst in twee delen. In het eerste deel wordt de werking van Putins spreekwoorden als taalhandelingen verduidelijkt aan de hand van de transcripties waarin ze voorkomen. De Finse paremiologe (onderzoeker van spreekwoorden) Outi Lauhakangas gebruikt de term ‘proverb speech’ om de context rond het spreekwoord in *live* communicatie aan te duiden (2007). De proverb speech bestaat uit de concrete taalhandeling waarin een spreekwoord of spreekwoordelijke uitdrukking is ingebed (Lauhakangas 2007: 79). Elk spreekwoord heeft namelijk “als context een co-text”, de grotere talige context (Van Poecke 1991: 19). In dit onderzoek verwijzen we dan naar de *co-text* (anders ook bekend als microtekst), het opgenomen fragment (zoals opgenomen achteraan in de “Lijst met fragmenten uit transcripties van toespraken, persconferenties en interviews”) uit de transcripties dat samenhangt met het respectievelijke spreekwoord. We hebben de co-text nodig om de strekking en de functie van de spreekwoorden te bepalen.

In het tweede deel worden de bevindingen uit het semantische en pragmatische onderzoek schematisch weergegeven in een matrix. In dit schema worden de negenenzestig verschillende semantische microanalyses van de spreekwoorden overzichtelijk weergegeven. De spreekwoorden worden in de matrix gelinkt met hun verschillende functies en effecten. Op die manier kunnen we een veralgemeende beeld van de strekking en functie van de verzamelde spreekwoorden vormen en zo tot een nauwkeurige conclusie komen.

Opbouw

Alvorens van start te gaan met het theoretisch kader en de corpusanalyse, besteed ik het eerste hoofdstuk aan de figuur en diens idiolect waar het in deze scriptie grotendeels om draait: Vladimir Putin.

Het tweede hoofdstuk in deze scriptie is gewijd aan een inleidende beschouwing van de theorie over spreekwoorden. Veel van volgende theoretische benaderingen zijn ontleend aan Wolfgang Mieder (1996; 2008). Hierna worden de opvattingen van de klassieke retorica volgens Aristoteles besproken, in navolging van het overzicht in *Klassieke retorica* (1989) van Anton Leeman en Antoine Braet. Tot slot heb ik het ook over spreekwoorden in *politieke* retoriek, tevens gebaseerd op de inzichten van Mieder (2001; 2005; 2008; 2009; 2010).

In het derde hoofdstuk wordt het corpus diepgaand voorgesteld. Ik sta stil bij hoe Putin de spreekwoorden ingang doet vinden bij de rest van zijn betoog. Verder worden aan de hand van drie analyseniveaus de syntactische, semantische en pragmatische eigenschappen van spreekwoorden kort toegelicht.

In het vierde en laatste hoofdstuk ga ik over tot de drieledige eigenlijke analyse van het corpus. Per analyseniveau worden de verzamelde spreekwoorden ontleed. In het syntactische deel worden de inbedden van en de taalbewerkingen in de verzamelde spreekwoorden beschreven. In de semantische analyse wordt het spreekwoordelijk lexicon van Putin in de drie ambtstermijnen thematisch gerangschikt en besproken. In de pragmatische analyse wordt ten slotte de werking van Putins spreekwoordelijk taalgebruik bepaald en schematisch weergegeven in een matrix.

Hoewel spreekwoorden een populair en wereldwijd verschijnsel zijn, blijft onderzoek naar hun gebruik in politieke retoriek vooral beperkt tot het gespecialiseerde veld van de paremiologie of *spreekwoordenleer*. Bij mijn weten werd Putins gebruik van spreekwoordelijke taal nog nooit eerder apart behandeld in een analytisch onderzoek zoals hier voorgelegd. Ik begeef mij dus op glad ijs maar tegelijk draagt dit avontuur bij aan mijn interesse voor het onderwerp en aan het belang van mijn scriptie. De relevantie van dit onderzoek bestaat erin dat nagegaan wordt hoe en waarom Putin in toespraken, persconferenties en interviews spreekwoorden aanhaalt om zijn publiek te betrekken en te overtuigen. Het is een aanvulling op reeds bestaande secundaire literatuur over spreekwoordelijke taal van politici, maar dan toegespitst op Putin.

1. Vladimir Vladimirovič Putin

1.1 *“Een warm hart, een koel hoofd en schone handen”*

Op 7 oktober 1952 werd in Leningrad de derde zoon van Vladimir Spiridonovič Putin en Maria Ivanova Sjelomova geboren, Vladimir Vladimirovič. Zijn oudere broertjes stierven op jonge leeftijd en Vladimir groeide op als enig kind in een proletarisch gezin. Volgens journalist en Putin-biograaf Steven Lee Myers had de jongen een kort lontje en gedroeg hij zich vaak impulsief (2015: 22). Al snel stortte de kleine Putin zich op vechtsport, judo meer bepaald, die hem de nodige discipline bezorgde. Het verhaal doet de ronde dat Putin als puber na het lezen van een spionageroman onverschrokken een KGB-kantoor binnenliep en zijn diensten aanbood (Myers 2015: 25). Tot zijn spijt werd hij geweigerd. Maar Putin bewees dat de aanhouder wint. In 1975, na zijn rechtenstudie, werd hij alsnog aangenomen bij de KGB. Zijn vastberadenheid om aan de slag te gaan als spion werd beloond. De rest is geschiedenis. Na zijn KGB-opleiding is Putin uitgegroeid tot een echte beroepsspion. Hij sprak heimelijk over zijn werkzaamheden. Vrienden noch familie hadden enig idee waarmee hij bezig was. Tijdens zijn dienstjaren als agent voor de KGB leerde hij de cruciale eigenschappen van een officier: “een warm hart, een koel hoofd en schone handen” (Myers 2015: 36).

In de chaos na de implosie van de Sovjet-Unie eind jaren tachtig nam Putin, na zestien jaar trouwe dienst bij de KGB, ontslag. Hij ging werken voor de burgemeester van Sint-Petersburg, Anatolij Sobčak. Putin werd aangesteld als hoofd van het stadscomité voor buitenlandse economische zaken (Myers 2015: 86). Begin 2000 werd Putin door aftredend president Boris Jel'tsin voorgedragen als zijn opvolger voor de Russische presidentsverkiezingen in maart. Putin had weinig politieke ervaring en kon nog niet rekenen op een partijaanhang. Maar op 26 maart 2000 werd hij voor de eerste maal verkozen als president van Rusland en vanaf dan is hij niet meer weg te denken van het nationaal en internationaal politiek toneel. Hij werd in 2004 met een verpletterende meerderheid herverkozen. Vier jaar later werd hij vervangen door zijn partijgenoot en voormalig staflid Dmitrij Medvedev. Gedurende zijn afwezigheid als president vervulde Putin het ambt van premier. In 2012 werd Putin voor de derde keer verkozen als president van Rusland. Zijn huidige ambtstermijn loopt tot de nieuwe presidentsverkiezingen in maart 2018.

De lange regeerperiode kan mede verklaard worden door de overtuigingskracht die Putin als persoon bezit. Die overredingskracht zit in zijn manier van spreken die tot uiting komt in zijn opmerkelijk taalgebruik. Hij hanteert daarbij een taaleigen dat onder meer rijk is aan tal van spreekwoordelijke uitdrukkingen.

1.2 Het idiolect van president Putin

Over zijn idiolect valt veel te zeggen, maar eentonig is het zeker niet. Als product van de inlichtingendienst is Putin een hoogopgeleid man. Zijn spraak is helder, correct en consistent (Levanova 2002: 5). Hij lardeert zijn toespraken met statistische gegevens en gespecialiseerde vakterminologie die *politiek correct* en gepast klinken. Maar tegelijk is hij berucht om zijn onomwonden uitspraken en soms bruut taalgebruik (Gorham 2014: 131).

Putin maakte definitief komaf met de afgezaagde, vastgeroeste en clichématige taal van de communistische leiders.³ In dat discours van het Sovjetgezag gold slechts één vorm van politiek taalgebruik als legitiem, waarbij de stem van één politicus alle andere stemmen beheerste (Claes 2011: 43). Met de dood van Stalin viel de bezieler van dit gezaghebbend discours weg (Jurčák 2006: 13-14). Wat overbleef was een onpersoonlijk en weinigzeggend taalgebruik waarachter de latere partijfunctionarissen en Kosomol- en partijleden zich verstopten. De antropoloog Aleksej Jurčák merkte op dat daardoor een diepe kloof gaapte tussen de gewone Russen en hun communistische leiders (Goscilo 2013: 47-48) (Jurčák 2006: 287-288).

Putin daarentegen zag het als zijn taak om de dagelijkse complexiteit te interpreteren en betekenis te geven in een duidelijke en toegankelijke taal. Om het met zijn woorden te zeggen: “Je mag niet vervreemden van het collectief, zoals men bij ons zegt. Dus vind ik dat je je manier van denken zo uit moet drukken, zodat mensen je begrijpen. Er moet een bepaalde grens zijn, en ik hoop dat het me lukt om die niet te overschrijden.”⁴

Dankzij zijn eigengereid idioom is Putin erin geslaagd het machtsvacuüm in de latere Sovjetperiode op te vullen (Jurčák 2014: 53). Sindsdien is hij de eerste Russische leider die door zijn ongepolijst en ongepast taalgebruik een persoonlijke graad van retorische autoriteit krijgt toegekend (Gorham 2014: 131). Hij speelt met lage stijlregisters om beter te kunnen inspelen op de gevoelens van zijn publiek (Goscilo 2013: 82). Langs die weg gaat, door de ‘gewone’ indruk die hij nalaat door zijn spontaan (lees: onomwonden) taalgebruik, een schijn van waarheid uit (van der Steen 2010: 65). Putin ontpopte zich tot een *no-nonsensespreker* die opkomt voor de mensen en uitdrukking geeft aan hun behoeftes en angsten (Gorham 2014: 164). Putins idioom leidt soms tot grappige uitdrukkingen en werkt aanstekelijk tot verder taalspel, waaronder de Putin-antisprekwoorden.⁵ De parodieën op Putins taalgebruik worden uitgebreid beschreven in het artikel *Jokes about Putin and the Elections Ten Years On, or, Is There a Folklore of ‘the Snow Revolution’?*

---

3 Tijdens de late Sovjet-periode werden de ideologisch opvattingen in de vorm van toespraken, rituele praktijken, slogans, posters, monumenten, en propaganda gestandaardiseerd (Jurčák 2006: 14). Dit vastgeroeste waardesysteem als nalatenschap van de Sovjet periode was verbonden met wat Bachtin ‘het gezaghebbend discours’ (авторитетное слово) noemde (Bachtin 1981).

4 “Нельзя отрываться от коллектива, как у нас говорят. Вот и я считаю, что и в образе мыслей, и по способу выражения своих мыслей нужно быть таким, чтобы люди тебя понимали. Но все-таки должна быть определенная грань, и я надеюсь, что мне удастся быть на уровне этой грани и не переходить.” Beschikbaar via URL: <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22129>>. Laatst geraadpleegd 16 juli 2016.

5 Zo deed ik in mijn bachelorproef (Dewaegaenere 2015) onderzoek naar antisprekwoorden over Putin, die vaak geïnspireerd waren op de sprekwwoorden die Putin zelf hanteerde.

(2012) van de Russische folkloriste Alexandra Archipova.

Via zijn volkse tussenkomsten profileert Putin zich dus als ‘een man van het volk’ (Suchockij 2004), die denkt en spreekt in hun wijsheid. Zo schrijft de Amerikaanse auteur Michael Gorham dat Putin spreekwoorden aanhaalt om gezond verstand in zijn politieke boodschap te verwerken (Goscilo 2013: 90, 92). De spreekwoorden geworteld in het Russische lexicon, voorzien zijn acties ook van een soort volkse rechtvaardigheid uit de Russische nationale traditie (Goscilo 2013: 90). De wijsheid van generaties schept een illusie van toetsbaarheid, die Putins argumenten minder betwistbaar maakt (Goscilo 2013: 90).

De *volkse* formuleringen geven zijn toezeggingen meer pit en maken zijn taal begrijpbaar voor alle sociale groepen (Levanova 2002: 5). Bovendien kunnen spreekwoorden in de moedertaal van de toehoorders de identiteit en het gevoel van samenhang binnen de gemeenschap versterken (Lauhakangas 2007: 83). In een poging om erbij te horen gebruikt men soms zegswijzen en volkse formuleringen, die vooral geldig zijn in bepaalde milieus van ingewijden (de Coster 2002: 1-5). Doordat hij zich slim bedient van volkstaal, wint Putin aan populariteit onder het volk.⁶ Op die manier wil hij zijn affiniteit benadrukken met het Russische volk (Redkozubova 2012: 137). Daarmee dicht hij de kloof tussen de gewone Russen en hun leider.

---

6 De Russische journalist Kirill Suchockij publiceerde op 5 maart 2004 voor BBC Russian een artikel over ‘Putinismes’, zogenaamde onopzettelijke versprekingen van president Putin. Hij schreef hoe Putin steeg in de achting van de Russen door zijn gedurfde taal en hilarische uitspraken. Beschikbaar via URL: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/russian/russia/newsid_3535000/3535811.stm>. Laatst geraadpleegd 16 juli 2016.

2. Theorie van het spreekwoord

Zoals reeds in de inleiding vermeld, veronderstelt een analyse van een corpus van spreekwoorden een voorafgaande definitie van het begrip. Het omvangrijk aantal academische werken over spreekwoorden is een kluwen van definities en omschrijvingen. Het is hier niet mijn bedoeling de verschillende vormen van spreekwoordelijke uitdrukkingen te definiëren. Daarom worden de verschillende benamingen, zoals spreekwoorden (пословицы), gezegden (поговорки), uitdrukkingen (выражения), aforismen (афоризмы), gevleugelde uitdrukkingen (крылатые фразы) en spreuken (изречения) in dit onderzoek als evenwaardige begrippen behandeld. Laatstgenoemde varianten worden in het verdere verloop aangeduid met de overkoepelende term: ‘spreekwoorden’. Mijn keuze voor de terminologie in deze scriptie is geïnspireerd op Mieders keuze voor het woord ‘proverbs’ (spreekwoorden) als algemene benaming voor spreekwoordelijk taalgebruik bij politici (Mieder 2001; 2005; 2008; 2009; 2010). De Russische paremioloog en gerenommeerd folklorist Grigorij Permjakov merkt overigens op dat ‘spreekwoorden en gezegden’ (пословицы и поговорки) meestal in één adem worden genoemd (1970: 8). Net als in het Russisch trouwens gebruiken Nederlandse moedertaalsprekers de termen ‘spreekwoorden’ en ‘gezegden’ ook vaak door elkaar. Niet toevallig hebben ze inderdaad veel overlappende kenmerken.

In het veld van de paremiologie zijn er twee soorten onderzoek naar spreekwoorden. Een eerste groep die voornamelijk bestaat uit Russische taalkundigen, focust op de formele eigenschappen van spreekwoorden en houdt zich vooral bezig met classificeren. Een tweede groep uit de Angelsaksische wereld concentreert zich op de rol van spreekwoorden in concrete mondelinge communicatie. Mijn scriptie is gesitueerd binnen de tweede traditie omdat hun pragmatische aanpak beter aansluit bij mijn onderzoek. In het spoor van de Angelsaksische taalkundigen die het slim gebruik van spreekwoorden zien als een fenomeen van welsprekendheid en taalgevoel, probeert deze scriptie enkele bijzonderheden bloot te leggen in het spreekwoordelijk idiolect van Putin.

2.1 Begrippenkader

Op ieder potje past een dekseltje. Voor bijna elke denkbare situatie in ons leven bestaat er een spreekwoord dat past. Iedereen gebruikt wel eens metaforen en deze vertrouwdheid met figuurlijk taalgebruik maakt dat wij spreekwoorden gemakkelijk herkennen en kunnen identificeren (Briggs 1985: 793). Maar de eenvoud en helderheid van spreekwoorden staan in fel contrast met de oneindige discussie over de definitie van dit genre in de folklore. Bovendien staan spreekwoorden als verschijnsel niet geïsoleerd. Spreekwoorden, zegswijzen, gezegden, volkswijsheden, uitdrukkingen, spreuken, gevleugelde uitdrukkingen... liggen allemaal dicht bij elkaar.

Permjakov behandelt ‘spreekwoorden en gezegden’ (пословицы и поговорки) als een apart

genre in de folklore (Permjakov 1970). Hij omschrijft spreekwoorden als overdrachtelijke taaluitingen met een voltooide betekenis in een gesloten vorm (Permjakov 1970: 8). Met andere woorden, spreekwoorden worden gekarakteriseerd als op zichzelf staande, traditionele uitspraken met een stichtelijke inhoud en een vaste, poëtische vorm (Hrisztova-Gotthardt & Varga 2014: 8). Maar een wetenschappelijke en allesomvattende omschrijving, die bijvoorbeeld een spreekwoord van een gezegde onderscheidt, ontbreekt voorlopig nog. In deze scriptie werk ik met de meest gangbare *definitie* van Wolfgang Mieder:

Proverbs are concise traditional statements of apparent truths with currency among the folk. More elaborately stated, proverbs are short, generally known sentences of the folk that contain wisdom, truths, morals, and traditional views in a metaphorical, fixed, and memorable form and that are handed down from generation to generation (Mieder 1996: 597).

Via spreekwoorden wordt een concrete situatie veralgemeend en voorzien van sociale commentaar (Mieder 2008: 9). Door hun beknopte vorm zijn ze bovendien gemakkelijk te herkennen en eenvoudig te onthouden door de moedertaalsprekers. Meer nog, het is een voorwaarde voor geslaagde communicatie dat leden van de taalgemeenschap de spreekwoorden en hun betekenissen kennen (Hrisztova-Gotthardt & Varga 2014: 17). Die betekenis hangt dan samen met de sociale context waarin ze worden gebruikt. Mieder acht dat het gebruik en de functie van spreekwoorden daarom ook in zijn specifieke sociale, literaire, retorische... context en als concrete taaluitingen moeten worden bestudeerd (2008: 13). Want een geïsoleerd spreekwoord voorziet zelden in een retorisch voornemen van de spreker (Briggs 1985: 794).

2.2 Spreekwoorden in de retoriek volgens Aristoteles

Om Putins spreekwoordelijke taal in zijn politieke retoriek te kaderen, ga ik uit van een aantal opvattingen uit de klassieke retorica.

In de retorische leer draait alles om het overtuigen van het publiek. Het gaat om *wat* men beweert en *hoe* men iets beweert. Als theoretische achtergrond voor deze scriptie beperk ik mij tot een aantal kenmerken van de klassieke retorica volgens Aristoteles, helder samengebracht door Anton Leeman en Antoine Braet (1989). Aristoteles omschrijft de retorica als “het vermogen om in elke zaak de beschikbare overtuigingsmiddelen te ontdekken” – anders gezegd, als “de kunst van het overtuigen” (Leeman & Braet 1989: 10). Door correcte argumentatie maar ook door psychologische beïnvloeding van de toehoorders en relevant taalgebruik, kan een spreker zijn publiek overtuigen (Leeman & Braet 1989: 2). Om dit te doen kan de redenaar zich volgens Aristoteles beroepen op drie soorten overtuigingsmiddelen: logische (*logos*), pathetische (*pathos*) en ethische (*ēthos*) middelen. Logos bestaat uit het logisch bewijsmateriaal in de eigenlijke bewering, pathos is de waaier aan emoties die de spreker bij het publiek wenst uit te lokken en *ēthos*

zijn de persoonlijkheid of het karakter en het aanzien van de spreker (Leeman & Braet 1989: 67).

Pathos moet het publiek in een bepaalde gemoedstoestand brengen en zijn gedrag beïnvloeden (Leeman & Braet 1989: 67). Het helpt toehoorders los te komen van hun verstand en in contact te komen met hun gevoelens. Want in geëmotioneerde staat is de beoordeling van argumentaties door de toehoorders vaak minder kritisch (Leeman & Braet 1989: 67). Aangezien spreekwoorden via hun kleurrijke metaforen emotie toevoegen aan een politieke boodschap (Mieder 2005: 148), zou Putin zo op het publiek kunnen inspelen en eventuele oppositie milderen.

De functie van het *ēthos* is de spreker en daarmee zijn betoog overtuigend te doen klinken voor het publiek (Leeman & Braet 1989: 67). Aristoteles vermeldt echter niets over het *ēthos* dat een spreker a priori heeft. Eerder beschreef ik hoe Putins taalbeheersing hem een retorische autoriteit gaf, ongezien sinds de dagen van Stalin. Het *ēthos* of aanzien dat Putins toehoorders aan hem toekennen als *president* van Rusland is dus hoe dan ook hoog. Hij straalt een politieke dominantie uit en dwingt onmiddellijk respect af. Toehoorders zijn daardoor geneigd Putins betoog en daarmee indirect ook zijn standpunten eerder te aanvaarden dan argumenten van *gewone* sprekers. Volgens Aristoteles krijgt de spreker van zijn publiek een positief *ēthos* toegeschreven als hij onder andere betrokkenheid of welwillendheid uitstraalt (Leeman & Braet 1989: 67). Deze, gaat Aristoteles verder, kan de spreker bereiken door in te spelen op onze voorkeuren, in onder meer *sententia* (kernachtige of spreekwoordelijke uitdrukkingen) (Leeman & Braet 1989: 67). Aristoteles beschouwde deze spreekwoordelijke uitdrukkingen als “verfraaiende stijlqualiteiten” (Leeman & Braet 1989: 12). De moraliserende reflectie in spreekwoorden bepaalt mee de retorische overtuigingskracht van een betoog (Leeman & Braet 1989: 29). Bijgevolg zijn ze ook argumentatief van aard. Hij raadde redenaars wel aan om spaarzaam te zijn met dergelijke uitdrukkingen; “anders lijken ze teveel op pedante moralisten” (Leeman & Braet 1989: 113).

Daarbij merkt de Ghanese linguïst Kwesi Yankah in zijn onderzoek naar spreekwoordelijk taalgebruik op dat redenaars over een creatief taalvermogen moeten beschikken om spreekwoorden op een overtuigende manier te gebruiken (1989).

Ēthos en *pathos* zijn overredingsmiddelen die eerder zorgen voor de zeggingskracht en emotie dan voorzien in een feitelijke en zakelijke argumentatie. Je zou kunnen stellen dat ik in dit onderzoek op zoek ga naar het *pathos* dat Putin bereikt door het *ēthos* (zijn autoriteit) dat hij van het publiek krijgt toegekend op grond van spreekwoordelijk taalgebruik in zijn logos, de zakelijke politieke argumentatie. In het volgende onderdeel bespreek ik de theorie over spreekwoorden in een specifieke vorm van retoriek: de politieke retoriek.

2.3 Spreekwoorden in de politieke retoriek volgens Wolfgang Mieder

Vooraleer ik overga tot een schets van de methodologie van deze scriptie, besteed ik deze paragraaf aan Mieders benadering van spreekwoorden in politieke retoriek als strategisch-

oratorische middelen (Mieder 2005: 1). Zijn bevindingen sluiten goed aan bij het doel van deze scriptie, namelijk onderzoeken hoe en waarom Putin spreekwoorden hanteert om zijn toehoorders bij wat hij zegt te betrekken.

Zoals ik al zei: bij elk moment in ons leven hoort een gepast spreekwoord. En zowel klassieke als hedendaagse redenaars hebben spreekwoorden en volkswijsheden gebruikt om hun retoriek aantrekkelijker te maken (Mieder 2008: 23). Het spreekt uiteraard voor zich dat politici uit electorale overwegingen communiceren in een taal die het gewone volk kan begrijpen (Mieder 2008: 24). Wanneer hij of zij dan gepaste spreekwoorden slim kiest voor bepaalde situaties, functioneren ze als een efficiënt middel in politieke communicatie (Mieder 2008: 9, 20). Hun alledaagsheid geeft spreekwoorden, net als gevatte quotes of oneliners, een effect van levendigheid in het doorgaans zakelijk, droog politiek betoog. Ze becommentariëren situaties op een toegankelijke, breed gekende en bovenal memorabele manier (Mieder 2008: 9). Via de kleurrijke metaforen in spreekwoorden voegen ze emotie en expressiviteit toe aan de politieke boodschap (Mieder 2005: 148). Spreekwoorden gelden bovendien vaak als een vorm van wijsheid en overstijgen zo zelfs de culturele grenzen (Lauhakangas 2007: 83-84). Op die manier kunnen politici, die spreekwoorden gebruiken, mensen van verschillende komaf verenigen rond eenzelfde gedachte (Lauhakangas 2007: 83-84). Het maakt hun politieke retoriek universeel toegankelijk (Mieder 2009: 8). Spreekwoorden fungeren bij wijze van spreken als talige sleutels die toegang bieden tot het collectief geheugen.

Mensen in het algemeen en politici in het bijzonder verkiesen spreekwoorden vanwege hun indirecte, suggestieve manier om gevoelige thema's bespreekbaar te maken (Mieder 2005: 117). Dankzij hun figuratief karakter kunnen ze via spreekwoorden impliciet hun beweringen staven. Zo kunnen redenaars met spreekwoorden hun standpunten en meningsverschillen neutraliseren door te verwijzen naar *een derde partij* (Lauhakangas 2007: 80-81). Bovendien kunnen spreekwoorden het gezicht van politici redden als de politicus in kwestie zijn fout of verlies moet erkennen (Lauhakangas 2007: 83). Enerzijds spelen ze dus een cruciale rol in het versluieren van een directe taaluiting in die zin dat ze de werkelijkheid vereenvoudigen (Gandara 2004: 348). Ook Mieder is van mening dat spreekwoorden vaak worden gebruikt om complexe situaties ondubbelzinnig te maken (Mieder 2008: 20). Het inzicht dat spreekwoorden verschaffen in datgene wat politici verkondigen, helpt het publiek de inhoud van een betoog beter te doorgronden. In het kader van deze scriptie betekent dit concreet dat spreekwoorden in Putins retoriek een manier zouden kunnen zijn om (politiek) netelige thema's ingang te doen vinden. Anderzijds gaat het gebruik van spreekwoorden in politieke retoriek gepaard met het risico op misverstanden. Ze roepen namelijk verschillende betekenissen op, afhankelijk van de context (Mieder 2008: 13). Wanneer toehoorders het spreekwoord niet begrijpen, bestaat het gevaar dat de taaluiting en daardoor de boodschap een ongewenste uitwerking teweegbrengen. Aangezien spreekwoorden taalgebonden zijn, houdt vertaalproblematiek ook een bijkomend risico in. In vertalingen dreigen de beoogde effecten soms tot dikwijls verloren te gaan.

Spreekwoordelijk taalgebruik reflecteert kortom een sociaal facet van de communicatie, namelijk de aanzet tot interactie met het publiek. Want wie zich identificeert met de taal van een politicus, voelt zich sneller thuis bij de politicus zelf (de Bruijn 2011: 11). Spreekwoorden zouden illustreren evenzeer de behoefte om politieke beslommingen verstaanbaar aan de man te brengen. In welke mate gaat dit ook op bij Putin?

Concluderend kunnen we stellen dat spreekwoorden een dosis van ervaringsgerichte wijsheid, gezond verstand en praktische kennis in de retoriek van politici injecteren (de Bruijn 2009: 26-27). Ze doen appel op algemeen aanvaarde ervaringen en observaties. Ze demonstreren talig vakmanschap, bieden herkenbare thema's en staan met beide voeten geworteld in de traditionele volkswijsheid. Bovendien maken ze ons taalgebruik levendig en kleurrijk en dragen bij aan de emotionaliteit en expressiviteit van onze communicatie. Hun ruime bekendheid maakt spreekwoorden erg geschikt om te communiceren met mensen van verschillende komaf. Noem ze dus gerust kant-en-klare *beetjes* gezond verstand. We kunnen over veel van mening verschillen, *maar met een spreekwoord valt niet te discussiëren!*

3. Methodologie: corpusanalyse

3.1 Corpus

Alvorens over te gaan tot de voorstelling van mijn corpus, houd ik even halt bij het betwist auteurschap van toespraken van politieke figuren. Om de geldigheid van dit onderzoek te garanderen, wordt er in deze scriptie van uitgegaan dat Putin zich niets letterlijk laat voorzeggen door zijn *speechwriters*. Een president is immers heel nauw betrokken bij de totstandkoming van een betoog (Medhurst 2003: 8-9). Putin is dus de executant van zijn tekst en daarmee ook de eindverantwoordelijke voor zijn woorden.

Om de strekking en functie van de spreekwoorden in het idiolect van Putin te achterhalen, hebben we een representatief en relevant corpus met voorbeelden nodig. Het corpus in deze scriptie is een verzameling van fragmenten uit transcripties (стенограммы) van toespraken van en interviews of persconferenties met Putin tijdens zijn presidentschap, beschikbaar via de officiële presidentiële website <http://kremlin.ru/>. De site biedt een grote online database waarin transcripties systematisch worden samengebracht. We veronderstellen dat de elektronische versies van de toespraken een letterlijke afspiegeling zijn van de gesproken teksten. De geraadpleegde transcripties hebben betrekking op Putins regeerperiodes als president van Rusland. Transcripties daterend uit de periode van juni 2008 tot maart 2012, toen Putin premier was, ontbreken op de officiële website <http://kremlin.ru/>. Informele gesprekken en/of toespraken vallen niet onder dit corpus, omdat ook daarvan geen transcripties voorhanden zijn.

De data bestaan ten eerste uit teksten waarin Putin alleen aan het woord is. Dat zijn toespraken ter gelegenheid van diverse evenementen, zoals presidentiële aankondigingen, ceremoniële plechtigheden en officiële bezoeken. Ten tweede verschijnen de verzamelde spreekwoorden in interviews, gesprekken en ontmoetingen en in het jaarlijkse op televisie uitgezonden programma *In Directe Verbinding met Vladimir Putin* (Прямая линия с Владимиром Путиным) waarbij gewone Russen vragen kunnen stellen aan hun president. Het mediaspektakel mag dan spontaan en *live* lijken, elke uitzending wordt tot in de puntjes voorbereid en geregisseerd (Gorham 2014: 142-143).

Ik heb ervoor gekozen om de fragmenten met spreekwoorden uit de transcripties op te nemen als bijlage om de bespreking van de afzonderlijke spreekwoorden overzichtelijk te houden en het aantal bladzijden van deze scriptie enigszins te beperken. De fragmenten met spreekwoorden zijn chronologisch genummerd. In de analyse wordt er met nummers naar verwezen. Het nummer tussen vierkante haakjes bij elk voorbeeld verwijst naar de vermelding achteraan in de “Lijst met fragmenten uit transcripties van toespraken, persconferenties en interviews”. Naast de chronologische lijst voegde ik ook een alfabetisch overzicht toe van de verzamelde spreekwoorden.

3.1.1 Inbedding van spreekwoorden

De volledige inventaris van toespraken, persconferenties en interviews met spreekwoordelijke uitdrukkingen was aanvankelijk veel te uitgebreid. De brede inzetbaarheid van spreekwoorden en de creativiteit van Putin zorgden voor een voortdurende toevloed aan bruikbare transcripties. De grootste uitdaging was om in de onoverzienbare collectie transcripties spreekwoorden te selecteren.

Om de kandidaat-spreekwoorden op te sporen werd een proefselectie van teksten nauwkeurig bestudeerd. In de fragmenten met spreekwoorden kwam ik tot de vaststelling dat Putin, wanneer hij een spreekwoord aanhaalt, soms gebruik maakt van vaste woordcombinaties die zijn spreekwoorden aankondigen, zoals: “Weet u, bij ons in Rusland is er een bekend spreekwoord” (Знаете, у нас в России есть известная поговорка). Vroeger onderzoek naar het mondelinge gebruik van spreekwoorden wees al op het belang van vaste formules die spreekwoorden in de taaluiting moeten aankondigen (Seitel 1972: 219-236). Hoewel spreekwoorden uitgaan van ruim bekende wijsheid, achten sprekers het soms nodig om in te leiden wat ze gaan zeggen (Čermak 2014: 157). Deze talige interventies fungeren als een soort mondelinge aanhalingstekens of wat František Čermak in *Proverbs: Their Lexical and Semantic Features* de *introducers* noemt (2014). In het algemeen versterken *introducers* de geldigheid van een spreekwoord (Čermak 2014: 161). De spreker kan een *introducer* ook gebruiken om zijn houding tegenover het spreekwoord uit te drukken of om luisteraars te overtuigen van de waarheid ervan (Čermak 2014: 175). Mieder merkt nog op dat het woord *spreekwoord* in de *introducer* zorgt voor een retorische nadruk op de wijsheid die de spreker uitdrukt (Mieder 2009: 78). Putins zinsneden waarmee hij spreekwoorden introduceert, zijn langer en pathetischer dan wanneer bijvoorbeeld Obama spreekwoorden citeert. In tegenstelling tot Obama, die het woord *spreekwoord* nooit gebruikt om een spreekwoord aan te kondigen om niet overdreven ceremonieel of didactisch te klinken (Mieder 2009: 78), gebruikt Putin dat in de verzamelde fragmenten wel.

Door deze metalinguïstische onderbrekingen (Čermak 2014: 158) worden spreekwoorden vervreemd van hun talige co-text. Naast een metalinguïstische functie vervullen *introducers* ook een fatische functie, waarbij alles draait om spreken omwille van sociale redenen zonder intentie om informatie uit te wisselen. Een *introducer* is dan ideaal om sociaal contact met de toehoorders te onderhouden en te versterken (Čermak 2014: 178). Maar de functies van *introducers* zijn veranderlijk van taal tot taal (Čermak 2014: 178) en ook van spreker tot spreker. In de paragraaf ‘Syntactische analyse’ zal ik verder ingaan op Putins opmerkelijk gebruik van *introducers*.

3.1.2 Manier van samenstellen

Het gebruik van spreekwoorden in combinatie met bovenvermelde *introducers* manifesteert zich vooral in gesproken communicatie (Čermak 2014: 178). Putins *introducers* in dit onderzoek

kwamen goed van pas als zoektermen in de presidentiële website <http://kremlin.ru/> om spreekwoorden op te sporen. Niet alle vormen van introducers werden opgenomen in dit onderzoek. Putin leidt namelijk ook begrippen uit lage stijlregisters in met vaste formules maar deze vallen buiten mijn analyse. Op basis van Putins introducers die de woorden *spreekwoord* (пословица), *gezegde* (поговорка), *uitdrukking* (выражение), *aforisme* (афоризм) en *spreuk* (изречение) bevatten, werden de spreekwoorden verzameld. Daardoor werd de selectie van transcripties met spreekwoorden heel wat coherenter. In totaal werden er negenenzestig aparte spreekwoorden met introducers uit Putins toespraken, persconferenties en interviews geïnventariseerd. Deze verzameling diende als basis voor het primaire corpus.

Let wel, mijn corpus van spreekwoorden is enkel een fragment uit het beschikbare. Enerzijds is het in die zin representatief dat de opgenomen spreekwoorden expliciet als spreekwoorden door Putin zelf herkenbaar werden gemaakt; anderzijds is het willekeurig aangezien de afbakening met introducers kunstmatig is. Putin gebruikt spreekwoorden namelijk lang niet altijd samen met introducers. Hij gebruikt eerder zelden de introducers gezien het *beperkte* aantal (negenenzestig spreekwoorden in een regeerperiode van twaalf jaar is niet veel) verzamelde spreekwoorden in dit corpus. Soms kan zijn verwijzing naar een spreekwoord veel subtieler zijn, of helemaal afwezig. Bovendien gebruiken sprekers spreekwoorden meestal niet in hun canonieke vorm, maar worden ze aangepast en hervormd naargelang de situatie. Hoewel deze varianten herkenbaar zijn voor moedertaalsprekers, blijven ze onopgemerkt door de computer. Zonder één voor één alle verschenen transcripties van Putins publieke optredens van de voorbije twaalf jaar manueel door te nemen, kan men geen uitsluitsel geven over *alle* spreekwoorden van Putin. Dit onderzoek moet dus gezien worden als een inleidend onderzoek en een aanzet tot verdere analyses van Putins spreekwoordelijk taalgebruik.

3.2 Analyzeniveaus van het spreekwoord

In deze scriptie onderscheid ik in navolging van de semiotiek (algemene tekenleer), de syntactische, semantische en pragmatische aspecten van het digitaal corpus van verzamelde spreekwoorden die Putin gebruikt. Door deze veelzijdige analyse van de verschillende kenmerken in spreekwoordelijk taalgebruik hoop ik beter te kunnen bepalen hoe en waarom Putin spreekwoorden gebruikt.

3.2.1 Syntactisch analyzeniveau

De syntactische analyse gaat na welke transformaties de vorm van het spreekwoord ondergaat. De canonieke, traditionele spreekwoorden worden soms door Putin met behulp van vervanging,

toevoeging, weglatingen of transformatie van woorden of woordgroepen gemoderniseerd om de betekenis beter op concrete en hedendaagse situaties toe te passen. De (intertekstuele) relatie tussen de herwerkte spreekwoorden of zelfs eventueel antispreekwoorden van Putin en hun canonieke vorm wordt in de paragraaf ‘Lexicale taalbewerkingen’ kort behandeld aan de hand van het schema van Paul Claes (2011: 53-54).⁷

In de analyse maak ik een sprong zijwaarts naar de functie van introducers (zoals hierboven beschreven in 3.1.1 en 3.1.2) die samen met spreekwoorden gebruikt worden. Deze metalinguïstische technieken mogen niet verward worden met de functies van spreekwoorden zelf (Čermak 2014: 170). Maar omdat ze onlosmakelijk verbonden zijn met de spreekwoorden, worden de introducers in mijn onderzoek behandeld als onderdeel van het syntactische analyseniveau van spreekwoorden.

3.2.2 Semantisch analyseniveau

Voor de semantische studie van spreekwoorden in politieke retoriek is de aanpak van Mieder (2001; 2005; 2008; 2009; 2010) uitermate geschikt om de betekenis van de spreekwoorden in hun *context* te achterhalen.

Spreekwoorden in politieke taal snijden langs twee kanten. Aan de ene kant zijn ze erg geschikt voor de communicatie van abstracte en vaak technische aankondigingen: het gebruik van spreekwoorden kan die beter doen aanknopen bij de dagelijkse leefwereld van brede lagen van de bevolking. Aan de andere kant kunnen ze misbruikt worden om mensen te manipuleren (Mieder 2008: 24). Spreekwoorden kunnen inwerken op de gedachtegang en het besluitvormingsproces van de luisteraars beïnvloeden (Lauhakangas 2007: 82). Aangezien men aan spreekwoorden een hoge status toekent, hebben we de neiging ze blind te volgen als echte waarheden (Mieder 2008: 24). Maar de waaier aan mogelijke interpretaties bevestigt de mogelijke onwaarheden die in spreekwoorden besloten liggen. Per slot van rekening bevatten spreekwoorden geen *echte* universele kennis maar eerder beperkte *beetjes* volkswijsheid die geldig zijn in specifieke situaties (Mieder 2008: 20).

De betekenis van het spreekwoord hangt daarom vaak samen met de sociaal-politieke context waarin het wordt gebruikt. Mieder is van mening dat een spreekwoord daarom in die context moet worden bestudeerd (Mieder 2008: 13). Een spreekwoord zonder zijn gebruikscontext verliest zijn grootste waarde en is dan ook niet meer dan een lukrake verzameling woorden. In de semantische analyse wordt er dus rekening gehouden met bovengenoemde sociaal-politieke situatie. Deze maakt integraal onderdeel uit van de analyse aangezien de betekenis van spreekwoorden in relatie tot de sociaal-politieke context gezien dient te worden (Mieder 2008: 13). Deze *context* bevat de hedendaagse gebeurtenissen waar Putin via spreekwoorden naar verwijst.

---

⁷ Zie supra noot 5, p. 12.

3.2.3 Pragmatisch analyseniveau

Pragmatiek is het onderzoek naar taalgebruik in specifieke communicatie (Linke & Nussbaumer & Portmann 1996: 169). Deze pragmatische analyse is gefocust op de zoektocht naar de spreekwoordelijke bijzonderheden in het idiolect van Putin.

Spreekwoorden als retorische middelen in interactie met toehoorders hebben een pragmatisch potentieel en vervullen diverse functies in de communicatie (Hrisztova-Gotthardt & Varga 2014: 133). In het hoofdstuk ‘Spreekwoorden in de politieke retoriek volgens Wolfgang Mieder’ werd al een deel van de functies van spreekwoorden in *live*-gebruik toegelicht.

Spreekwoorden worden het vaakst gebruikt als argumentatief retorisch middel (Čermak 2014: 159). Ze versterken de overtuigingskracht van een betoog omdat ze uitgaan van een geautoriseerde wijsheid (Lauhakangas 2007: 81), waarop men met zekerheid een mening kan funderen. Mieder wees ook op de suggestieve aard van spreekwoorden (Mieder 2005: 117). Via spreekwoorden kunnen we onze persoonlijke standpunten indekken door te verwijzen naar *een derde partij* (Lauhakangas 2007: 80-81). Verder functioneren spreekwoorden als algemene adviezen, instructies of richtlijnen en als verklaring of rechtvaardiging van de acties van een spreker (Hrisztova-Gotthardt & Varga 2014: 145). Naast hun adviserende rol, kunnen ze ook worden gebruikt als uiting van kritiek of als waarschuwing (Sperber & Wilson 1995: 239) (Hrisztova-Gotthardt & Varga 2014: 150). Bovendien scheppen mensen intellectueel plezier in het spreken en spelen met spreekwoorden (Mieder 2008: 92). Via de humor kan men in spreekwoorden spanningen en negatieve gevoelens luchten (Zarubina 2012: 193). De functie van spreekwoorden in een taaluiting is dus tweeledig: de essentiële functie, namelijk het uiten van waarheid, en de directe functie, het streven naar effect bij de luisteraars (Čermak 2014: 178).

Verder is de vindcontext (plaats waar spreekwoorden van Putin gevonden zijn) belangrijk om de werking van spreekwoorden te achterhalen. Het specifieke karakter van een toespraak, persconferentie of interview waarin het spreekwoord ingebed is, beïnvloedt de strekking en daarmee de functie van het spreekwoord als taalhandeling in de communicatie (Van Calcar: 1987: 184). In de pragmatische analyse verwijs ik dan naar de *co-text*, de talige context. Deze *co-text* kan monologisch of dialogisch zijn. Ik maak dit onderscheid om te wijzen op de verschillende graden van spontaniteit bij Putin wanneer hij spreekwoorden aanwendt. In tegenstelling tot monologische optredens in dit corpus, kan Putin in dialogische situaties meer improviseren.

Ook belangrijk is of Putin een buitenlands publiek aanspreekt, of uitsluitend Russen. Het effect van familiariteit bij de toehoorders wordt namelijk bepaald door de band die het publiek heeft met een spreekwoord (Lauhakangas 2007: 82). Kiest hij voor een Russisch spreekwoord, of pakt hij uit met een uitheems spreekwoord?

Naast een pragmatisch potentieel bevatten spreekwoorden ook een stilistisch potentieel (Hrisztova-Gotthardt & Varga 2014: 133). Ze kunnen mee de stijl van het betoog vormgeven omdat ze doorgaans toegeschreven worden tot het lage stijlregister van de omgangstaal vanwege hun volks

en figuurlijk karakter.

4. Corpusanalyse

4.1 Syntactische analyse

4.1.1 Lexicale taalbewerkingen

De verzamelde spreekwoorden in mijn corpus tonen aan dat de reeks taalbewerkingen beperkt blijven tot lexicale mechanismen, met name contextuele synonymie. Putin vervangt en voegt naamwoorden toe op basis van een contextuele overeenkomst in het canonieke spreekwoord, zonder daarbij de traditionele betekenis drastisch te veranderen.

In fragment [13] doet Putin aan additie (toevoeging) en breidt de figuurlijke betekenis uit door twee spreekwoorden *пришла беда – отворяй ворота* en *беда никогда не приходит одна* te herleiden tot één spreekwoord: *пришла беда – открывай ворота, то есть беда одна не приходит* (vrije vertaling: *Een ongeluk komt zelden alleen*) op basis van een gelijke betekenis.

In de fragmenten [11, 14, 38, 41, 60] transformeert Putin de spreekwoorden tot antispreekwoorden.⁸ Het antispreekwoord in fragment [14]: *быть большими мусульманами, чем пророк Магомет* (vrije vertaling: *Mohammedaanser dan de profeet Mohammed*) is een duidelijke illustratie van dit principe. Putins associatie in dit antispreekwoord met zijn traditionele voorganger *быть большим католиком, чем Папа римский* (Nederlands equivalent: *Roomser dan de paus zijn*) is gebaseerd op de parallelle morfologische en syntactische structuur. Qua betekenis komen deze twee spreekwoorden ook overeen. Katholieken (католики) en de paus (папа римский) worden respectievelijk vervangen door moslims (мусульмани) en de profeet Mohammed (пророк Магомет). Herkenning van de oorspronkelijke en traditionele vorm is dé voorwaarde voor geslaagde communicatie. Dan pas worden dergelijke verdraaiingen en manipulaties ervaren als grappig, satirisch en ironisch. En zoals ik al in mijn bachelorpaper opmerkte, kan het Russisch publiek een goed antispreekwoord wel smaken.⁹

Deze taalbewerkingen zijn, zoals naar voor komt uit de analyse, afwezig in de andere spreekwoorden uit dit corpus. De vaste structuur van de canonieke spreekwoorden wordt door Putin doorgaans behouden, of slechts subtiel aangepast. Putin gebruikt bijna altijd de canonieke vorm van het spreekwoord. Dat is grotendeels toe te schrijven aan de manier waarop hij ze aankondigt of inbedt in zijn betoog.

---

⁸ Zie supra noot 5, p. 12.

⁹ Zie supra noot 5, p. 12.

4.1.2 Inbedding van de spreekwoorden (*introducers*)

Wanneer Putin de spreekwoorden opgenomen in dit corpus gebruikt, markeert hij ze met behulp van *introducers*. In meer dan de helft van de gevallen kondigt Putin spreekwoorden aan met *introducers* die terug te brengen zijn tot één formule: *bij ons* (у нас) – *in Rusland/bij het (Russische) volk* (в России/на Руси/у русского народа/в народе) – *bestaat/zegt men/luidt het* (есть/говорят/звучит/гласит) – *volkse/bekende* (народная/известная) – *spreekwoord* (поговорка/поговорка/выражение/изречение/афоризм).

Door het woord *spreekwoord* in de *introducers* te vermelden, legt Putin nadruk op de ‘wijsheid’ die hij uit. Daarmee verwijst hij naar de didactische en soms sacrale natuur van de canonieke verwoordingen. Zijn *introducers* versterken dan ook de emotionele geladenheid van de spreekwoorden.

Putin verkiest in de *introducers* de adjectieven *bekend* (известный) en *volks* (народный) om de populariteit en algemeenheid van het spreekwoord in kwestie te onderlijnen. En omdat hij de wijsheid nadrukkelijk linkt met *ons* (у нас) en *het (Russisch, Chinese...) volk*, geeft dat een gevoel van nederigheid ten opzichte van de toehoorders. Via deze weg draagt Putin ook de legitimiteit van zijn uitspraken over van zijn persoonlijke verantwoordelijkheid naar die van het volk. Dat verhoogt het vertrouwen in de taaluiting, en daarmee het *ēthos* van Putin.

Uitheimse spreekwoorden worden door Putin verduidelijkt met een verwijzing naar het land van herkomst. Op die manier benadrukt hij de nationaliteit van wie met het spreekwoord verbonden is.

De *introducer* wordt door Putin soms op een geraffineerde manier gebruikt om zijn houding ten opzichte van het spreekwoord duidelijk te maken. Zo kan hij aanbrengen dat hij de waarheid in het spreekwoord accepteert of bijstuurt.

Verder rechtvaardigt hij zijn spreekwoorden met een interessante contextualisatie in de tekst die volgt. Putin is zich maar al te goed bewust van de dubbelzinnige aard van spreekwoorden en verklaart elk van de negenenzestig spreekwoorden zorgvuldig. Angstig voor verkeerde interpretaties laat hij niets aan het toeval over en herbevestigt de boodschap die in een spreekwoord besloten ligt door de tekst die volgt.

Putin permitteert zich een expliciete *introducer* als teken van zijn dominantie. Tijdens interviews zie je bijvoorbeeld duidelijk dat Putin een lange aanloop neemt en dat hij voldoende tijd neemt om zijn gedachten op een rij te zetten en een zin te vormen. In de formele en geritualiseerde omgeving rond de president kan men niet anders dan Putin te laten uitspreken. Hij kan zijn spreekwoord verlengen en misbruiken. De inleidende woorden krijgen een aplomb die de spanning bij de luisteraars opdrijft.

4.2 Semantische analyse

In de semantische analyse op zoek naar de boodschap en betekenis van de spreekwoorden, wordt het spreekwoordelijk lexicon van Putin chronologisch gerangschikt en besproken. In elk van de drie ambtstermijnen komen enkele duidelijke tendensen naar voor, die per thema worden besproken.

Het spreekwoordelijk materiaal in de analyse is ingedeeld volgens de sociaal-politieke thema's waarin de verzamelde spreekwoorden ingebed zijn: internationaal beleid, nationaal beleid en bestuur van Putin. De volgorde van de thema's per ambtstermijn wordt bepaald volgens het dalend aantal spreekwoorden. De spreekwoorden met betrekking tot internationale beleidskwesties vinden hun oorsprong in de sfeer van toenaderingspogingen tot andere landen en worden ook gebruikt naar aanleiding van internationale conflicten. Onder nationale beleidskwesties staan de spreekwoorden die Putin hanteert om het te hebben over justitie, binnenlandse zaken, sport, cultuur en economie. En tot slot zijn de spreekwoorden bij het bestuur aangewend als repliek van Putin op vragen over en bekommernissen om zijn persoonlijke stijl van beleid.

Sommige spreekwoorden kunnen bij verscheidene thema's tegelijk ondergebracht worden. De nummers die aan de spreekwoorden voorafgaan, refereren naar hun plaats in de index "Lijst met fragmenten uit transcripties van toespraken, persconferenties en interviews", chronologisch gerangschikt naar datum van uitspraak. Ieder van de spreekwoorden wordt uitgebreid toegelicht. Omdat de spreekwoorden uit de transcripties van Putin op de actualiteit alluderen, zal ik verder ingaan op de Russische en/of internationale politiek en sociale *context*. Na elk onderdeel van de semantische analyse volgt een kort, voorlopig besluit.

4.2.1 Putins spreekwoordelijk taalgebruik in zijn eerste ambtstermijn

In 1999 tijdens zijn periode als waarnemend president (en daarna) werkte Putin hard aan de consolidatie van Ruslands relaties met de BRICS-landen,¹⁰ Europese lidstaten, Aziatische landen en zelfs met de Verenigde Staten. Nadat hij op 26 maart *officieel* verkozen werd, was de wereld erg benieuwd naar de onbekende veiligheidsagent die het plotsklaps tot Russisch president schopte. De belangstelling bekoelde al snel toen de nieuwbakken president meerdere malen in opspraak kwam vanwege zijn autoritaire manier van bestuur (Detrez 2008: 410-415). Tijdens zijn hervormingen boekte Putin economische successen dankzij de olie- en gasopbrengsten. En dankzij zijn veelbelovende liberale economische hervormingen kon Rusland een beroep doen op westerse financiële steun (Detrez 2008: 420). In dit tijdsgewricht plaatste Putin belangrijke economische sectoren (zoals de energiesector) onder staatscontrole (Detrez 2008: 411-412). Genationaliseerde

---

10 BRICS is de afkorting gevormd uit de beginletters van de vijf belangrijkste groeilanden: Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika.

bedrijven als Gazprom kregen op hun beurt controle over tv-kanalen en kranten.

Tot slot, Putins gewelddadige optreden tegen de Tsjetsjeense rebellen lanceerde hem uiteindelijk als mede-actor op het wereldtoneel. Zijn autoritaire tendensen werden echter met veel argwaan opgepikt door waarnemers in het binnen- maar vooral het buitenland.

(a) Spreekwoordelijke retoriek inzake internationaal beleid:

– Pogingen tot toenadering

Canoniek Spreekwoord^[5, 10] (verder ‘CS’): **Ближкий (ближний) сосед лучше, чем дальний родственник**. Een exact Nederlands equivalent is: *Beter een goede buur dan een verre vriend* (hier: *verre verwant*). Mensen in de directe omgeving kunnen soms meer betekenen dan verre familie.

Context: Met het oog op de ontwikkelingen van de Sino-Russische relaties was Putins bezoek in Peking in juli 2000 de eerste van vele ontmoetingen tussen hem en zijn Chinese collega Jiang Zemin, de secretaris-generaal van de Communistische Partij. In zijn toespraak voor de pers citeerde Putin de Russische versie van een Chinees spreekwoord dat Jiang al eerder had gebruikt.

[5]. Putins Spreekwoord (verder ‘PS’): “Vandaag herinnerde de secretaris-generaal van de Communistische Partij van China ons aan het bekend Chinese gezegde: Beter een goede buur dan een verre verwant.” (Сегодня Председатель КНР упоминал известную китайскую поговорку, согласно которой **близкий сосед лучше, чем дальний родственник**). Met het spreekwoord klinkt Putin erg bereid om de verstoorde relaties met China te verbeteren. Putin benadrukt hiermee dat de twee naties als gevolg van hun direct geografische omgeving beter elkaar kunnen helpen dan zich te richten naar andere bondgenoten. Hoogstwaarschijnlijk bedoelt hij met ‘verre verwanten’ (дальний родственник) de Verenigde Staten, met wie beide landen nochtans altijd nauwe contacten onderhielden.

CS: В гостях хорошо, а дома лучше (letterlijke vertaling: *Te gast zijn is leuk, maar thuis is het beter*). Een Nederlandse variant is: *Oost west, thuis best* of *Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens* (Honselaar 2002: 242). Waar je ook bent, je voelt je nergens beter dan thuis.

Context: In het eerste jaar van zijn presidentschap bezochten president Putin en diens vrouw Ljudmila meer dan twintig verschillende landen (Myers 2015: 236). Tegen het eind van hun rondgang in juli 2000 hielden ze halt in Japan. Op een persconferentie in Okinawa verwoordde Putin zijn appreciatie voor de gastvrijheid van de gastlanden.

[6]. PS: “Weet u, we hebben een spreekwoord: Te gast zijn is leuk, maar thuis is het beter.” (Вы знаете, у нас есть такая пословица: «**В гостях хорошо, а дома лучше**»). Hij maakt duidelijk dat hij graag op bezoek gaat in het buitenland, maar liefst van al is hij thuis in Rusland. Zo slaagt hij

erin zowel de Japanse aanwezigen, als de Russische delegatie te charmeren.

CS: Старый друг лучше новых двух (letterlijke vertaling: *Een oude vriend is beter dan twee nieuwe*). Een canoniek Nederlands equivalent voor dit Russische spreekwoord bestaat niet. De figuurlijke betekenis houdt in dat oude, hechte vriendschapsbanden dikwijls te prefereren zijn boven nieuwe en meer vrijblijvende relaties.

Context: In oktober 2000 zocht Rusland opnieuw toenadering tot India. Het was acht jaar geleden dat een Russische president nog eens voet op Indiase bodem had gezet. Een journalist wees Putin op het feit dat het voorbije decennium de Indiaas-Russische contacten verwaterden omdat Rusland zijn blik op het Westen had gericht.

[7]. **PS:** “Bij ons is er een gezegde: Een oude vriend is beter dan twee nieuwe.” (У нас есть такая поговорка: **старый друг лучше новых двух**). Putins spreekwoord weerlegt de beweringen dat Rusland niet bereid was tot samenwerking met India. In een poging tot verzoening beweert Putin dat India altijd een *oude vriend* is geweest. “Rusland was India niet vergeten”, voegde hij eraan toe, “maar we hadden het druk met binnenlandse problemen.”

CS: За морем телушка — полушка, да рубль перевоз (letterlijke vertaling: *Overzees betaal je voor een kalfje van een cent, een roebel*). Voor dit spreekwoord bestaat geen Nederlands equivalent. Het spreekwoord waarschuwt dat het niet rendabel is om goedkope producten overzees te bestellen.

Context: Na de val van de Sovjet-Unie kwam er een diplomatieke stilte van tien jaar tussen Rusland en de Latijns-Amerikaanse landen. In het interview in december 2000 met een Cubaanse nieuwsdienst vroeg men zich af waarom Rusland geen aandacht meer had voor Latijns-Amerika, en wel voor Europa.

[96]. **PS:** “Opnieuw schiet me een bekend gezegde te binnen: Overzees betaal je voor een kalfje van een cent, een roebel.” (Опять вспоминается известная поговорка: «**За морем и телушка – полушка, да дорог перевоз**»). Putin betreurt de verwaarloosde contacten tussen Rusland en Latijns-Amerika. Bij wijze van verontschuldiging onderkent Putin dat de aandacht eerder gegaan is naar binnenlandse sociale problemen en minder naar internationale handelsbetrekkingen.

CS_[5, 10]: Близкий (ближний) сосед лучше, чем двоюродные братья. Een exact Nederlands equivalent is: *Beter een goede buur dan een verre vriend* (hier: *neven*). Mensen in de directe omgeving kunnen soms meer betekenen dan verre familie.

Context: Tijdens een bezoek in februari 2001 bracht Putin de Zuid-Koreaanse president Kim Dae-jung in een lastig parket. George W. Bush had verkondigd om unilateraal een anti-raketschild op te trekken, onder meer tegen Noord-Korea. Instemmen met deze strategie zou stuiten op zwaar verzet bij het buurland Noord Korea dat in het defensief zou gaan.¹¹ Maar de Amerikaanse doctrine

---

11 ‘Trouw’. 2001. Beschikbaar via URL:

niet volgen zou de goede relaties met de Verenigde Staten op het spel zetten. Putin, die een nieuw anti-raketschild zag als het scheeftrekken van de verhoudingen vastgelegd in het ABM-verdrag (Anti-Ballistic Missile) uit 1972,¹² kantte zich tegen het voorstel van Bush. Tijdens zijn bezoek probeerde hij Zuid-Korea te overtuigen om samen met hem een hard standpunt in te nemen tegen het anti-raketschild. Voor Putin stond er veel op het spel. Zijn bezoek was niet enkel een diplomatiek uitje, maar vooral een belangrijke politieke onderneming uit angst voor een nieuwe nucleaire wapenwedloop.

[10]. PS: “Hier is toepasselijk om terug te denken aan jullie [Zuid-Koreaans] oud gezegde: Beter een goede buur dan verre verwanten” (Здесь уместно вспомнить вашу старую поговорку: **соседи – все равно что двоюродные братья**). Putin drukt zijn vriendschappelijke gevoelens uit met een oorspronkelijk Zuid-Koreaans spreekwoord om het publiek mee te krijgen. In zijn toespraak voor de Nationale Vergadering van de Zuid-Koreaanse republiek biedt Putin ook zijn hulp bij de inter-Koreaanse relaties omdat hij een groot voorstander was van vrede tussen Noord- en Zuid-Korea. Net als in fragment [5] verwijzen de ‘verre verwanten (hier: neven)’ (двоюродные братья) uit het spreekwoord mogelijk naar de Verenigde Staten.

CS: **Согласие строит, несогласие разрушает** (letterlijke vertaling: *Eensgezinden verbinden, verdeelden verscheuren*). In het Nederlands zou men zeggen: *Eendracht maakt macht*. De wijsheid luidt: als mensen samenwerken kan men meer bereiken dan wanneer mensen elkaar tegenwerken.

Context: Toen Polen na de val van de Sovjet-Unie toetrad tot de NAVO, bereikten de Pools-Russische betrekkingen een dieptepunt. Putin bezocht, als eerste Russische president in acht jaar, Warschau in een poging om samen met zijn Poolse collega Aleksander Kwasniewski de relaties nieuw leven in te blazen. Putins bezoek aan Warschau was een belangrijke stap in het beslechten van de diplomatieke strubbelingen van de twee landen. Beide staatshoofden hoopten om de handelsbetrekkingen te hervatten.¹³

[16]. PS: “Er is volgens mij een gepast Pools spreekwoord: Eensgezinden verbinden, verdeelden verscheuren.” (Есть, по-моему, хорошая польская пословица: **согласие строит, несогласие разрушает**). In dit spreekwoord geeft Putin een aanzet tot samenwerking tussen de twee naties. Hij toont zich erg toeschietelijk om de handelsafspraken in de praktijk om te zetten.

CS: **Предки сажают деревья, потомки наслаждаются прохладой** (letterlijke vertaling: *De ene generatie plant bomen, de volgende geniet van de schaduw*). Deze Russische vertaling van een Chinese spreuk herinnert ons eraan dat we de inspanningen van de vorige generaties en de

---

<<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2491468/2001/03/03/Raketschild-VS-helpt-Poetin-in-buitenland.dhtml>>. Laatst geraadpleegd 22 juli 2016.

12 Het ABM-verdrag was een akkoord tussen Rusland en de Verenigde Staten om het gebruik van van antiballistische raketten te beperken.

13 ‘TheNewYorkTimes’. 2002. Beschikbaar via URL: <<http://www.nytimes.com/2002/01/18/world/in-polish-trip-putin-talks-of-more-trade-and-new-ties.html>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

daardoor verkregen voordelen nooit als vanzelfsprekend mogen beschouwen.¹⁴

Context: In december 2002 werd Putin op een bijeenkomst in Peking enthousiast onthaald door Chinese studenten. Putin sprak over China en Rusland als “twee unieke beschavingen met een verantwoordelijkheid om de wereldvrede te bevorderen”.¹⁵

[20]. **PS:** “Één daarvan [Chinese spreuk] luidt: De ene generatie plant bomen, de volgende geniet van de schaduw.” (Одно из них гласит: «Пусть потомки наслаждаются прохладой в тени деревьев, посаженных их предками»). Volgens Putin hebben het Chinese en Russische volk hun vriendschappelijke verhoudingen te danken aan de inspanning van de vorige generaties. Hij moedigt zijn publiek aan om in het belang van de beide naties de relaties nog te verbeteren.

CS: Где есть воля, там есть и путь. Een exact Nederlands equivalent is: *Waar een wil is, is een weg*. Wie werkelijk iets voor elkaar wil krijgen, zal er ook een oplossing voor weten te vinden.

Context: In juni 2003 kwamen de Britse premier Tony Blair en Putin tot een overeenkomst op een Londense energieconferentie in de marge van Putins staatsbezoek aan Groot-Brittannië. Putin zag het energieakkoord als een positieve evaluatie van zijn binnenlandse economische hervormingen die zorgden voor een hersteld vertrouwen in Rusland als betrouwbaar investeringsklimaat.¹⁶

[22]. **PS:** “En zoals het Engelse spreekwoord luidt: Waar een wil is, is een weg.” (А как гласит английская пословица, где есть воля, там есть и путь). Door de Russische variant van het Engels spreekwoord *Where there's a will, there's a way* aan te halen, onderstreept Putin zijn inzet om samen te werken met de Engelsen. Hij spreekt in de wijsheid van het Engelse publiek en hoopt op bijval van de toehoorders te kunnen rekenen.

– *Conflicten*

CS: Отделить зерно от плевел. De canonieke vorm van spreekwoord raakte in onbruik. Het is gebaseerd op een Bijbelse uitdrukking van Mattheüs (13, 24-30: 29): “Maar hij zeide: Neen, opdat gij, het onkruid vergaderende, ook mogelijk met hetzelfde de tarwe niet uittrekt”.¹⁷ In het Nederlands zegt men: *Het kaf van het koren scheiden*. Het betekent het goede van het kwade scheiden. Putin gebruikt in het fragment echter het antispreekwoord: **отделить котлеты от мухов** (letterlijke vertaling: *De vliegen van de gehaktballen scheiden*) (Nikiforova & Kuryljova 2011: 72). De vorm van het canoniek spreekwoord dient hier hoogstwaarschijnlijk als sjabloon voor de

14 ‘Akademik’. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <<http://translate.academic.ru/предки/zh/ru/9/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

15 ‘Kremlin.ru’. 2015. Beschikbaar via URL: <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21798>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

16 ‘CNN’. 2003. Beschikbaar via URL: <<http://edition.cnn.com/2003/BUSINESS/06/26/russia.oil/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

17 2014. Beschikbaar via URL: <<http://www.biblestudytools.com/svv/mattheus/passage/?q=mattheus+13:24-30>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

getransformeerde variant.

Context: Na de aanslagen op 11 september 2001 in New York reageerde het Westen achterdochtig op de nucleaire handel tussen Rusland en Iran (Detrez 2008: 420). Nochtans was Putin het allereerste staatshoofd die zijn militaire diensten ter beschikking van Bush stelde in diens vergeldingsacties tegen het terrorisme. In het interview met een Duitse krant in september 2001 werden Putins steunbetuigingen aan de *Global War on Terrorism* (GWOT) van Bush in diskrediet gebracht door de vraag naar Putins relaties met Iran.

[11]. **Putins Antispreekwoord** (verder: ‘PAS’): “Weet u, bij ons is er een gezegde, het kan zijn dat het niet goed klinkt, maar het is hier zeker op zijn plaats: wij vinden dat de vliegen van de gehaktballen moeten worden gescheiden.” (Вы знаете, у нас есть такая поговорка, может быть, она не очень хорошо звучит, но, наверное, будет к месту: мы считаем, что **котлеты и мухи должны находиться друг от друга в разных местах**). Putin laat over zijn relaties met Iran liever geen misverstanden bestaan. Met het spreekwoord maakt hij duidelijk onderscheid tussen de zogenaamde schurkenstaten en zijn Iraanse partner. Putin zag zijn partners in het Midden-Oosten liever niet op de zwarte lijst (*Axis of Evil*) van Bush verschijnen. Daarom benadrukt Putin hier in heldere en simplistische taal dat *zijn* Iraanse onderhandelingspartner aan de ‘goede’ kant staat.

CS: Пришла беда – отворяй ворота (letterlijk vertaling: *Als er ongeluk aankomt, zet de deur maar open*) + **Беда никогда не приходит одна** (letterlijke vertaling: *Een ongeluk komt nooit alleen*). Deze twee spreekwoorden hebben dezelfde betekenis. Hun Nederlands equivalent luidt: *Een ongeluk komt zelden alleen* (Honselaar 2002: 47). Als er één iets misgaat, escaleert dat in veel dingen die misgaan. Putin herleidt twee spreekwoorden tot één spreekwoord door ze samen te voegen op basis van een gelijke betekenis.

Context: Uren na de aanslagen op 11 september 2001 in New York zette Putin zijn vijandige gevoelens tegenover de Verenigde Staten even opzij en belde als eerste staatshoofd naar Bush (Myers 2014: 233). Putin betuigde zijn steun aan de Amerikaanse bevolking en beloofde Bush bij te staan in diens GWOT. Bush kon rekenen op de Russische militair-strategische expertise in het Midden-Oosten.

[13]. **PS:** “Weet u, in Rusland is er een gezegde: Als er ongeluk aankomt, zet de deur maar open, want het komt zelden alleen.” (Знаете, в России есть такая поговорка: **пришла беда – открывай ворота, то есть беда одна не приходит**). Zowel Bush als Putin slaan vanaf dat moment een opmerkelijk andere toon aan. Putin uit hier zijn medeleven met het Amerikaanse volk en biedt zijn hulp aan om samen ten strijde te trekken tegen het terrorisme. Putin kon via deze weg de nodige legitimiteit voor zijn eigen strijd tegen de Tsjetsjeense rebellen garanderen.

CS: Яблоко от яблони недалеко падает. In het Nederlands zegt men *De appel valt niet ver van de boom*, als kinderen qua karakter op hun ouders lijken (Honselaar 2002: 1560).

Context: In de roes van de gezamenlijk strijd tegen terreur konden Putin en Bush het steeds

beter met elkaar vinden. Tijdens een gemoedelijk staatsbezoek van het Russische staatshoofd aan Texas in november 2001 drukte Putin zijn waardering uit voor George W. Bush. Eerder wees voormalig Amerikaans minister van Buitenlandse Zaken onder George H.W. Bush, James Baker, op het Amerikaans spreekwoord: *The acorn doesn't fall far from the tree* om de gelijkenis tussen George H.W. Bush en diens zoon, George W. Bush te benadrukken.

[14]. PS: “Maar wij hebben ook een gezegde dat er erg goed op lijkt, en dat exact hetzelfde betekent: De appel valt niet ver van de boom. (Но у нас тоже есть поговорка очень похожая, по смыслу абсолютно идентичная, – «яблоко от яблони недалеко падает»). Putin pikt in op Bakers woorden en herinnert het publiek aan een identieke Russische variant. Hij flatteert de aanwezige Bush junior en hoopt dat hij dezelfde toenaderingspolitiek met Rusland voert als zijn vader.

CS_[8, 15]: **Пока гром не грянет – мужик не перекрестится** (letterlijke vertaling: *Zolang het niet dondert, zal de man geen kruisteken maken*). Een Nederlandse variant luidt: *Als het kalf verdronken is, dempt men de put* (Honselaar 2002: 249). Pas nadat er dingen zijn fout gegaan, neemt men maatregelen.

Context: Tijdens een interview in december 2001 met een Griekse krant vroeg een journalist aan Putin of de terroristische aanslagen van 9/11 en de gebeurtenissen in Tsjetsjenië de relaties tussen Europa, de Verenigde Staten en Rusland verder hadden vertroebeld.

[15]. PS: “Weet u, wij hebben een volks gezegde: Zolang het niet dondert, zal de man geen kruisteken maken.” (У нас, знаете, есть такая народная поговорка: «пока гром не грянет, мужик не перекрестится»). Putin benadrukt dat de terroristische dreigingen het Westen en Rusland hebben verenigd. Volgens hem heeft zorgen de ongelukkige voorvallen voor een nieuwe constructieve samenwerking.

Putins figuurlijk taalgebruik inspireert de Griekse journalist om te antwoorden in een Griekse variant van het Russische spreekwoord (lees: in de Russische transcriptie is de tekst van de Griekse journalist vertaald): “In het Grieks bestaat bijna hetzelfde [gezegde]: Zolang de donder niet is ingeslagen, zal de man niet wakker worden.” (Приблизительно то же самое есть и в греческом языке: «пока не ударит гром, мужик не проснется»). Putin gaat verder met de metafoor en sluit het interview af op empathische wijze: “Jammer genoeg hebben we het moment waarop de donder insloeg gemist, maar hij is ingeslagen en hij heeft ons allemaal geraakt.” (К сожалению, мы пропустили тот момент, когда гром ударил, но он действительно ударил, он всех разбудил). Opnieuw benadrukt hij dat iedereen een slachtoffer is van terrorisme. Hij roept dan ook op tot gezamenlijke actie met de westerse partners.

Kort besluit

In bovenstaande fragmenten [5, 7, 96, 20] is er vanuit Putin een opmerkelijke inschikkelijkheid merkbaar ten opzichte van de opkomende BRICS-landen. In zijn streven naar een nieuwe multipolaire wereldorde hanteert Putin spreekwoorden die eensgezindheid, lotsverbondenheid en samenwerking promoten. De subtiele arrogantie die Putin aan de dag legt wanneer hij met veel branie spreekwoorden aanhaalt over oude vriendschappen in de fragmenten [5, 7, 10, 16, 20] maakt deel uit van zijn tactiek om Rusland als grootmacht te herbevestigen. Zijn spreekwoordelijk taalgebruik wordt gekenmerkt door een overwegende hoopvolle en vriendschappelijke ondertoon.

Putin probeert ook de cirkel van vijandigheid tussen Rusland en de Verenigde Staten te doorbreken door zijn steun aan Bush [13, 14, 15]. Om tegenaanvallen op zijn internationaal beleid te weren dekt Putin zich angstig in. In het spreekwoord uit fragment [11] wordt duidelijk dat Putin misverstanden over zijn nucleair partnerschap met Iran probeert weg te werken. Hij wil niet dat het Russisch engagement in de GWOT en daarmee zijn eigen bron van persoonlijke legitimiteit voor de strijd tegen de Tsjetsjeense rebellen ondermijnd worden. Putins toon in dit spreekwoord is eerder verwijtend.

(b) Spreekwoordelijke repliek op vragen over zijn bestuur

CS_[1, 43]: **He говори гоп, пока не перепрыгнешь** (letterlijke vertaling: *Zeg geen hopsasa zolang je er niet over bent gesprongen*). Een Nederlandse variant luidt: *Men moet de dag niet voor de avond prijzen of Je moet niet te vroeg juichen* (Honselaar 2002: 237). Het is een verwittiging dat men pas met lof over een prestatie kan spreken als de afloop gekend is.

Context: In de aanloop van de verkiezingen in maart 2000 waren alle mogelijke rivalen voor het presidentschap verdwenen en bleef alleen Putin nog over (Myers 2015: 204). Tijdens een persconferentie in januari 2000 waar Putin sprak als waarnemend president voor Boris Jel'tsin polste een journalist naar Putins ideeën voor zijn beleid wanneer hij officieel tot president van Rusland verkozen zou worden.

[1]. **PS:** “In verband [met deze vraag] heeft het Russische volk veel precieze en passende gezegdes: *Zeg geen hopsasa zolang je er niet over bent gesprongen.*” (Есть у русского народа очень много поговорок на этот счет, очень точных и метких: «**He говори гоп, пока не перепрыгнешь**»). Putin weert de vraag door middel van het spreekwoord en tempert zo de insinuaties over zijn benoeming. Hij corrigeert de journalisten door erop te wijzen dat hij tot dan toe nog *niet* tot president verkozen is. Het is weinig waarschijnlijk, gezien de uitgebleven competitie, dat Putin echt twijfelde aan zijn toekomst als Russische president.

CS_[4, 44]: (He) Создать/сотворить себе кумира. Een exact Nederlands equivalent is: *Iemand tot een afgod maken* of *Iemand op een voetstuk plaatsen* (Honselaar 2002: 550-551). Dit oorspronkelijk Bijbelse spreekwoord is gebaseerd op een van de geboden uit het Oude Testament in *Leviticus* (26:1): “Gij zult u geen afgoden maken”.¹⁸ Iemand *verafgoden* betekent, zoals bekend, iemand buitensporig bewonderen en adoreren.

Context: Toen Putin in 1991 voor de burgemeester van Sint-Petersburg, Antolij Sobčak ging werken, kreeg hij een nieuw kantoor en verving hij het portret van Lenin door een ets van Peter de Grote (Myers 2015: 86). Dat portret zou naar verluidt nog steeds in zijn bureau hangen. In een interview uit juli 2000 met een Chinese krant (die op de hoogte was van Putins schilderij) vroeg een journalist aan Putin welke Russische figuren, zoals Katerina en Peter de Grote, hem kunnen impressioneren.

[4]. PS: “In principe ga ik uit van het bekende axioma, het bekende gezegde: Maak geen afgodsbeelden.” (Я, в принципе, исхожу из известного постулата, известной поговорки: «**Не сотвори себе кумира**»). Putins spreekwoord geeft zijn publiek de raad om invloedrijke individuen niet tot het heldendom te verheffen. Maar meteen spreekt Putin zichzelf tegen door een uitzondering op zijn eigen regel te maken voor Peter de Grote. Deze historische figuur kan op veel respect van Putin rekenen.

CS_[9a, 28]: Хоть горшком назови, только в печку не ставь¹⁹ (letterlijke vertaling: *Je mag me een pot noemen, zolang je me niet in de oven steekt*). Zolang iets hangende is, zolang er over iets gepraat of gediscussieerd wordt, liggen de zaken niet definitief vast. Eens in de oven kan er niets meer gewijzigd worden.

Context: In december 2000 vroeg een Cubaans persagentschap aan Putin in een interview of zijn politieke opvattingen eerder links of rechts waren. De journalist wilde ook weten welke koers Rusland onder Putin zou varen.

[9a]. PS: “Wat betreft het feit, hoe men over mij denkt en hoe men mij noemt, daarover hebben wij in Rusland een goed spreekwoord: Je mag me een pot noemen, zolang je me niet in de oven steekt.” (Что касается того, как и кто меня «считает», как и кто называет, то у нас в России есть хорошая поговорка на этот случай: «**Хоть горшком назовите, только в печку не ставьте**»). Met het spreekwoord geeft Putin geen duidelijk antwoord op de vraag en laat alle mogelijkheden open over welk kamp hij kiest. In het spreekwoord laat Putin verstaan dat het hem niet uitmaakt hoe men over hem denkt.

---

18 “Gij zult u geen afgoden maken; een gesneden beeld noch een gewijde steen zult gij u oprichten; ook een steen met beeldhouwwerk zult gij in uw land niet zetten, om u daarvoor neder te buigen, want Ik ben de Here, uw God.” Volledige tekst uit *Leviticus* beschikbaar via URL: <<https://www.bible.com/nl/bible/328/lev>>. Laatst geraadpleegd 19 juli 2016.

19 ‘Akademik’. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://phraseology_ru_en.academic.ru/18084/>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

CS: Putin gebruikt hier niet echt een spreekwoord maar eerder een figuurlijke verwoording van het Russische spreekwoord: **He на словах, а на деле**. Het is gebaseerd op een Bijbelse spreuk uit *Johannes* (3:18): “Kinderkens, laten wij liefhebben niet met het woord of met de tong, maar met de daad en in waarheid.”²⁰ Een Nederlands equivalent luidt: *Niet met woorden, maar met daden* (Honselaar 2000: 1199). Men moet een mens niet op zijn woorden maar op zijn daden beoordelen.

Context: In november 2001 vroeg een journalist van de Amerikaanse televisiezender *ABC* hoe Putin tegenover de geruchten stond dat hij een autoritair leider zou zijn. En of zijn verleden bij de KGB hem in zijn taakuitvoering als president beïnvloedde.

[12]. PS: “Bij ons is er een gezegde, bij ons zeggen ze, dat men een mens niet op zijn woorden maar op zijn daden moet beoordelen.” (И у нас есть такая поговорка, у нас говорят, что о человеке судят не по тому, что он говорит сам о себе, а по тому, что он делает). Putin bijt van zich af en verwijt de pers dat ze een verkeerd beeld van hem ophangen. Hij besluit zijn repliek met deze figuurlijke verwoording dat enkel concrete acties een mens bepalen. Putin profileert zich hier als een man van grote daden, en niet van *schone* woorden.

CS: **He дай вам Бог жить в эпоху перемен** (letterlijke vertaling: *God verhoede dat je in tijden van veranderingen leeft*).²¹ Dit is een Russisch pseudo-spreekwoord, gebaseerd op een oude Chinese vloek. Een Nederlands equivalent is niet voorhanden. Een betere variant komt in het Engels voor: *May you live in interesting times*,²² of nog: *It's better to be a dog in a peaceful time than to be a man in a chaotic period* (letterlijke vertaling: *Het is beter om een hond in rustige tijden te zijn dan een mens in turbulente tijden*).²³ Met “interessante tijden” bedoelt men ironisch genoeg tijden van oorlog en onzekerheid. De teneur is: we snakken naar “niet interessante” en standvastige tijden van stabiliteit en welvaart. De inhoud zegt het ene, maar bedoelt eigenlijk het andere. De spreuk werd al eerder gebruikt door John F. Kennedy en Hillary Clinton (2003: 307).²⁴

Context: In een interview in november 2002 vraagt een Chinees nieuwsagentschap naar Putins *recept* van zijn populariteit. Putin antwoordde dat hij zijn populariteit onder de Russen te danken heeft aan de stabiliteit die hij hen bracht na het moeilijke leven onder de precaire omstandigheden in het late Sovjettijdperk.

[19]. PS: “Weet u, ik kan mij vergissen, maar volgens mij bestaat er een Chinees gezegde: God verhoede dat je in tijden van veranderingen leeft.” (Вы знаете, я могу ошибиться, но, по-моему, есть такая китайская поговорка: «**He дай вам бог жить во времена перемен**»). Putin staaft zijn repliek met deze Chinese vloek. Zijn reactie is dubbelzinnig bedoeld om aan te tonen dat het beter is om in tijden van stabiliteit te leven dan in de turbulente tijden van en net na de Sovjet-Unie.

20 <https://www.bible.com/nl/bible/328/1jn.3>>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

21 2009. Beschikbaar via URL: <<http://sozidanie-duhownosti.ru/publ/63-1-0-162>>. Laatst geraadpleegd 11 juli 2016.

22 ‘Wikipedia’. 2016. Beschikbaar via URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/May_you_live_in_interesting_times>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

23 ‘Grammarphobia’. 2012. Beschikbaar via URL: <<http://www.grammarphobia.com/blog/2012/07/interesting-times.html>>. Laatst geraadpleegd 22 juli 2016.

24 ‘JFKLibrary’. 1966. Beschikbaar via URL: <<http://www.jfklibrary.org/Research/Research-Aids/Ready-Reference/RFK-Speeches/Day-of-Affirmation-Address-as-delivered.aspx>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

Tegelijk verwoordt Putin in duidelijke taal de behoefte van de Russen naar de welgekomen stabiliteit. Door het gebruik van een vertaald *Chinees* spreekwoord om de angst van de *Russen* uit te drukken, wekt Putin sympathie op bij zowel de Chinese als de Russische toehoorders.

CS: Суров закон, но это закон. Dit is een Russische vertaling van de Latijnse rechtspreuk: *Dura lex, sed lex* (Berkov & Mokienko & Šuležkova 2008: 390). Een exact Nederlands equivalent is: *De wet is streng, maar het is de wet*. De boodschap luidt: de wetsregels gelden voor iedereen.

Context: Op een ontmoeting van de leden van de Russische mensenrechtencommissie in december 2002 sprak de Russische mensenrechtenactivist Aleksej Simonov zich kritisch uit over de angst in de Russische samenleving om vrijuit te spreken. Enkele jaren voordien werd zijn collega-journalist, Grigorij Pas'ko gearresteerd op grond van landverraad (Pas'ko had een rapport samengesteld over milieuproblematiek in de Japanse zee) en veroordeeld tot twee jaar gevangenis.²⁵ Simonov maakte zich ook zorgen over de nieuwe mediawetten en aan banden leggen van de journalistiek.

[21]. **PS:** “Maar er zijn nog andere uitdrukkingen, die de geschiedenis zijn ingegaan en met welke niet valt de discussiëren: De wet is streng, maar het is de wet.” (Но есть и другие выражения, которые вошли в историю, и никто с ними не спорит: «суров закон, но это закон»). Putin maant aan dat de media niet altijd vrijuit gaan. En hij wil dat iedereen zich strikt aan de letter van de wet houdt, zonder uitzonderingen.

CS_[23, 376]: **Нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая** (letterlijke vertaling: *Het is niet de schuld van de spiegel dat je een scheef gezicht hebt*). Voor dit spreekwoord bestaat geen Nederlands equivalent. *De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet* komt nog het dichtst in de buurt. De figuurlijke betekenis is: een persoon de schuld geven voor iets waar je zelf schuldig aan bent.

Context: De Russische presidentsverkiezingen in maart 2000 hadden volgens sommigen meer weg van een referendum dan van een eerlijke democratische stembusgang (Myers 2015: 204, 205). In een interview met de *New York Times* in oktober 2003 wierp de journalist op dat zowel in Rusland als in de Verenigde Staten stemmen oprezen dat de democratie in Rusland gebrekkig was.

[23]. **PS:** “Er is hier voor ons ook niet veel goeds aan, maar ik wil jullie herinneren aan een Russisch gezegde: Het is niet de schuld van de spiegel dat je een scheef gezicht hebt.” (Ничего здесь хорошего для нас тоже нет, но я хочу напомнить российскую поговорку: **нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая**). Putin pareert de vraag en wijst op het feit dat tijdens de oorlog in Irak ook veel Amerikaanse journalisten onder druk stonden. Volgens Putin is dit spreekwoord daarom van toepassing op de Amerikaanse beleidsmakers. Hij vindt dat ze beter eerst in eigen boezem kijken, alvorens ze hem beschuldigen van machtsmisbruik.

---

25 ‘RadioFreeEurope/Radio Liberty’. 2002. Beschikbaar via URL: <http://www.rferl.org/content/article/1098487.html>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

CS: В чужом глазу соринку видит, а в своем бревну не замечает. Je moet niet moeilijk doen over kleine fouten van een ander, zonder dat je eerst je eigen grove fouten inziet. Wie dat wel doet geeft invulling aan het in oorsprong Bijbelse spreekwoord: *De splinter in andermans oog zien, maar niet de balk in eigen oog* (Honselaar 2002: 227).

Context: In de aanloop naar de presidentsverkiezingen in maart 2004 waren de Amerikaanse (ex-)ministers van Buitenlandse Zaken Colin Powell en Condoleezza Rice, president Bush en premier Blair het erover eens dat het despotisch gedrag van Putin niet langer getolereerd kon worden, ondanks de Amerikaanse en Britse handelsbelangen in Moskou.²⁶ Op een persconferentie in maart 2004 aan de vooravond van de Russische presidentsverkiezingen vroeg een journalist hoe Putin zich voelde bij de uitspraken van Powell en Rice.

[24]. PS: “Bij ons zeggen we: Sommige mensen zien de kleine splinter in andermans oog, maar niet de balk in eigen oog.” (У нас говорят так: **некоторые люди у других в глазу соринку маленькую замечают, а у себя, в собственном глазу, бревна не видят**). Putin is misnoegd en verweert zich met dit spreekwoord. Hij neemt de Amerikaanse politici kwalijk dat ze eerst anderen bekritisieren vooraleer ze over hun eigen binnenlandse problemen reflecteren.

Kort besluit

In de beginjaren van Putins ambtstermijn bleef de vraag ‘Wie is Putin?’ lang nazinderen bij journalisten en beleidsmakers. In zijn spreekwoordelijke reacties op persoonlijke vragen zien we een voorzichtige Putin [1, 4, 9a]. Hij mildert de vooroordelen van journalisten en reageert op een terughoudende manier. Vervolgens maakt zijn ingetogen spreekwoordelijke retoriek plaats voor een energiek spreekwoord [12] over woorden en daden. Putin profileert zich hier als een man van de actie, en niet van mooie praatjes. In de aanloop naar de tweede presidentsverkiezingen wordt zijn spreekwoordelijk taalgebruik grimmig en verwijtend. Steeds meer stemmen laten zich kritisch uit over de ondemocratische tendensen in Rusland. Putins was verbolgen over de betuttelende en moraliserende aanpak van de Verenigde Staten. Hij houdt zich doof voor de beschuldigingen over zijn sterk gecentraliseerd beleid. Putin, die in fragmenten [23, 24] tot verantwoording was geroepen, kruipt liever in de slachtofferrol als favoriete *boksbal* van de Verenigde Staten. Zijn spreekwoordelijk taalgebruik is terughoudend en defensief. Het wordt gekenmerkt door een overwegende negatieve en verwijtende ondertoon.

---

26 ‘TheMoscowTimes’. 2004. Beschikbaar via URL:

<<http://www.themoscowtimes.com/sitemap/free/2004/2/article/the-truth-about-putin/233188.html>>. Laatste geraadpleegd 22 juli 2016.

(c) *Spreekwoordelijke retoriek inzake nationaal beleid:*

– *Economie*

CS: Дают – бери, бьют – беги (letterlijke vertaling: *Als ze iets geven – neem het aan, maar als ze slaan, loop hard weg*).²⁷ Voor dit spreekwoord bestaat geen canonieke Nederlandse versie. Een persoonlijke Nederlandse variant: *Accepteer de steun, maar vermijd de dreun* gaat goed samen met de wijsheid in de Russische versie. Het spreekwoord adviseert om geen kritiek te uiten op wat je krijgt, maar men moet geen *vergiftigd geschenk* aanvaarden.

Context: In februari 2000 verklaarde Putin in een interview dat hij financiële hulp van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank zou aannemen als en slechts als er goede voorwaarden aan voorafgaan.

[2]. **PS:** “Weet u, er is een bekend Russisch gezegde: Als ze iets geven – neem het aan, maar als ze slaan, loop hard weg.” (Знаете, вот известная русская поговорка: **дают – бери, бьют – беги**). Putin formuleert met dit spreekwoord zijn terughoudendheid om een beroep te doen op de voorwaardelijke westerse financiële steun. Hij wenst de controle te behouden op het proces van de financiële hulp. Het leek Putin niet opportuun om zomaar geld vanuit het Westen te aanvaarden.

CS: В мутной воде рыбу ловить. De Nederlandse versie luidt: *In troebel water (is het goed) vissen* (Honselaar 2002: 1181). Het is niet moeilijk om voordeel te halen uit de problemen van anderen.

Context: Putin voerde diepgaande economische liberale hervormingen door om de overgang naar een vorm van kapitalisme te realiseren. Hij ging bedachtzaam te werk om de bevolking een periode van stabiliteit te kunnen garanderen (Myers 2015: 222). Tijdens een interview met Russische en buitenlandse kranten in juli 2000 vroeg men zich af welke resultaten hij in de politieke en economische domeinen wil verwezenlijken.

[3]. **PS:** “Weet u, bij ons is er een gezegde – In troebel water vissen. (Знаете, у нас есть такая поговорка – «ловить рыбу в мутной воде»). Putin zegt dat het land onherkenbaar is veranderd. Maar hij merkt wrang op dat zolang de hervormingen niet voltooid zijn corruptie en fraude nog steeds kunnen gedijen. Hij waarschuwt voor eventuele profiteurs.

CS: Своя рубашка ближе к телу (letterlijke vertaling: *Het eigen hemd zit dicht bij het eigen lichaam*). In het Nederlands klinkt het: *Het hemd is nader dan de rok* of *Ieder is zichzelf het naast* (Honselaar 2002: 1176). Dit wil zeggen: eigen belang heeft altijd voorrang.

Context: Op een persconferentie in juni 2002 vroeg een lokale nieuwsdienst uit Belgorod hoe

---

27 ‘Akademik’. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://phraseology_ru_en.academic.ru/18427/дают_-_бери,_бьют_-_беги>. Laatst geraadpleegd 7 juli 2016.

Putin stond tegenover een nieuw project in de plaatselijke pluimveesector.

[17]. PS: “Maar dat wil zeggen, dat ze in veel andere landen zich vaak laten leiden door het Russische gezegde: Het eigen hemd zit dichterbij het eigen lichaam.” (Но это значит, что во многих других странах часто руководствуются русской поговоркой «своя рубашка ближе к телу»). Dit spreekwoord verwijst de Europese Unie haar overmatige subsidiëring van de landbouwsector. Putin voelt zich concurrentieel benadeeld aangezien de Russische landbouwsector het moeilijk kreeg om een afzetmarkt voor hun producten te vinden. Hij rechtvaardigt zijn protectionistische maatregelen aangezien andere landen hetzelfde doen (Goscilo 2013: 90).

– Sport en cultuur

CS_[8, 15]: **Пока гром не грянет – мужик не перекрестится** (letterlijke vertaling: *Zolang het niet dondert, zal de man geen kruisteken maken*). Een Nederlandse variant luidt: *Als het kalf verdronken is, dempt men de put* (Honselaar 2002: 249). Pas nadat er dingen zijn fout gegaan, neemt men maatregelen.

Context: In oktober 2000 ontving Putin na afloop van de Olympische zomerspelen in Sydney de Russische atleten in het hoofdkwartier van Gazprom. Door de manke organisatie van het Australisch Olympisch comité waren de Russische resultaten niet zoals verwacht, zeker niet voor de Russische turnsters. De absolute topfavoriete Svetlana Chorkina kwam ongelukkig ten val omdat haar turntoestel vijf centimeter te hoog stond.²⁸ En Alina Kabaeva, dé gedoodverfde winnares in de grond oefeningen, liet haar hoepel per ongeluk vallen en moest zich buiten de ringen begeven, wat haar een gouden medaille kostte.

[8]. SP: “Maar weet u, bij ons in Rusland is er een gezegde: Zolang het niet dondert, maakt de man geen kruisteken!” (Но знаете, у нас в России поговорка есть: «Пока гром не грянет – мужик не перекрестится!»). Met het spreekwoord steekt Putin zijn atleten een hart onder de riem. Hij betreurt de tegenslagen die ze te verduren kregen maar benadrukt dat ondanks de onvoorziene omstandigheden, de atleten het er erg goed van afbrachten. Met een knipoog naar de atletes zegt hij dat het spreekwoord natuurlijk ook geldt voor vrouwen vermits de meeste aanwezige sporters van de vrouwelijke delegatie waren.

– Justitie en binnenlandse zaken

CS_[18, 61]: **Рыба ищет, где глубже, (а) человек — где лучше**²⁹ (letterlijke vertaling: *De vis zoekt het diepste oord, maar de mens het beste*). Dit betekent iets als: Zijn leven veranderen in de

28 ‘Kommersant’. 2000. Beschikbaar via URL: <<http://www.kommersant.ru/doc/158696>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

29 ‘Slovarik’. Beschikbaar via URL: <<http://slovarick.ru/896/>>. Laatst geraadpleegd 11 juli 2016.

hoop dat er betere tijden in het verschiet liggen.

Context: Tijdens een interview met een lokale nieuwsdienst uit Kuban' in september 2002 maakte een journalist zich zorgen om het stijgend aantal illegale migranten in de streek, als gevolg van de economische heropleving in Rusland.

[18]. PS: “Volgens het Russische spreekwoord of gezegde zoekt de vis het diepste oord, maar de mens het beste.” (Согласно русской пословице, ну или поговорке: «**Рыба ищет там, где глубже, человек – где лучше**»). Putin attendeert de luisteraars dat het vanzelfsprekend is dat migranten zoals het spreekwoord zegt, naar gebieden trekken waar er een goed klimaat heerst, of geld te verdienen valt.

Kort besluit

Putins spreekwoordelijke retoriek met betrekking tot zijn nationaal beleid in fragmenten [2, 17], dat op afkeer tegenover Europese hulp drijft, geeft de raad mee om op zijn hoede te zijn. Zijn spreekwoorden in fragmenten [3, 18] reageren op de onzekerheid omtrent de mogelijke (negatieve) gevolgen van de economische heropleving in Rusland, zoals corruptie en migratie.

4.2.2 Putins spreekwoordelijk taalgebruik in zijn tweede ambtstermijn

Na verloop van tijd kwamen er krasjes in de vernislaag van Putins politiek imago. Hij werd onder andere beschuldigd van moord, corruptie, schending van de rechten van de mens, machtsmisbruik en onderdrukking van de persvrijheid. Desondanks werd Putin op 16 maart 2004 met een verpletterende meerderheid herverkozen. Gedurende zijn tweede ambtstermijn richtte Putin zijn blik steeds meer op het Oosten in een poging om van Rusland een Euraziatische grootmacht te maken. Hij werkte een nieuw nabuurschapsbeleid uit, ook al was dit niet steeds even succesvol. In dezelfde tijd bekoelden Putins aanvankelijk goede relaties met het Westen. De initiële behulpzaamheid en compromisbereidheid waarmee Putin Bush bij zijn GWOT hielp, is in de jaren daarna ver te zoeken. Na de aanslagen van 9/11 breidden de Amerikanen hun militaire basissen uit tot in de Centraal-Aziatische regio (Coolsaet 2015: 226). Putin stemde in maar kwam al snel op zijn besluit terug toen Westers-gestuurde revoluties in ex-Sovjetstaten Oekraïne, Kirgizië en Georgië de straten kleurden (Coolsaet 2015: 226).

Na Putins koerswijzigingen in zijn buitenlandse beleid moest er gefocust worden op de Russische economie. Putin maakte de opbrengsten uit de export van olie en gas tot pijlers van de Russische economische constructie. Maar om de economische groei gaande te houden, waren de opbrengsten uit grondstoffen te volatiel. De economie kon zo weer in duigen vallen als de internationale marktprijzen schommelden (Detrez 2008: 413).

Toen Putin in 2007 hoorde dat men een locatie zocht voor de Olympische Winterspelen in 2014 vond hij het zijn persoonlijke missie om de Spelen in Soçi te mogen onthalen. Immers, hij

beschouwde sport als een nationale ambitie en een bijdrage in de verdere ontwikkeling van Rusland.

(a) Spreekwoordelijke retoriek inzake internationaal beleid:

– Pogingen tot toenadering

CS_[26, 31]: СНЯВШИ ГОЛОВУ, ПО ВОЛОСАМ НЕ ПЛАЧУТ (letterlijke vertaling: *Eenmaal je hoofd eraf is, moet je niet treuren om je haar*). Een variant in het Nederlands luidt: *Gedane zaken nemen geen keer* of *Je kan de klok niet terugdraaien*. Het heeft weinig zin om te treuren over het verleden, want je kan de geschiedenis niet herschrijven.

Context: De bekende Russische oorlogscorrespondent Viktor Baranec van de *Kosomol'skaja Pravda* legde in mei 2005 een vraag op tafel over de delokalisatie van de Russische militaire basissen in landen van de ex-Sovjetruimte (beter bekend als het 'nabije buitenland'), die sinds de val van de Sovjet-Unie ter plaatse waren gebleven.

[26]. PS: "Weet u, bij ons bestaat er een bekend gezegde: Eenmaal je hoofd eraf is, moet je niet treuren om je haar." (Вы знаете, есть такая у нас поговорка известная: **СНЯВШИ ГОЛОВУ, ПО ВОЛОСАМ НЕ ПЛАЧУТ**). Putin zegt dat de delokalisatie van de basissen een voldongen feit is aangezien de oude Sovjet-structuren nu eenmaal gewijzigd zijn. Om zich te vergewissen van onpartijdigheid, drukt Putin de journalist op het hart dat hij de absolute soevereiniteit van de ex-Sovjetrepublieken respecteert. Maar in werkelijkheid beschouwde Putin de GOS-ruimte als *zijn* 'nabije buurland' en daarmee als zijn rechtmatige invloedssfeer (Detrez 2008: 416).³⁰ Daarom was regionale controle voor Putin een kwestie van nationaal eigenbelang.

CS_[9a, 28]: Хоть горшком назови, только в печку не ставь (letterlijke vertaling: *Je mag me een pot noemen, zolang je me niet in de oven steekt*).³¹ Zolang iets hangende is, zolang er over iets gepraat of gediscussieerd wordt, liggen de zaken niet definitief vast. Eens in de oven, eens er geageerd wordt, kan er niets meer gewijzigd worden.

Context: Op een internationale persconferentie in december 2005 vroeg men naar de status van Rusland in de Oost-Aziatische Gemeenschap, meer bepaald: Oost-Azië Top (East Asia Summit, afgekort ESA).³²

---

30 Het GOS of Gemenebest van Onafhankelijke Staten is een los verbond van twaalf lidstaten (stuk voor stuk voormalige Sovjetrepublieken) dat in praktijk enkel bestaat uit bilaterale relaties tussen de leden en Rusland (Detrez 2008: 415). De leden zijn: Armenië, Azerbajdzjan, Belarus, Georgië, Kazachstan, Kirgizië, Moldova, Oekraïne, Rusland, Tadzjikistan, Turkmenistan en Oezbekistan.

31 'Akademik'. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://phraseology_ru_en.academic.ru/18084/>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

32 De Oost-Aziatische Top is een economisch forum van zestien staten uit de Oost-Aziatische regio, opgericht op 14 december 2005, onder leiding van China. 'ASEAN'. Beschikbaar via URL: <<http://asean.org/>>. Laatst geraadpleegd 22 juli 2016.

[28]. PS: “U kent vast het bekende Russische spreekwoord: Je mag me een pot noemen, zolang je me niet in de oven steekt.” (Знаете известную русскую пословицу: **хоть горшком назови, только в печку не ставь**). Putin zoekt aansluiting bij de top, ongeacht de status die Rusland in de organisatie krijgt toegekend. Met het spreekwoord maakt Putin duidelijk dat de status voor hem niet zozeer van belang is, zolang er maar onderhandeld wordt met Rusland. Hij wacht geduldig af, want zolang er geen definitieve beslissing genomen wordt, blijft de kans bestaan dat Rusland kan aansluiten bij de top. Achter de schermen werd al snel duidelijk dat China Rusland liever niet wilde opnemen als permanent lid. Voor China was het belangrijk dat de leden geografisch met elkaar verbonden waren rond de Oost-Aziatische regio. Daarom bleef de top lange tijd gesloten voor buitenstaanders zoals Rusland en de Verenigde Staten uit vrees dat het Oost-Aziatische karakter verloren zou gaan.³³ Putin kon dus niet anders dan zich inschikkelijk opstellen.

CS: **Где согласие, там и богатство прибавляется**. Van dit spreekwoord is er geen canonieke Russische variant beschikbaar. Het (volgens Putin) Armeense spreekwoord is een letterlijke vertaling van de spreekwoordelijke uitdrukking van de Nederlandse filosoof Desiderius Erasmus: *Ubi amici, ibi opes*, of nog: *Daar waar vrienden* (hier: *gelijkgezinden*) *zijn, daar geschiedt rijkdom*.³⁴ De figuurlijke betekenis van dit spreekwoord lijkt op het spreekwoord uit fragment [16]. De wijsheid schrijft voor dat het beter is om samen te werken.

Context: In januari 2006 werden Russische oliepijpleidingen in de Kaspische regio tot ontploffing gebracht. Rusland beschuldigde de islamitische terroristen in de regio, sloot alle gastoevoer naar Armenië af en besloot om het wapenarsenaal op de Armeense basis uit te breiden.³⁵ Toen Rusland een week later de productie hernam, was de olieprijs in Armenië verdubbeld van 56 dollar naar 110 dollar per vat.³⁶ Het olieverbruik diende meteen gerantsoeneerd te worden en Armenië geloofde in kwaad opzet van Rusland.³⁷ Dit alles wierp een schaduw over de officiële opening door Putin van het “Jaar van Armenië”.

[30]. PS: “Beste vrienden! Het Armeense spreekwoord luidt: Daar waar gelijkgezinden zijn, daar geschiedt rijkdom.” (Дорогие друзья! Армянская пословица гласит: **«Где согласие, там и богатство прибавляется»**). Putins spreekwoord verdoezelt de problemen rond de aanslagen, de daaropvolgende Russische beperking van de uitvoer van gas en de Russische herbewapening in de regio. Gezien de gespannen situatie die tussen Jerevan en Moskou ontstaan is door Putins unilaterale beslissingen, klinkt het spreekwoord dat oproept tot eensgezindheid en samenwerking,

---

33 ‘Brookings’. 2007. Beschikbaar via URL: <<http://www.brookings.edu/research/opinions/2007/02/northeastasia-chu>>. Laatst geraadpleegd 22 juli 2016.

34 2016. Beschikbaar via URL: <<http://www.classes.ru/all-latin/dictionary-russian-latin-proverb-term-501.htm>>. Laatst geraadpleegd 22 juli 2016.

35 ‘TheJamestownFoundation’. 2006. Beschikbaar via URL: <http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=31323&no_cache=1#.V4TPV7iLTDc>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

36 ‘Peakoil’. 2006. Beschikbaar via URL: <<http://www.peakoil.nl/2006/11/08/europa-op-de-knieen-voor-poetin-deel-1/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

37 ‘WorldSocialistWebSite’. 2006. Beschikbaar via URL: <<http://www.wsws.org/en/articles/2006/02/gas-f09.html>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

geforceerd of zelfs vals.

CS_[26, 31]: СНЯВШИ ГОЛОВУ, ПО ВОЛОСАМ НЕ ПЛАЧУТ (letterlijke vertaling: *Eenmaal je hoofd eraf is, moet je niet treuren om je haar*). Een variant in het Nederlands luidt: *Gedane zaken nemen geen keer of je kan de klok niet terugdraaien*. Het heeft weinig zin om te treuren over het verleden, want je kan de geschiedenis niet herschrijven.

Context: In april 2006 organiseerde Putin in Moskou een cultuur- en wetenschapsforum voor de leden van het GOS. Op de persconferentie na de besprekingen sprak Putin vol overtuiging over het versterken van de onderlinge relaties.

[31]. PS: “Beste vrienden! Natuurlijk kennen alle aanwezigen nog maar al te goed het bekende Russische gezegde – Eenmaal je hoofd eraf is, moet je niet treuren om je haar.” (Уважаемые друзья! Наверняка все присутствующие в этом зале хорошо помнят известную русскую поговорку – «снявши голову, по волосам не плачут»). Met dit spreekwoord geeft Putin uitdrukking aan zijn besef dat de Sovjet-Unie nu definitief voorbij is en dat hij de soevereiniteit van de ex-Sovjetstaten ten volle respecteert. Hij probeert de staatshoofden van de GOS-leden ontvankelijk te maken voor zijn streven naar een onderling diepere samenwerking. Het was toch frappant dat tijdens de persconferentie, van alle elf (de Turkmeense president was verontschuldigd) aanwezige presidenten, Putin als enige het woord nam.³⁸ De soevereine gelijkheid die Putin in zijn toespraak verkondigde, was blijkbaar ver te zoeken.

CS: Все хорошо, что хорошо кончается. Een exact Nederlands equivalent is: *Eind goed, al goed* (Honselaar 2002: 519). Men is de tegenslagen snel vergeten als het goed afloopt.

Context: In mei 2006 tekende Putin een overeenkomst met de Duitse voorzitter van het automerk Volkswagen, Bernd Pischetsrieder, om een dochterbedrijf te vestigen in de Russische stad Kaluga.³⁹ Aan het einde van hun gesprek grapte Pischetsrieder of Putin misschien een spreekwoord kent dat samenvat hoe de lange onderhandelingen uiteindelijk tot een akkoord hebben geleid.

[32]. PS: “Wat dat betreft bestaat er nog een passend Duits spreekwoord: Eind goed, al goed.” (Есть еще одна хорошая немецкая пословица на этот счет: **все хорошо, что хорошо кончается**). Door het spreekwoord als een Duits spreekwoord te presenteren kaatst hij de bal terug en spreidt hij kennis van de Duitse cultuur tentoon.

CS: Мир тесен (letterlijke vertaling: *Het is een kleine wereld*). Het spreekwoord maakt duidelijk dat zaken die niet onmiddellijk met elkaar gelinkt kunnen worden bij nader toezien toch dikwijls onvermoede verbanden hebben. Het wordt ook wel gebruikt in een situatie waar je een

---

38 ‘Trouw’. 2005. Beschikbaar via URL:

<<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1569252/2005/08/26/Poetin-spreekt-zich-uit-voor-behoud-verbetering-GOS.dhtml>>. Laatst geraadpleegd 13 juli 2016.

39 ‘The Washington Times’. 2006. Beschikbaar via URL:

<<http://www.washingtontimes.com/news/2006/may/29/20060529-101510-8948r/>>. Laatst geraadpleegd 20 juli 2016.

kennis tegenkomt op een onverwachte plaats, bijvoorbeeld op reis aan de andere kant van de wereld (Berkov & Mokienko & Šuležkova 2008: 620).

Context: In oktober 2007 was Putin voor de tweede keer dat jaar te gast op een Europese top in Portugal. Putin, die in de clinch lag met menige Europese leiders over het Iran-dossier en de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo, werd desondanks hartelijk ontvangen.⁴⁰ Een journalist vroeg Putin op een persconferentie welke geografische belangen er precies spelen tussen Rusland en Portugal, die zich toch ruim 7000 kilometer van elkaar bevinden.

[42]. **SP:** “Weet u, in Rusland is er een gezegde: Het is een kleine wereld.” (Вы знаете, что в России есть такая поговорка: **мир тесен**). In het spreekwoord motiveert Putin hoe verbonden hij zich voelt met het *verre* Portugal. Als het gaat om de Portugees-Russische relatie doet de afstand er volgens hem niet toe. Hij beweert dat alles en iedereen in deze *kleine* wereld onderling met elkaar verweven is.

– *Conflicten*

CS: БЫТЬ БОЛЬШИМ КАТОЛИКОМ, ЧЕМ ПАПА РИМСКИЙ. Of nog: **БЫТЬ СВЯТЕЕ ПАПЫ РИМСКОГО.** Een exact Nederlands equivalent is: *Roomser dan de paus zijn* (Honselaar 2002: 863). Men zegt dit wanneer iemand zich overdreven strikt aan de regels houdt. Putin herwerkt het traditionele spreekwoord door middel van substitutie tot het antispreekwoord: **БЫТЬ БОЛЬШИМИ МУСУЛЬМАНАМИ, ЧЕМ ПРОРОК МАГОМЕТ** (letterlijke vertaling: *Mohammedaanser dan de profeet Mohammed zijn*).

Context: Putins bezoek aan Nederland in november 2005 was het eerste in drie eeuwen sinds tsaar Peter de Grote daar te gast was. De Nederlandse premier Jan Peter Balkenende uitte op een gezamenlijke persconferentie zijn bezorgdheid over de uitholling van de Russische democratie.⁴¹ Hij kaartte de mensenrechtenkwesie aan in Tsjetsjenië, maar kon op weinig gehoor rekenen bij Putin. Die wuifde de beschuldigingen weg en hield vol dat hij altijd menswaardig handelde.

[27]. **PAS:** “Ik stel mij wel eens de vraag: Willen sommige Europeanen Mohammedaanser dan de profeet Mohammed zijn? Bij ons is er een uitdrukking: Roomser dan de paus zijn.” (У меня иногда возникает вопрос: **некоторые европейцы хотят быть большими мусульманами, чем пророк Магомет?** У нас есть выражение «**быть большим католиком, чем римский папа**»). Met het spreekwoord verwijt Putin de Europeanen dat ze zich halsstarrig vasthouden aan regels en voorschriften rond mensenrechten. Mogelijk zinspeelt hij ook op het feit dat deze politiek verlamdend werkt in de strijd tegen het islamitisch terrorisme dat zich via de Kaukasus naar Europa verspreidde.

40 ‘PravdaReport’. 2003. Beschikbaar via URL: <<http://www.pravdareport.com/russia/kremlin/27-10-2007/99694-putinporteusummit-0/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

41 ‘Volkskrant’. 2005. Beschikbaar via URL: <<http://www.volkskrant.nl/binnenland/bezoek-poetin-imponeert-en-irriteert-politici~a667879/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

CS_[33, 57]: **Если бы у бабушки был хуй, то она была бы дедушкой** (letterlijke vertaling: *Als oma kloten had, dan was ze een opa*).⁴² In het Nederlands zegt men soms ook wel eens: *Als mijn tante kloten had, dan was ze mijn nonkel*. Dit weinig subtiele spreekwoord wordt gebruikt om een voorwaardelijke als-zin te ontkrachten.⁴³ De wijsheid luidt: sta niet stil bij wat zou kunnen gebeurd zijn.

Context: In 2006 keerde het tij in de vriendschappelijke Russisch-Iraanse relatie en liet Putin zich voor het eerst negatief uit over de weigerachtige houding van Teheran om experts van het Internationale Agentschap voor Atoomenergie (IAEA) toe te laten.⁴⁴ Daarmee zou Putin volgens waarnemers het Westers standpunt bijgetreden hebben. Op een persconferentie van de Groep van 8 (G8) dat jaar vroeg men of Putin ook economische sancties tegen Iran zal uitvaardigen.⁴⁵

[33]. PS: “Er is een gezegde: Als oma mannelijke geslachtsorganen had, dan was ze een opa.” (Есть поговорка: **если бы у бабушки были определенные половые признаки, она была бы дедушкой**). Putin ontwijkt de vraag en richt zich schalks met dit schunnige spreekwoord tot de journalisten. Hij verzwakt de speculaties over de Russische betrokkenheid bij het handelsembargo tegen Iran. Putin kan via humor gespannen en negatieve emoties over het gevoelige onderwerp Iran ontladen. Tegelijk haalt hij onder de gordel uit naar de journalist die voorbarig veronderstellingen maakt.

CS: **Заставь дурака Богу молиться, он и лоб расшибет** (letterlijke vertaling: *Vraag een dommerik om tot God te bidden, en hij is blij dat hij zijn voorhoofd tegen de grond mag slaan*). Wanneer iemand onbedachtzaam te werk gaat en daardoor meer schade berokkent dan voordeel oplevert, zegt men in het Nederlands: *Blinde ijver brengt schade* (Honselaar 2002: 320).

Context: Toen Micheil Saakasjvili in 2003 tot Georgisch president verkozen werd, stuitte diens prowesterse koers op groot verzet van Putin (Myers 2015: 303). In 2006 bereikten de Georgisch-Russische betrekkingen een absoluut dieptepunt. Er was sprake van incidentele etnische zuiveringen langs beide kanten. Er kwamen meldingen binnen dat Russische scholen in opdracht van de Moskouse politie de familienamen van Georgische scholieren hadden verzameld als vorm van intimidatie.⁴⁶ Tijdens de vijfde editie van het populaire televisieprogramma *In Directe Verbinding met Vladimir Putin* (Прямая линия с Владимиром Путиным), waar gewone Russen de kans

---

42 ‘Wiktionary’. 2004. Beschikbaar via URL:

<https://ru.wiktionary.org/wiki/если_бы_у_бабушки_был_хуй,_то_она_была_бы_дедушкой>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

43 ‘VlaamsWoordenboek’. Beschikbaar via URL: <<http://www.vlaamswoordenboek.be/definities/toon/26136>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

44 ‘DeStandaard’. 2006. Beschikbaar via URL: <http://www.standaard.be/cnt/dmf17012006_045>. Laatst geraadpleegd 18 juli 2016.

45 Groep van 8 is een internationaal forum van acht grote industriële staten: Canada, Frankrijk, Duitsland, Italië, Japan, Rusland (verloor zijn lidmaatschap in 2014 als gevolg van de Krimcrisis), Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

46 ‘Trouw’. 2006. Beschikbaar via URL:

<<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1488966/2006/10/06/Rusland-zet-132-Georgiers-het-land-uit.dhtml>>. Laatst geraadpleegd 18 juli 2016.

krijgen om vragen te stellen aan hun president, kreeg Putin de vraag voorgeschoteld of hij op de hoogte was van etnische zuiveringen.

[34]. PS: “Er is een bekend Russisch gezegde: Vraag een dommerik om tot God te bidden, en hij is blij dat hij zijn voorhoofd tegen de grond mag slaan.” (Известная русская поговорка: «Заставь не очень умного человека Богу молиться – он рад лоб расколотить»). Uit het spreekwoord kunnen we afleiden dat Putin niet akkoord gaat met de selectieve represailles tegen etnische groepen. Maar de verdoken onverschilligheid waarmee hij etnische zuiveringen gelijk stelt met *een dommerik die niets liever doet dan zijn hoofd stoten*, doet ook iets anders vermoeden. Het is een illustratie van de onderhuidse conflictueuze verhoudingen tussen Georgië en Rusland. Putins persoonlijke selectiviteit wordt duidelijk wanneer hij verder in zijn reactie benadrukt dat, als het gaat om burgers die *legaal* in Rusland verblijven, de zuiveringsacties onaanvaardbaar zijn. Maar hij laat zich niet uit over het lot van de duizenden Georgiërs die in Rusland *illegaal* resideren.

Kort besluit

Putin wendt – net zoals in zijn eerste ambtstermijn – ook in deze regeerperiode spreekwoorden aan in een poging tot toenadering met andere landen. Hij exploiteert de spreekwoorden vooral in zijn nieuwe *romance* met de Russische Oosterburen [28] en de GOS-leden [26, 30, 31]. Putins ietwat geveinsde betrokkenheid in de GOS-regio in fragmenten [26, 30, 31, 34] toont ons dat hij spreekwoorden ook misbruikt om zijn persoonlijke agenda, namelijk regionale dominantie, vooruit te helpen. Misschien hebben we te maken met voortschrijdende welwillendheid van Putin, maar wellicht is politiek opportunisme hier een betere omschrijving.

In de interactie met de Europese partners hebben de spreekwoorden in fragmenten [32, 42] een positieve boodschap. Maar Putin klonk ogenschijnlijk niet oprecht genoeg om het buitenland te overtuigen van zijn vriendelijke intenties. Zijn buitenlands beleid kwam in opspraak na de conflicten in de Kaukasus en door zijn *dubieuze* relaties met zogenaamde schurkenstaten Noord-Korea en Iran. De gesprekspartners, die Putin het vuur aan de schenen leggen inzake Tsjetsjenië en Georgië, kunnen rekenen op een spreekwoordelijke reprimande van Putin [27, 33]. Hij verdedigt zijn bedenkelijke handelwijzes en beschouwt de beschuldigingen als onterecht en zelfs lachwekkend, zo blijkt uit fragment [33].

(b) Spreekwoordelijke retoriek inzake nationaal beleid:

– Justitie en binnenlandse zaken

CS: Там, где два юриста, – три мнения (letterlijke vertaling: *Daar waar twee advocaten zijn, heb je drie meningen*). Het spreekwoord suggereert dat er situaties zijn waarvoor geen gevestigde rechtspraak bestaat en er een permanente discussie woedt over de interpretatie van

wetsregels. Voor dit spreekwoord kon ik geen canonieke Russische vorm vinden. Het is hoogstwaarschijnlijk een Russische vertaling van de Joodse spreuk: *Twee Joden, drie meningen*.

Context: Putin sprak in december 2005 de aanwezige toehoorders van de rechterlijke macht toe bij de aanvang van het congres ter gelegenheid van de oprichting van de Vereniging van Advocaten van Rusland.

[29]. **PS:** “Ondanks het oude, ons welbekende gezegde – Daar waar twee advocaten zijn, heb je drie meningen, – denk ik, al laat dat niet onverlet dat dit spreekwoord wel van kracht, dat ze in grote mate van toepassing is.” (Невзирая на старую, всем нам хорошо известную поговорку – «там, где два юриста, – три мнения», – думаю, что не только, несмотря на это, а может, как раз в силу того, что она в значительной степени справедлива). In de introducer maakt Putin al zijn mening duidelijk ten opzichte van het spreekwoord. Hij alludeert op het feit dat het niet vanzelfsprekend zal zijn om advocaten te verenigen maar de een vereniging wel wenselijk is voor de verbetering van de rechtstaat.

CS: На воре шапка горит (letterlijke vertaling: *Op het hoofd van een dief vat de muts vuur*). Als iemand per ongeluk prijs geeft wat hij wilde verbergen, zegt men ironisch: *Een kwaad geweten verraadt zichzelf of wie de schoen past trekke hem aan* (Honselaar 2002: 160). De waarheid zal altijd aan het licht komen. In het Nederlands zegt men ook nog wel *Naar de mutsaard – brandstapel – rieken* als iemand van iets wordt verdacht.

Context: Tijdens een zitting van de Openbare Kamer in mei 2007 getuigde Antolij Kučerenka, een bekende Russische advocaat, dat de geloofwaardigheid van de rechterlijke macht in Rusland op een helling staat door fraude en corruptie. Rechters zijn bang om bevelschriften uit te schijven in de angst dat men hen zal verdenken van omkoperij.

[36a]. **PS:** “Ten eerste, weet u, het mag dan niet zo correct klinken, maar bij ons is er een spreekwoord: *Op het hoofd van een dief vat de muts vuur*.” (Во-первых, знаете, не очень корректно это звучит, у нас есть такая пословица: **на воре и шапка горит**). Putin reageert in eerste plaatst dat je ook smeergeld kan krijgen om een onschuldig iemand achter tralies op te sluiten. Beide gevallen van corruptie zijn mogelijk. Hij gaat akkoord dat juridische willekeur en corrupte rechters het succes van goede wetshandhaving in de weg staan. Diegenen die zich schuldig maken aan omkoperij moeten uit hun doppen kijken want volgens Putin zullen malafide ambtenaars en/of aangeklaagden snel ontmaskerd worden.

CS: В чужой монастырь со своим уставом не ходят (letterlijke vertaling: *In een vreemd klooster treed je niet in op eigen voorwaarden*). Een Nederlands equivalent luidt: *Men moet huilen met de wolven in het bos* (Honselaar 2002: 631). Je hoeft het niet per se eens te zijn maar je moet wel, zoals iedereen, de geldende regels volgen. Putin heeft de canonieke vorm (die gold als regel in het monastiek bestaan) van het spreekwoord gemoderniseerd omdat richtlijnen uit het monastiek leven verouderd zijn. De betekenis van het getransformeerde spreekwoord is beter toepasbaar op

concrete en hedendaagse situaties.

Context: Op 24 juli 2007 leidde Putin een vergadering met vertegenwoordigers van de jongerenorganisaties *De Onzen* (*Наши*), *Locals* (*Местные*), *Jonge Garde van Verenigd Rusland* (*Молодую гвардию Единой России*), *Jong Rusland* (*Россия молодая*), *Nieuwe Mensen* (*Новые люди*) en *Ons Land* (*Наша страна*).⁴⁷ Tijdens de vergadering werd Putin geconfronteerd met jongeren die twijfels hadden bij de toenemende migratieproblematiek in Rusland. Een vertegenwoordiger van de Moskouse jeugdbeweging *Locals* (*Местные*) constateerde dat illegale migranten, die weigerden zich aan te passen aan de Russische wetten, een gevaar vormen voor en aanzetten tot extremistisch gedachtegoed in Rusland.⁴⁸

[38]. PS: “Wij hebben wat dat betreft allerlei gezegdes en zo verder – met zijn eigen voorwaarden, zoals men bij ons zegt – klimt men niet naar andere plaatsen.” (У нас на этот счет очень много всяких поговорок существует, пословиц и так далее – **со своим уставом**, как говорится, **в другие места лучше не лезть**). Putin gaat akkoord met de vertegenwoordiger en illustreert zijn standpunt met dit spreekwoord dat iedereen die naar Rusland komt zich hoort te schikken naar de Russische ‘law en order’ (recht en orde).

– *Economie*

CS_[366, 50]: **По одежке протягивай ножки** (letterlijke vertaling: *De benen strekken naargelang de kledij*). Een Nederlands equivalent luidt: *De tering naar de nering zetten* (Honselaar 2002: 783). Men moet leven met de middelen die men heeft.

Context: Tijdens een zitting van de Openbare Kamer in mei 2007 maakte Aleksandra Očirova, voorzitter van de Commissie voor Sociale Zaken, zich zorgen om de armoede die steeds meer Russische gezinnen in haar greep hield. Očirova opteerde om de gapende inkomstenkloof onder de Russen te dichten via economische differentiatie.

[366]. PS: “Er is een bekend gezegde: De benen strekken naargelang de kledij.” (Есть известная поговорка: **по одежке протягивают ножки**). Putin zegt te werken aan nieuwe normen die nodig zijn om armoede en ongelijke inkomstenverdeling uit te roeien. Met dit spreekwoord moedigt hij de Russen aan om in de tussentijd te leven in overeenstemming met de economische omstandigheden.

– CS: **Гладко было на бумаге, да забыли про овраги** (letterlijke vertaling: *Het klonk mooi op papier, maar men vergat de ravijnen*). Het spreekwoord dateert van tijdens de desastreuze

47 ‘Kremlin.ru’. 2007. Beschikbaar via URL: <<http://kremlin.ru/events/president/news/41274>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

48 De Moskouse *Jeugdbeweging van politieke ecologen “Locals”* (*Движение молодых политических экологов “Местные”*) is een sociaal-politieke milieubeweging voor jongeren in Moskou die zich niet enkel bezig houdt met milieubeleid, maar die er onder andere op toeziet dat extremistisch groepen geen haat aanwakkeren tegenover etnische minderheden in Rusland. 2003-2015. Beschikbaar via URL: <<http://mestnye.ru/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

Krimoorlog in 1853 tot 1856. De regel is afkomstig uit een oorlogsgedicht van de Russische schrijver Lev Tolstoj, die aan het front meevocht. De originele versie luidt: “Чисто вписано в бумаги, да забыли про овраги, а по ним ходить.” (Berkov & Mokienko & Šuležkova 2008: 134). De teneur van het spreekwoord is ironisch: de plannen zagen er veelbelovend uit, maar in realiteit kwam er niets van terecht. In het Nederlands zegt men ook wel eens: *veel geblaas maar weinig wol*.

Context: Tijdens een bijeenkomst van het kabinet van regeringsleden in augustus 2007 werd er gediscussieerd over de problematische re-integratie van Russische ex-militairen. Aleksej Kudrin, de Russische minister van Financiën pleitte voor betere sociale voorzieningen. Twee jaar eerder werd door een plan goedgekeurd om zagezegd de soldij en het pensioen van de Russische soldaten te verhogen. Volgens Putin had het programma de mogelijkheden van de overheid ver overstegen.

In realiteit kregen de soldaten niets te zien omdat de overheid geld verdiende op de besparingen in hun sociale voorzieningen (Gomart 2008: 74).

[39]. PS: “Wij allen kennen nog maar al te goed het opmerkelijke Russische gezegde: Het klonk mooi op papier, maar men vergat de ravijnen.” (Все мы хорошо помним замечательную русскую поговорку: **гладко было на бумаге, да забыли про овраги**). Om geen onherstelbare reputatieschade op te lopen biecht Putin zijn inschattingsfout op: ex-militairen meer zullen moeten betalen dan eerst voorzien was. Met de woorden van Tolstoj wil Putin de mensen verzekeren dat het programma gewijzigd zal worden, zodat de beloofde sociale voorzieningen niet enkel op papier, maar ook in de praktijk haalbaar zullen zijn.

– Sport en cultuur

CS: Я с ним бы в разведку не пошёл (letterlijke vertaling: *Ik zou nooit met hem op verkenning gaan*).⁴⁹ Dit is een citaat uit de komedie *Garaž* (Гараж) (1979) van regisseur Jel'dar Rjazanov. Een exact Nederlands equivalent is onbestaand. Maar in de omgangstaal zegt men ook wel eens spottend: *Ga(at) daarmee naar de(n) oorlog*. Het wordt gezegd over iemand waarop men niet kan rekenen door zijn of haar onkunde.

In Putins geval (die het negatiepartikel weglaat) vertalen we het spreekwoord: *op iemand huizen kunnen bouwen*. Altijd op iemand kunnen vertrouwen.

Context: Op 22 december in 2007 leidde Putin een ceremoniële uitreiking van militaire onderscheidingen voor grote verdiensten voor het Vaderland. Aan het slot van zijn toespraak richtte Putin zich tot alle genodigden.

[35]. PS: “Als men over een mens iets goed wil zeggen, – u kent dit gezegde – zeggen ze bij ons vaak: Met zo iemand kan je op verkenning gaan.” (У нас, когда о человеке хотят сказать что-то хорошее, часто – вы знаете эту поговорку – говорят: **с таким человеком можно и в разведку пойти**). Met dit spreekwoord drukt Putin bij wijze van felicitatie zijn vertrouwen uit in de

49 ‘Wikiquote’. 2015. Beschikbaar via URL: <[https://ru.wikiquote.org/wiki/Гараж_\(фильм\)](https://ru.wikiquote.org/wiki/Гараж_(фильм))>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

gelauwerden.

CS_[41, 60]: **Сила есть – ума не надо** (letterlijke vertaling: *Als je sterk bent, is verstand overbodig*). Het spreekwoord lijkt op het Nederlandse spreekwoord *Wie niet sterk is, moet slim zijn*, maar dan omgekeerd: *Wie niet slim is moet sterk zijn*. Putin herwerkt het traditionele spreekwoord tot het antispreekwoord: **Деньги есть, вроде ума не надо** (letterlijke vertaling: *Als je geld hebt, dan is naar het schijnt verstand overbodig*). Het wil sarcastisch duidelijk maken dat naast verstand, geld een oplossing kan zijn voor een probleem.

Context: De organisatie van de Olympische Winterspelen van 2014 stond bovenaan Putins verlanglijstje. In juli 2007 besliste Putin om het heft in eigen handen te nemen en zijn zaak persoonlijk te bepleiten. Hij vloog naar Guatemala (waar de stemming werd gehouden) en charmeerde de afgevaardigden van het Internationaal Olympisch Comité in zijn beste Frans en Engels (Myers 2015: 372). Een paar dagen later werd Soçi verkozen als locatie voor de Winterspelen 2014. Op een zitting van de ministerraad in oktober 2007 hield Putin een speciale vergadering rond het thema (top)sport.

[41]. PAS: “Weet u, er is een gezegde: Als je sterk bent, is verstand overbodig. Wij hebben nu geld en dan is *naar het schijnt verstand overbodig*.” (Знаете, есть такая поговорка «**Сила есть – ума не надо**». У нас **деньги теперь есть, вроде ума не надо**). Putin had zijn slag thuis gehaald en pompte zo'n 51 miljard dollar in het sportief reuzenproject. Nu Putin de Spelen naar Rusland heeft gehaald via zwaar lobbywerk, wil hij ook voorbeeldige resultaten van de Russische sporters. Hij berispt de leden van de sportraad dat de Russische sportprestaties op een laag pitje staan door slecht training en accommodatie.

Kort besluit

De latente frustraties over de benarde economische situatie in Rusland komen bovendrijven. De bedenkingen over Putins maatschappelijke prestaties knagen aan zijn geloofwaardigheid als president. Putin rechtvaardigt de weinig rooskleurige levensomstandigheden met bekende spreekwoorden [39] die de Russen oproepen om dapper te leven met de middelen die men heeft [366].

In de spreekwoordelijke retoriek met betrekking tot sport [41] eist Putin een grotere inzet van scholen en sportorganisaties om de lichamelijke opvoeding in Rusland te verbeteren. Want Rusland als gastheer van de Winterspelen moest 's lands prestige opvijzelen.

(c) *Spreekwoordelijke replek op vragen over zijn bestuur*

CS: **Обжѣгшись на молоке, будешь дуть и на воду** (letterlijke vertaling: *Wie zich eenmaal aan melk verbrandt, zal voortaan zijn water koud blazen*). In het Nederlands zegt men: *Een ezel stoot zich geen tweemaal aan dezelfde steen* (Honselaar 2002: 630). De wijsheid schrijft voor: alleen iemand die dommer is dan een ezel maakt tweemaal dezelfde fout.

Context: In de nadagen van Putins herverkiezing in 2004 kwam diens binnen- en buitenlands beleid zwaar onder vuur te liggen. Verslaggevers van een Chileense nieuwsdienst insinueerden dat Putin meer en meer een autoritair regime vestigde in Rusland.

[25]. **PS:** “Bij ons is er een uitdrukking: *Wie zich eenmaal aan melk verbrandt, zal voortaan zijn water koud blazen.*” (У нас есть выражение «если обжегся один раз на молоке, то на воду начинают дуть»). Putin verweert zich: hij is niet van plan dezelfde fouten te maken als zijn voorgangers. Hij vervolgt dat een terugkeer naar een totalitair bewind in Rusland totaal uitgesloten is.

CS: **Наговорить сорок бочек арестантов** (letterlijke vertaling: *Veertig tonnen kleine gedroogde visjes bij elkaar praten*). Het is een grappig uitdrukking van vissers die met allerlei straffe verhalen aanmeerden over zogenaamde enorme vangsten vis (Mokienko 2011: 164). Het spreekwoord betekent: een hoop onzin vertellen. Of zoals een Nederlandse variant luidt: *Uit zijn nek kletsen*.

Context: Op een persconferentie in juni 2007 vroeg een journalist wat Putin dacht over de stemmen uit de Verenigde Staten die beweerden dat Putin niet langer thuishoorde in de G8. Men vond dat Rusland hoe langer hoe verder verwijderd was van een liberale democratie, zeker inzake de schending van de rechten van de mens.

[37a]. **PS:** “Bij ons is er een uitdrukking, het is natuurlijk moeilijk te vertalen – *Veertig tonnen kleine gedroogde visjes bij elkaar praten.*” (У нас есть такое выражение – его, наверное, трудно перевести – «наговорить бочку арестантов»). Met dit spreekwoord doet Putin de beschuldigingen af als lasterpraat. Hij verdedigt zijn positie door die van de Verenigde Staten onderuit te halen. Hij berispt de schijnheilige houding van de Verenigde Staten ten opzichte van Rusland. Want volgens Putin zijn ze zelf schuldig aan inbreuken op de mensenrechten.

CS_[23, 376]: **Нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая** (letterlijke vertaling: *Het is niet de schuld van de spiegel dat je een scheef gezicht hebt*). Voor dit spreekwoord bestaat geen Nederlands equivalent. *De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet* komt nog het dichtst in de buurt. De figuurlijke betekenis is: een persoon de schuld geven voor iets waar je zelf schuldig aan bent.

Context: Tijdens een internationale persconferentie in juni 2007 merkte een journalist op dat er zowel in Rusland als in Amerika stemmen oprezen dat de democratie in Rusland tanende was. Er

was dat jaar namelijk in Rusland hard opgetreden tegen de “Mars van de Dissidenten” (Марши Несогласных), protestacties die begonnen in december 2006.⁵⁰

[376]. PS: “Bij ons is er een gezegde, u spreekt Russisch dus u zal het begrijpen: Het is niet de schuld van de spiegel dat je een scheef gezicht hebt.” (У нас есть такая поговорка, Вы по-русски говорите и Вы поймете: **ничего на зеркало пенять, коли рожа крива**). De journalist wordt al snel van repliek gediend door Putin, die wijst op het feit dat de Europese politie tijdens demonstraties actievoerders uiteendreven met wapenstokken, traangas en stroomstootwapens. Maar, ging hij verder, Rusland onthield zich van met de vinger te wijzen. Net als in fragment [23] vindt Putin het Westen hypocriet dat ze hem beschuldigen van machtsmisbruik.

CS: **Победа не за теми у кого сила, а за теми у кого правда** (letterlijke vertaling: *De overwinning is niet voor wie sterk is, wel voor wie oprecht is*). In andere woorden: Met rechtvaardigheid komt men het verst. In het Nederlands zegt men ook wel: *Eerlijk duurt het langst* want waarheid blijft altijd waar. Het is een uitspraak van de achttiende-eeuwse Russische veldmaarschalk Aleksandr Suvorov die tijdens de Russisch-Turkse oorlog en de Poolse opstanden vocht.⁵¹ Maar de gevleugelde uitdrukking werd vooral bekend als citaat uit de film *Broer 2* (Брат 2) (2000) van regisseur Alekseja Balabanova. “<...> Я вот думаю, что сила в правде. У кого правда – тот и сильнее.” (letterlijke vertaling: *Ik denk dus dat kracht in waarheid zit. Wie oprecht is, is de sterkste*).⁵²

Context: In december 2007 ging de moedige Russische politicoloog-schrijver Nikolaj Zlobin een gedurfd debat aan met Putin. Hij hekelde het gecentraliseerde beleid van de Putin-administratie, die ervoor zorgde dat enkel Putin aansprakelijk werd gesteld voor problemen uit alle lagen in de samenleving. Zodoende had hij over bijna alles het laatste woord en dreigde het politiek systeem in duigen te vallen als hij niet langer de touwtjes in handen had. Zijn onmisbare aanwezigheid werd problematisch naarmate de Russische presidentsverkiezingen naderden, aangezien Putin zich volgens de Russische wet geen derde keer verkiesbaar kon stellen. Zlobin suggereerde dat Putin formeel zou verdwijnen zoals het protocol voorschrijft maar achter de schermen de touwtjes zou vasthouden.

[40]. PS: “Er is een vaste uitdrukking, die al eeuwenlang overgaat van generatie op generatie: De overwinning is niet voor wie sterk is, wel voor wie oprecht is.” (Есть такое устойчивое выражение, испокон веков оно переходит из поколения в поколение: **победа не за теми, за кем сила, а за теми, за кем правда**). Putin beweert dat autoriteit uit moreel overwicht in de Russische samenleving een groter aanzien heeft dan macht verkregen door een officiële positie. Hij verklaart dat hij nog steeds invloed zal uitoefenen maar zijn macht niet zal misbruiken. Het spreekwoord luidt immers niet voor niets dat de oprechtste het laatste woord zal hebben.

50 ‘TheWashingtonPost’. 2007. Beschikbaar via URL: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/03/03/AR2007030300465.html>>. Laatst geraadpleegd 24 juli 2016.

51 Beschikbaar via URL: <http://www.pro.berdyansk.biz/comment.php?page=11&a=show&id=content_20436>. Laatst geraadpleegd 25 juli 2016.

52 ‘Wikiquote’. 2014. Beschikbaar via URL: <https://ru.wikiquote.org/wiki/Брат_2>. Laatst geraadpleegd 8 juli 2016.

CS_[1, 43]: **Не говори гоп, пока не перепрыгнешь** (letterlijke vertaling: *Zeg geen hopsasa zolang je niet over bent gesprongen*). Een Nederlandse variant luidt: *Men moet de dag niet voor de avond prijzen* of *Je moet niet te vroeg juichen* (Honselaar 2002: 237). Het is een verwittiging dat men pas met lof over een prestatie kan spreken als de afloop gekend is.

Context: In de aanloop naar de presidentsverkiezingen in mei 2008 deden geruchten de ronde dat Putin Medvedev zou opvolgen als premier, nu Medvedev naar voor was gedragen als opvolger van Putin. Tijdens Putins jaarlijkse persconferentie in februari 2008 – twee maand verwijderd van de verkiezingen – polsten de journalisten naar Putins toekomstplannen in zijn nieuwe functie als premier.

[43]. PS: “Ik begrijp perfect, dat de kansen tot zo'n uitkomst, natuurlijk heel groot zijn, maar hoe dan ook kennen wij in Rusland een gezegde, en ik zou aanraden om het niet te vergeten: Zeg geen *hopsasa* zolang je niet over bent gesprongen” (Прекрасно понимаю, что шансов для такого развития событий, конечно, очень много, но всё-таки у нас на Руси есть поговорочка, я бы её не забывал: **не говори гоп, пока не перепрыгнешь**). Putin corrigeert de journalisten door erop te wijzen dat hij tot dan toe *niet* tot premier aangesteld is. Dit is exact hetzelfde scenario als acht jaar geleden op de persconferentie in januari 2000 toen Putin (plaatsvervangend president) als officiële kandidaat voorgedragen werd. Putin houdt de vragen af door middel van dezelfde spreekwoorden, waarmee hij de insinuaties over zijn benoemingen weerlegt. Het is ook hier de vraag of Putin, gezien de uitgebleven concurrentie voor beide functies in 2000 en 2008, echt twijfelde aan zijn politieke kansen.

Kort besluit

De verwijtende spreekwoordelijke retoriek zet zich door in Putins tweede ambtstermijn [25, 37a, 37b, 40]. Putin legt de volgens hem onterechte en hypocriete beschuldigingen vanuit het Westen naast zich neer en reageert afkeurend. Ook hier is zijn spreekwoordelijke respons overwegend terughoudend [43] en defensief.

4.2.3 Putins spreekwoordelijk taalgebruik in zijn derde ambtstermijn

In 2008 regisseerde Putin rigoureuus zijn eigen aan- en aftreden, zorgde voor opvolging en verzekerde zijn eigen politieke toekomst als premier. Zelfs al was hij niet langer president – Medvedev bekleedde deze functie – Putin was niet van plan om de touwtjes los te laten. Vier jaar later in 2012 werd Putin herverkozen als president.

Onder Putin groeide de economie weliswaar maar ze bleef sterk afhankelijk van de olie- en gasexport. De dalende vraag naar fossiele brandstof, de krimpende Russische bevolking – die de economische motor draaiende moest houden – en de groeiende kloof tussen de inkomens, wierpen een schaduw over Putins beleid. Medvedev had geprobeerd de economie te differentiëren op zoek

naar alternatieven voor de eenzijdige olie- en gasinkomsten. Want de sluimerende Russische verslaving aan opbrengsten uit grondstoffen als makkelijk verdiend geld verlamde de andere economische sectoren, die niet gestimuleerd werden om te moderniseren.

De economie sputterde en het aanzien van en het vertrouwen in Rusland in het buitenland was er niet op verbeterd. Er sijpelden steeds meer onheilspellende berichten over de aanhoudende conflicten tussen Rusland en Oekraïne, die sinds november 2013 aan de gang waren.

Putins populariteit had dringend nood aan een opkikkertje en hij zette daarom zijn troeven in op de Olympische Winterspelen in 2014.

(a) Spreekwoordelijke retoriek inzake nationaal beleid:

– Sport en cultuur

CS: В здоровом теле здоровый дух. Als advies om het mentale en het fysieke te laten harmoniëren zegt men in het Russisch exact hetzelfde als in het Nederlands: *Een gezonde geest in een gezond lichaam* (Honselaar 2002: 409).

Context: Op 24 januari 2013 hield Putin een toespraak op een bijeenkomst van vertegenwoordigers van sportverenigingen. Hij pleitte om een vereniging op te richten van studentensportclubs.

[48]. **PS:** “De bekende uitdrukking *Een gezonde geest in een gezond lichaam* heeft de oudheid overleefd.” (Известное выражение «в здоровом теле – здоровый дух» из древности до нас дошло). Met het spreekwoord motiveert Putin de aanwezige jongeren tot sporten en gezond leven. Want volgens hem gaan een gezonde levensstijl en regelmatig sporten hand in hand.

CS: Я знаю, что ничего не знаю (letterlijke vertaling: *Ik weet zeker, dat ik niets weet*). Dit is oorspronkelijk een spreuk van de Griekse filosoof Socrates, waarin hij aangaf dat je nooit absoluut iets zeker kan weten.⁵³

Context: Hoopvol toelevend naar de Olympische Winterspelen, gaf Putin op 17 januari 2014 een interview voor internationale tv-kanalen en persagentschappen. Een journaliste van de Chinese delegatie complimenteerde Putin om zijn sportief talent en vroeg hem of er een sport is waar hij niet in uitblinkt.

[51]. **PS:** “Weet u, er is een bekende uitdrukking: Hoe meer ik weet, des te beter ik begrijp hoe weinig ik weet.” (Знаете известное выражение: «Чем больше я знаю, тем больше понимаю, что я ничего не знаю»). Putin incasseert dankbaar haar compliment. Hij relativeert de lovende woorden van de journaliste en geeft vaag mee dat hij veel kan, maar niet alles.

---

53 ‘Wikipedia’. 2016. Beschikbaar via URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Я_знаю,_что_ничего_не_знаю>. Laatst geraadpleegd 25 juli 2016.

– **CS: Кто не рискует, тот не пьёт шампанского (шампанского не пьёт)** (letterlijke vertaling: *Wie geen risico neemt, zal ook geen champagne drinken*). Dit citaat wordt toegeschreven aan de negentiende-eeuwse Franse imperator Napoleon Bonaparte (Berkov & Mokienko & Šuležkova 2008: 547). De variant in het Nederlands klinkt: *Die niet waagt, die niet wint*. Wie nooit een risico neemt, kan ook niets bereiken.

Context: De Russische atleten op de Olympische Winterspelen in Soči in 2014 maakten Putin trots met maar liefst drieëndertig Olympische medailles (Myers 2015: 524). Putin hield ter gelegenheid van de Russische atleten op 24 februari 2014 een ontbijtbijeenkomst met het organisatiecomité van de Winterspelen. In een korte toespraak feliciteerde hij de sporters.

[53]. **PS:** “Weet u, bij ons is er een bijzondere uitdrukking, velen onder jullie kennen ze, de bekende uitdrukking: *Wie geen risico neemt, zal ook geen champagne drinken*.” (Вы знаете, у нас есть замечательное выражение, многие его знают, расхожее выражение: **«Кто не рискует, тот не пьёт шампанского»**). Putin looft de inspanning van de atleten en moedigt zijn publiek aan om risico's te nemen in het leven. Later zal echter blijken dat de stalen van vijftien Russische medaillewinnaars positief werden bevonden op doping.⁵⁴ Het illegaal dopinggebruik werd mede georganiseerd vanuit het Russisch ministerie van Sport in samenwerking met de geheime dienst FSB.⁵⁵ Met de kennis van vandaag zou je smalend kunnen zeggen dat Putin de daad bij het woord heeft gevoegd: hij heeft een zwaar risico genomen maar het is slecht afgelopen.

CS: На то и щука в море, чтобы карась не дремал (letterlijke vertaling: *Een snoek [een roofvis] zwemt in de zee zodat de vissen niet indommelen*).⁵⁶ Vrij vertaald: *Door onraad blijft de mens paraat*. Een mens leert alert zijn in de wetenschap dat er altijd iets onverwachts kan voorvallen. In het Nederlands kennen we geen equivalent van dit spreekwoord. Maar het spreekwoord *Een gewaarschuwd mens telt voor twee* komt alvast in de buurt. Iemand die vooraf de gevaren kent, kan er zich ook beter op voorbereiden.

Context: Op een mediaforum in april 2015 kondigde Putin aan dat hij van plan was om de Russische media met meer dan vijfhonderd miljoen euro te subsidiëren.⁵⁷ Maar een journalist van een afgelegen Russische republiek klaagde dat de Russische staatsmedia in zijn regio de kleinere mediahuizen verdrongen en bovendien over de regio oppervlakkig berichtten.

[58]. **PS:** “De massamedia dienen zich te gedragen, zoals de snoek in het Russische gezegde: *De snoek zwemt in de rivier zodat de vissen niet indommelen*.” (СМИ должны быть такими, как в известной поговорке: **на то и щука в реке, чтобы карась не дремал**.) Putin wijt de regionale dominantie van bepaalde mediahuizen aan de oneerlijke verdeling van het budget. Verder gaat hij akkoord met de journalist dat de media de voelsprietten van de samenleving zijn om haar prangende problemen bloot te leggen.

54 ‘BBC’. 2016. Beschikbaar via URL: <<http://www.bbc.com/sport/36823453>>. Laatst geraadpleegd 19 juli 2016.

55 ‘Expert.ru’. 2016. Beschikbaar via URL: <<http://expert.ru/2016/07/18/rio/>>. Laatst geraadpleegd 19 juli 2016.

56 ‘Slovarik’. Beschikbaar via URL: <<http://slovarick.ru/649/>>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

57 ‘EuObserver’. 2015. Beschikbaar via URL: <<https://euobserver.com/foreign/128499>>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

In en buiten Rusland is het algemeen geweten dat bijna alle televisiekanalen in Rusland uitzenden onder toezienend oog van het Kremlin. Putins pragmatische standpunt over eerlijke en open verslaggeving valt dan ook moeilijk te rijmen met zijn constante bemoeienissen in de Russische massamedia.

CS: Всосать/впитать с молоком матери. Een exact Nederlands equivalent luidt: *Iets met de moedermelk inzuigen* (Honselaar 2002: 629). Iets aanleren tijdens de eerste levensjaren.

Context: Ter gelegenheid van de nationale Vrouwendag op 8 maart in 2015 droeg Putin zijn toespraak op aan alle (Russische) vrouwen.

[59]. **SP:** “Er is een bekende uitdrukking: Ingezogen met de moedermelk.” (Есть такое известное выражение: «Впитал с молоком матери»). Met het spreekwoord drukt Putin zijn respect uit voor de (Russische) moeders, die het nageslacht vanaf de geboorte de allereerste vaardigheden bijbrengen.

CS_[41, 60]: Сила есть – ума не надо (letterlijke vertaling: *Als je sterk bent, is verstand overbodig*). Het spreekwoord lijkt op het Nederlandse spreekwoord *Wie niet sterk is, moet slim zijn*, maar dan omgekeerd: *Wie niet slim is moet sterk zijn*. Ook hier herwerkt Putin het traditionele spreekwoord tot het antisprekwoord: **Деньги есть, ума не надо** (letterlijke vertaling: *Als je geld hebt, is verstand overbodig*). Het wil sarcastisch duidelijk maken dat naast verstand, geld een oplossing kan zijn voor een probleem.

Context: In juni 2015 hield Putin een openbare vergadering rond het thema sport. Dat jaar zouden immers de eerste Europese Spelen plaatsvinden in Baku. Tegen het einde van de zitting vroeg Putin aan de raadsleden wie de kosten van de verslaggeving en regie van dit sportevenement op zich zou nemen. De aanwezigen ontweken zijn vraag en speelden de zwarte piet naar elkaar door. Uiteindelijk bleek dat er geen financiële middelen meer waren om de uitzendingen te bekostigen. Putin reageerde dat de verantwoordelijken het geld beter hadden kunnen investeren dan in dure voetballers. Maar zonder verder te wachten op een antwoord, nam Putin opnieuw het woord en haalde het onvolledig spreekwoord aan.

[60]. **PAS:** “Ik begrijp dat er is geld, maar dat... en ik zal dit bekende gezegde beter niet vervolledigen om niemand te beledigen.” (Понятно, что деньги есть – можно... не буду продолжать эту известную поговорочку, чтобы никого не обижать). Om te bepalen hoe zijn zin werkelijk afloopt, moeten we ons in eerste instantie afvragen waarom hij de zin niet vervolledigde. Misschien behoort de uitdrukking reeds tot het linguïstisch gemeengoed bij de Russische moedertaalsprekers en is het bijgevolg overbodig om zijn zin af te maken. Of misschien is de inhoud van het spreekwoord te aanstootgevend om in een openbare zitting als president te gebruiken.

Aangezien Putin zijn vertrouwelingen op de vingers tikt, is de laatste de meest waarschijnlijke piste. Met het spreekwoord berispt hij de leden van de Sportraad. Hij insinueert dat de grote getallen

hun redeneringsvermogen verhindert. Hij maant hen aan om in de toekomst het geld nuttiger te besteden.

CS: Кто владеет информацией, тот владеет миром (letterlijke vertaling: *Wie de informatie beheerst, overheerst de wereld*). Dit Russische aforisme is gebaseerd op een uitspraak van de negentiende-eeuwse Duitse bankier Nathan Rothschild, in zijn tijd de rijkste man ter wereld.⁵⁸ De hedendaagse betekenis van het citaat luidt: wie de internationale media beheerst, oefent buitengewoon veel invloed uit op het wereldtoneel.

Context: Om de twee jaar ontbiedt Putin de permanente vertegenwoordigers die in Moskou resideren.⁵⁹ Op 30 juni 2016 bij de aanvang van de vergadering van de ambassadeurs hield Putin een toespraak. Aan het einde van zijn redevoering formuleerde hij de nieuwe doelstellingen van de Russische diplomatie.

[64]. **PS:** “Wij leven in een informatietijdperk, en het aforisme *Wie de informatie beheerst, overheerst de wereld*, is ongetwijfeld een weerspiegeling van de hedendaagse realiteit.” (Мы живём в информационную эпоху, и афоризм «кто владеет информацией, тот владеет миром», безусловно, отражает реальности сегодняшнего дня). Met dit spreekwoorden roept Putin de diplomaten op om waakzaam te zijn voor de negatieve berichtgeving over Rusland. Hij verwijt het Westen dat hun monopolie op de media misbruiken en Rusland in een slecht daglicht stellen. Met het spreekwoord lijkt Putin ook zijn persoonlijke ambitie kracht om met gelijke *wapens* dat voorgehouden beeld bij te sturen.

– *Economie*

CS: Сколько ни говори халва во рту слаще не станет (letterlijke vertaling: *Door gewoon halva [een Arabische specialiteit] te zeggen, zal je mond geen zoetheid smaken*).⁶⁰ Van dit oorspronkelijk oosters spreekwoord is er nergens een canonieke Russische vorm te vinden. De Engelse variant luidt: *It is not with saying honey that sweetness will come into the mouth* (Habibian 2002: 12). Daarvoor bestaat wel een Russische equivalent: **От одних слов толку мало**. Of nog: *Woorden alleen zijn niet voldoende* (Honselaar 2002: 1246). Men moet zijn woorden dus omzetten in gerichte daden.

Context: Mede als gevolg van de transitie na de val van de Sovjet-Unie en de talmende economie, ontbrak het de Russische bevolking aan duidelijke toekomstperspectieven. Een direct gevolg hiervan was het feit dat Rusland kampte met een acute daling van de bevolking. Tijdens een raadszitting in februari 2013 plaatste Putin de problematische demografische groei als belangrijk

58 2015. Beschikbaar via URL: <<http://neznika.pro/check/obch-write/597.html>>. Laatst geraadpleegd 16 juli 2016.

59 2016. Beschikbaar via URL: <<http://edesknews.com/at-the-meeting-with-diplomats-putin-explained-how-to-take-over-the-world/>>. Laatst geraadpleegd 16 juli 2016.

60 ‘Wikiquote’. 2015. Beschikbaar via URL: <https://ru.wikiquote.org/wiki/Азербайджанские_пословицы>. Laatst geraadpleegd 16 juli 2016.

punt op de agenda. Een van de aanwezigen, voormalig president van de republiek Čuvašija en lid van Putins partij *Verenigd Rusland* (Единая Россия) Nikolaj Fjodorov, stelde voor om de bevolkingscrisis op te lossen door levensbeschouwelijke en culturele waarden via religie opnieuw te bevorderen.

[49]. PS: “Maar tegelijkertijd mag u een andere wijs oosters gezegde niet vergeten: Hoeveel keer je ook *halva halva* zegt, je mond zal niet naar zoetheid smaken.” (Но в то же время нельзя забывать про другую мудрую восточную поговорку: **как ни говори «халва, халва» – во рту слаще не будет**). Putin herziet kritisch de mening van Fjodorov en eindigt zijn repliek op Fjodorovs voorstel met dit spreekwoord waarin hij duidelijk maakt dat het promoten van morele waarden geen bevolkingstekort wegwerkt. Het moet ondersteund worden “met gerichte daden”. Welk concrete acties hij precies bedoelt, legt hij niet verder uit.

CS_[366, 50]: **По одежке протягивай ножки** (letterlijke vertaling: *Groeien naargelang je kledij*). Een Nederlands equivalent luidt: *De tering naar de nering zetten* (Honselaar 2002: 783). De teneur is: je moet leven met de middelen die je hebt.

Context: Tijdens een editie van het economische platform *Rusland Roept* (Россия зовёт) op 2 oktober 2013 voor internationale en Russische investeerders vroeg een aanwezige aan Putin hoe hij ging ageren als de olie- en gasprijzen daalden.

[50]. PS: “Bij ons zeggen ze, er is een spreekwoord in Rusland: Groeien naargelang je kledij.” (У нас говорят, есть такая пословица в России: «**По одежке протягивают ножки**»). Putin stelt de mensen gerust dat Rusland nog voldoende reserves heeft alvorens men tot concrete actie zal overgaan. Een constructief voorstel om de economie bij te sturen geeft Putin niet. In plaats daarvan roept hij, net als in fragment [366], alle Russen op om zich aan te passen aan de veranderende economische toestand en om te leven in overeenstemming met de omstandigheden

CS_[33, 57]: **Если бы у бабушки был хуй, то она была бы дедушкой** (letterlijke vertaling: *Als oma kloten had, dan was ze een opa*).⁶¹ In het Nederlands zegt men soms ook wel eens: *Als mijn tante kloten had, dan was ze mijn nonkel*. Dit weinig subtiele spreekwoord wordt gebruikt om een voorwaardelijke als-zin te ontcrachten.⁶² De wijsheid luidt: sta niet stil bij wat zou kunnen gebeurd zijn.

Context: De Russische economie was erg afhankelijk van de internationale gas- en olieleveringen. Maar de afzetmarkt waar Rusland zijn grondstoffen verkocht, was gestaag aan het krimpen door de opkomst van Europese en Amerikaanse alternatieve energiebronnen. Tijdens een Italiaanse persconferentie in 2014 werd Putin opnieuw geconfronteerd met het dilemma: “Wat als de olieprijs dalen?”

61 ‘Wiktionary’. 2004. Beschikbaar via URL:

<https://ru.wiktionary.org/wiki/если_бы_у_бабушки_был_хуй,_то_она_была_бы_дедушкой>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

62 ‘VlaamsWoordenboek’. Beschikbaar via URL: <<http://www.vlaamswoordenboek.be/definities/toon/26136>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

[57]. PS: “Bij ons is er een gezegde, een beetje een grof weliswaar, over oma, en over opa: Als oma de mannelijke geslachtsorganen van opa had, dan was ze opa.” (У нас есть поговорочка, грубоватая такая, про бабушку, про дедушку: если бы у бабушки были внешние половые органы дедушки, она была бы дедушкой, а не бабушкой). Putin ontwijkt een antwoord en repliceert, tot grote hilariteit van de aanwezigen, met dit platvloerse spreekwoord. Net als in fragment [33] maakt hij dit gevoelig onderwerp over dalende olieprijs met humor onschadelijk en weerlegt de voorspellingen van de journalist. Vanwege de ondeugende inhoud van dit spreekwoord is het interview al meer dan vijfhonderdduizend keer bekeken op YouTube.⁶³ In het filmfragment is te zien hoe omstanders al in lachen uitbarsten wanneer Putin het spreekwoord inleidt met de introducer. De toehoorders wisten heel goed welk spreekwoord er zou volgen.

CS_[18, 61]: **Рыба ищет, где глубже, (а) человек — где лучше** (letterlijke vertaling: *De vis zoekt het diepste oord, maar de mens het beste*).⁶⁴ Zijn leven veranderen in de hoop dat er betere tijden in het verschiet liggen.

Context: Omdat de differentiatie van de Russische economie geremd bleef door de afhankelijkheid van export van olie en gas, zocht de technologische knowhow betere oorden op. Tijdens een jongerenforum in juli 2015 wees een aanwezige Putin op het feit dat een vooraanstaande, moderne economie niet los te koppelen is van een geavanceerde informatietechnologie. Hij betreurde dat – gezien de uitgebleven differentiatie van de Russische economie – de technologische knowhow Rusland verliet en naar het buitenland trok. Hij maakte zich zorgen om het lot van de achterblijvers die in Rusland bleven werken. Eigenlijk komt zijn remedie hier opnieuw neer op de modernisering van de economie en de differentiatie.

[61]. PS: “Bij ons volk zijn er allerlei goede gezegden, en een van hen klinkt erg pragmatisch: De vis zoekt het diepste oord, maar de mens het beste.” (Есть у нас в народе очень много всяких хороших поговорок, пословиц, и одна из них очень прагматично звучит: «**Рыба ищет там, где глубже, а человек, где лучше**».) Putin maant aan tot kalmte en verklaart, net als in fragment [18] met dit spreekwoord dat iedereen het recht heeft om zijn geluk ergens anders te zoeken. Het is een pover rechtvaardiging waarom dergelijke ontwikkelingen van informatietechnologie nog niet voltrokken zijn op Russisch grondgebied. Daarover spreekt Putin zich niet verder uit.

CS: **Не бывать бы счастьем, да несчастье помогло** (letterlijke vertaling: *Er zou geen geluk zijn, als ongeluk niet had meegeholpen*). Een Nederlands equivalent luidt: *Een geluk bij een ongeluk* (Honselaar 2002: 1326). Als er iets mis loopt, gaat er ook iets anders goed.

Context: Op een bijeenkomst van afgevaardigden van internationale persbureaus op 17 juni 2016 beweerde een journalist dat de terugvallende cijfers van de Russische economie niet het gevolg waren van de dalende olieprijs, maar van de uitgebleven economische modernisatie. Putin

63 ‘YouTube’. 2014. Beschikbaar via URL: <<https://www.youtube.com/watch?v=YplniUReADU>>. Laatst geraadpleegd 18 juli 2016.

64 ‘Slovarik’. Beschikbaar via URL: <<http://slovarick.ru/896/>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

daarentegen meende dat de verklaring wel degelijk gezocht moest worden in de ineengezakte olieprijs. Hij gaf ook mee dat er effectief gewerkt werd aan de economische differentiatie. De overheid zou de voorwaarden en initiatieven om tot deze differentiatie te komen, blijven steunen om net het hoofd te bieden aan de dalende inkomsten uit de energiebronnen.

[63]. PS: “Bij ons is er een gezegde: Er zou geen geluk zijn, als ongeluk niet had meegeholpen” (У нас есть такая поговорка: **не было бы счастья, но несчастье помогло**). Op de vraag of het misschien te wijten is aan structurele binnenlandse problemen dat de Russische economische tanende is, antwoordt Putin met dit spreekwoord ontwijkend. Hij zegt dat de onderhandelingen in Rusland over de diversificatie van de economie moeizaam verlopen. Maar hij verzekert dat als de energie-inkomsten dalen, men er zeker in zal slagen kapitaal uit andere sectoren te vinden.

Kort besluit

Putin wil niet weten van de speculaties over dalende grondstofprijzen. Zijn spreekwoordelijke retoriek is ontwijkend. Hij reageert onverschillig op de bekommernissen om de uitgebleven economische differentiatie [57, 61, 63]. Hij moedigt de toehoorders aan om kordaat verder te gaan op de ingeslagen economische weg [50]. De spreekwoorden komen hem goed van pas om de geestkracht van de Russen in deze turbulente economische tijden aan te vuren.

De spreekwoorden in fragmenten [48] en [58] weerspiegelen Putins houding ten opzichte van respectievelijk sport en media. Het blijft toch vreemd dat een *president* zich inlaat met de Olympische Spelen [53] en de verslaggeving van sportmanifestaties [60]. Misschien heeft de journalist Zlobin uit fragment [40] wel gelijk dat Putin over bijna alles het laatste woord wil hebben.

(b) Spreekwoordelijke retoriek inzake internationaal beleid:

– Conflicten

CS: **Паны дерутся, а у холопов чубы трещат** (letterlijke vertaling: *Als de heren vechten, dan doet de froufrou van de knechten pijn*).⁶⁵ Het wil zeggen dat als de machtshebbers vechten, de gewone mensen daar zwaar onder lijden.⁶⁶

Context: In het najaar van 2013 waren Oekraïne en de Europese Unie dicht bij de ratificatie van een associatieverdrag voor een diepere politieke en economische samenwerking. Maar de Oekraïense president Viktor Janukovič wedde op twee paarden en verdiepte tegelijk de

65 Een *čupryna* (чуприна) of gewoon *čub* (чуб) was de traditionele haardracht van de Kozakken in Oekraïne. Een fijne pluk lang haar op een anders kaal hoofd steekt van voren uit. Een afbeelding van het haartooi is beschikbaar via URL: <<http://img1.joyreactor.cc/pics/comment/9-803583.jpeg>>. Laatst geraadpleegd 18 juli 2016.

66 ‘Akademik’. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://idioms_ru_en.enacademic.com/6778/>. Laatst geraadpleegd 18 juli 2016.

samenwerking met Rusland. Als gevolg van deze patstelling moest de Europese Unie zich terugtrekken. Met een kapitaalinjectie van vijftien miljard dollar probeerde Putin opnieuw leven in de Oekraïense economie te blazen (Myers 2015: 521).

Een journalist op een Russisch-Europese top op 28 januari 2014 wilde weten of de financiële steun nog steeds geldig bleef toen de Oekraïense regering onder leiding van Janukovič werd ontbonden. Putin antwoordde dat de Russische hulpmiddelen niet voor de overheid bedoeld waren, maar om het lijdende Oekraïense volk te ondersteunen.

[52a]. PS: “Bij ons, weet u, is er een uitdrukking: Als de heren vechten, dan doet de froufrou van de knechten pijn, en dat wil zeggen dat de last op de schouders van de gewone burger terecht komt.” (У нас, знаете, есть такое выражение: **когда паны дерутся, у холопов чубы трещат**, то есть страдает всегда простой гражданин). Putins spreekwoord bevat een direct verwijt aan de Oekraïense regering (en de Europese Unie), die volgens hem niet omkeek naar haar burgers. Tegelijk drukt Putin met dit spreekwoord zijn medeleven uit voor de Oekraïners en hoopt met zijn (financiële) generositeit het Oekraïense volk alsnog voor zich te winnen.

CS: У семи няnek дитя без глазу (letterlijke vertaling: *Zeven voedstermoeders voor één kind zonder oog*). Een Nederlands equivalent luidt: *Veel koks bederven de brij* (Honselaar 2002: 748). Iedereen heeft een eigen mening, waardoor het soms moeilijk is om samen tot een oplossing te komen. Te veel raad kan bijgevolg schadelijk zijn voor de vooruitgang (Mokienko 2003: 132).

Context: Tijdens dezelfde Russisch-Europese top als fragment **[52a]** vroeg een journalist aan Putin of hij akkoord ging met een samenwerking tussen de Europese Unie en Rusland omtrent Oekraïne.

[52b]. PS: “Bij ons is er een uitdrukking: Zeven voedstermoeders voor één kind zonder oog.” (У нас есть выражение «**у семи няnek дитя без глаза**»). Hij bedoelt daarmee dat de Oekraïense regering en hun politieke tegenstanders met beschaafde methodes het conflict beter zonder externe inmenging beslechten. Putin is van mening dat hoe meer tussenpersonen er betrokken zijn, hoe meer problemen dat met zich meebrengt.

CS: Тяжела ты, шапка Мономаха (letterlijke vertaling: *De kroon van de macht weegt zwaar*). Of nog: het bestuur van een land is geen gemakkelijke taak. Dit is een citaat uit het toneelstuk *Boris Godunov* van de schrijver Aleksandr Puškin.⁶⁷ Voor deze uitdrukking bestaat geen exact Nederlands equivalent. Het spreekwoord *Hoge bomen vangen veel wind* komt nog het dichtst in de buurt en betekent dat personen met een hoge positie een grote verantwoordelijkheid dragen.

Context: Tijdens de protesten in Oekraïne ontvluchtte Janukovič in februari 2014 het land en leefde een week ondergedoken in Rusland (Myers 2015: 526). Janukovič' vluchtpoging maakte van hem in de ogen van de meeste Russen een verrader.

---

⁶⁷ ‘Wikiquote’. 2016. Beschikbaar via URL: <https://en.wikiquote.org/wiki/Aleksandr_Pushkin>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

Tijdens de twaalfde editie van het televisieprogramma *In Directe Verbinding met Vladimir Putin* (Прямая линия с Владимиром Путиным) op 17 april 2014 vroeg een man aan Putin: “Is hij [Janukovič] altijd al zo'n slappeling en lafaard geweest?”

[54a]. PS: “Weet u, bij ons in Rusland is er altijd een uitdrukking: De kroon van de macht weegt zwaar” (Вы знаете, у нас всегда в России есть такое выражение: «Тяжела ты, шапка Мономаха»). Putin antwoordt, op een erg diplomatieke manier, dat Janukovič het vast niet slecht bedoelde. Maar via dit spreekwoord laat Putin tegelijk uitschijnen dat hij instemt met dergelijke verwijtende geluiden aan het adres van Janukovič en dat hij incapabel was om doortastend op te treden tegen de opstanden in Oekraïne. Op die manier uit Putin subtiel kritiek op zijn Oekraïense ex-collega.

CS: **Дай Бог нашему теляти да волка поймати** (letterlijke vertaling: *God, behoedde het kalfje dat de wolf zal vangen*). De oorspronkelijke vorm van dit spreekwoord is: *Если б молодой олень схватил льва* (letterlijke vertaling: *Alsof het jonge hert een leeuw kan vangen*).⁶⁸ Het is een oude Russische vertaling van de Griekse spreuk (lees hier in Engelse vertaling): *The fawn hath taken the lion* van de schrijver Lucianus van Samosata.⁶⁹ Voor dit spreekwoord bestaat geen exact Nederlands equivalent, maar je zou het kunnen vertalen met: *Men kan geen ijzer met handen breken*. Je kan geen wolven vangen met kalfjes, je kan het onmogelijke niet waarmaken.

Context: In 1954 tekende de eerste secretaris van de Communistische Partij Nikita Chruščëv een verdrag waarin stond dat de Krim vanaf dat moment aan Oekraïne toebehoorde. Zestig jaar later tijdens de aanhoudende conflicten tussen Rusland en Oekraïne werd op 18 maart 2014 na een referendum de Krim opnieuw door Rusland geannexeerd. Maar Oekraïne was niet van plan om de Krim zomaar los te laten. In mei 2016 had de nieuwe Oekraïense president Petro Porošenko gezworen om de Krim en de oostelijke regio's terug bij Oekraïne in te lijven.⁷⁰ Enkele dagen later op 27 mei 2016 tijdens een persconferentie in Griekenland was een journalist benieuwd naar Putins reactie op Porošenko's uitspraken.

[62]. PS: “En er komt een bekend Russisch gezegde bij mij op: God, behoedde het kalfje dat de wolf zal opeten!” (И мне в голову приходит известная российская поговорка: «Дай Бог вашему теляти нашего волка съесть!»). Dit spreekwoord is zonder twijfel een allusie op Porošenko, die volgens Putin te zwak is en dus onmogelijk zijn beloftes over een terugname van de Krim kan nakomen. Putin ziet zichzelf als de wolf, terwijl hij Oekraïne (Porošenko) herleidt tot een kalfje.

---

68 'Akademik'. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/michelson_new/2216/>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

69 Online versie van de satirische dialogen uit *Dodengesprekken* van Lucianus van Samosata beschikbaar via URL: <<http://sacred-texts.com/cla/luc/fowl/>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

70 'RT'. 2016. Beschikbaar via URL: <<https://www.rt.com/news/344375-poroshenko-savchenko-crimea-ukraine/>>. Laatst geraadpleegd 19 juli 2016.

– *Pogingen tot toenadering*

CS: Кто не смотрит вперёд – тот позади остаётся (letterlijke vertaling: *Wie niet vooruit kijkt, blijft stilstaan*). Of nog: iemand die niet aan de toekomst durft denken, kan maar moeilijk vooruitgang boeken.

Context: In juni 2012 brengt Putin een bezoek aan Jeruzalem en ontmoette de Israëlische president Simon Peres en premier Benjamin Netanyahu. Putins bezoek stond in het teken van de meningsverschillen over Putins bondgenoten in het Midden-Oosten. Israël probeerde daarbij Rusland te overhalen om de nucleaire handel met Iran te verminderen.⁷¹ Het land maande Rusland ook aan om een einde te maken aan het bloedvergieten in Syrië. Ondanks de beladen thema's tijdens de ontmoetingen sprak Putin verwachtingsvol over verdere verdieping van de Israëlich-Russische relaties.

[45]. **PS:** “En als ik mij niet vergis, is er een Joodse spreekwoord dat luidt: Wie niet vooruit kijkt, blijft stilstaan.” (И, если я не ошибаюсь, еврейская пословица говорит: «**Кто не смотрит вперёд – тот позади остаётся**»). Met dit (volgens hem) Joodse spreekwoord hoopt Putin op een verdere samenwerking tussen Rusland en Israël. Hij appelleert aan de Joodse waarden en wenst op die manier aansluiting te vinden bij het Israëlich publiek en hun leiders.

CS: В юрте опора – шест, в жизни опора – друг (letterlijke vertaling: *In een tent zorgt een stok voor steun, in het leven een vriend*). Vrij vertaald: *Een kameraad belooft levenslange steun en toeverlaat*. De teneur is: zonder vrienden kan je niet leven.

Context: In september 2013 werd Putin enthousiast onthaald in Ulaanbaatar door de Mongoolse president Cachiagijn Élbэгдорж. Met de westerse sancties boven het hoofd, verlegde Putin zijn blik naar het Oosten op zoek naar andere handelspartners.⁷² Putin hield een toespraak ter gelegenheid van de vijfenzeventigjarige overwinning van beide naties op Japan.

[56]. **PS:** “De president haalde een van de vele Mongoolse spreekwoorden aan, staat u me ook toe om er opnieuw aan te herinneren. In Mongolië zegt men: In een tent zorgt een stok voor steun, in het leven een vriend.” (Господин Президент привёл одну из многочисленных монгольских пословиц, позвольте и мне тоже вспомнить одну из них. В Монголии говорят: **в юрте опора – шест; в жизни опора – друг**). In het spreekwoord drukt Putin zijn affiniteit uit met het Mongoolse volk. Het is een bewijs van Putins toenaderingspoging tot zijn Oosterburen om de handelsbetrekkingen en culturele uitwisseling te stimuleren.

---

71 ‘TheNewYorkTimes’. 2012. Beschikbaar via URL: <<http://www.nytimes.com/2012/06/26/world/middleeast/putin-visits-with-israeli-leaders.html>>. Laatst geraadpleegd 19 juli 2016.

72 ‘Aljazeera’. 2014. Beschikbaar via URL: <<http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/09/putin-mongolia-trade-201493142420136175.html>>. Laatst geraadpleegd 19 juli 2016.

Kort besluit

Putin deinst er niet voor terug om in fragmenten [52a, 52b, 54a, 62] een opruiende spreekwoordelijke retoriek te hanteren over de conflicten in Oekraïne. Hij laat zich laatdunkend uit over de weerloosheid van Janukovič [54a] en later Porošenko [62] en zinspeelt op zijn eigen superieure autoriteit. Putins beledigende woordkeuze kan op veel bijval rekenen van de Russische toehoorders, zonder daarbij zijn uit zijn rol van president valt.

Het is opvallend hoe het aantal spreekwoorden in Putins toenaderingsdiscours ten opzichte van de vorige twee ambtstermijnen drastisch is gedaald. Met behulp van de spreekwoorden in fragmenten [45] en [56] probeert Putin met behulp van spreekwoorden uit de eigen traditie van hun landen een brug te slaan tussen de Russen en respectievelijk de Israëli's en de Mongolen.

(c) Spreekwoordelijke replek op vragen over zijn bestuur

CS_[4, 44]: (He) Создать/сотворить себе кумира. Een exact Nederlands equivalent is: *Iemand tot een afgod maken* of *Iemand op een voetstuk plaatsen* (Honselaar 2002: 550-551). Dit oorspronkelijk Bijbelse spreekwoord is gebaseerd op een van de geboden uit het Oude Testament in *Leviticus* (26:1): “Gij zult u geen afgoden maken”.⁷³ Iemand *verafgoden* betekent, zoals bekend, iemand buitensporig bewonderen en adoreren.

Context: Tijdens een bijeenkomst van de Groep van 20 (G20)⁷⁴ in Mexico in juni 2012 informeerde een journalist naar Putins politiek idool en suggereerde dat het misschien de Russische hervormer Pjotr Stolypin was.

[44]. **PS:** “Maar weet je, bij ons is er een gezegde: Maak geen afgodsbeelden.” (Но знаете, у нас есть такая поговорка: «**Не делай себе кумира**»). Putin antwoordt dat hij Stolypin respecteert. Maar net als in fragment [4] geeft Putin de toehoorders mee om geen politieke individuen uitzinnig te adoreren. “Er zijn namelijk veel goede voorbeeldfiguren die u en ik kunnen volgen,” maakt hij zijn zin af.

CS: Патриотизм — последнее прибежище негодяя (letterlijke vertaling: *Patriottisme is het laatste toevluchtsoord van een schurk*).⁷⁵ Het is een Russische vertaling van het bekende aforisme van de Engelse schrijver Samuel Johnson: *Patriotism is the last refuge of a scoundrel*.⁷⁶

73 “Gij zult u geen afgoden maken; een gesneden beeld noch een gewijde steen zult gij u oprichten; ook een steen met beeldhouwwerk zult gij in uw land niet zetten, om u daarvoor neder te buigen, want Ik ben de Here, uw God.” Volledige tekst uit *Leviticus* beschikbaar via URL: <<https://www.bible.com/nl/bible/328/lev>>. Laatst geraadpleegd 19 juli 2016.

74 Groep van 20 is een internationaal forum van de twintig invloedrijkste economische grootmachten: Argentinië, Australië, Brazilië, Canada, China, Duitsland, de Europese Unie, Frankrijk, India, Indonesië, Italië, Japan, Mexico, Rusland, Saoedi-Arabië, Turkije, Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika en Zuid-Korea.

75 ‘Академик’. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_wingwords/2031/>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

76 ‘Wikiquote’. 2016. Beschikbaar via URL: <https://en.wikiquote.org/wiki/Samuel_Johnson>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

Johnson was niet per se tegen patriottisme, maar verzette zich tegen vals, patriottisme.

Context: In augustus 2012, tijdens een vergadering van de Toezichtsraad van de Russische Geografische Ruimte vroeg de topman van de Russische Spoorwegaanpak, Vladimir Jakunin, aan Putin of hij vrijuit zijn mening mocht toelichten. Jakunin wilde namelijk het patriottisme in Rusland aanwakkeren en de Russische nationale en spirituele waarden herstellen.

[46]. **PS:** “Er is een bekende uitdrukking: Patriottisme is het laatste toevluchtsoord van schurken.” (Есть известное выражение: патриотизм – пристанище негодяев). Putin, die doorgaans burgerzin stimuleert, gaat enigszins akkoord met Jakunin maar onderscheidt patriottisme van het schadelijke chauvinisme. Die overdreven vorm van patriottisme verblindt volgens Putin het volk en wendt hun blik af van de wereld rondom hen. Daarentegen ervaart Putin gezonde vaderlandsliefde als een belangrijk fundament voor de Russische nationale identiteit en “iets waarover we ons niet hoeven te schamen”, zo zegt hij nog tegen Jakunin.

CS: Всё течёт – всё меняется (letterlijke vertaling: *Alles stroomt, alles verandert*). Dit spreekwoord is geïnspireerd op een spreuk van de Griekse filosoof Heraclitus: *Panta rhei* (Berkov & Mokienko & Šuležkova 2008: 230). Het verwoordt de eeuwige veranderingen die de wereld doormaakt.

Context: In mei 2012 werd Putin herverkozen voor een derde termijn als president. Tijdens een persconferentie in december 2012 vroeg een journalist Putin of hij vond dat hij persoonlijk veranderd was in vergelijking met zijn twee vorige ambtstermijnen.

[47]. **PS:** “Wat de veranderingen betreft – kent u vast het bijzondere en bekende gezegde: Alles stroomt, alles verandert.” (По поводу изменений – знаете замечательную известную поговорку: **всё течёт – всё меняется**). Putin antwoordt nogal oppervlakkig met dit spreekwoord dat iedereen en alles verandert en suggereert dat hijzelf dus ook voortdurend verandert. Maar Putin laat in het ongewisse hoe hij nu anders is ten opzichte van zijn beginjaren als president.

CS: На миру и смерть красна (letterlijke vertaling: *Op de wereld [in gezelschap] is de dood ook mooi*). Een exact Nederlands equivalent is: *Gedeelde smart is halve smart* (Honselaar 2002: 620). Zolang je omringt bent door familie en vrienden, hoef je niets te vrezen, zelfs niet de dood.

Context: Op 24 februari 2014, aan het einde van de twaalfde editie van het populaire programma *In Directe Verbinding met Vladimir Putin* (Прямая линия с Владимиром Путиным) koos Putin op een doordachte manier er een laatste verzoek uit van een anonieme Rus die Putin vroeg naar zijn persoonlijke mening over het Russische volk.

[546]. **PS:** “Ik denk, dat enkel bij ons het bekende gezegde kon ontstaan: Op de wereld is de dood ook mooi.” (Мне кажется, ведь только у нашего народа могла родиться известная поговорка: «**На миру и смерть красна**»). Met dit spreekwoord drukt Putin zijn affiniteit uit met de Russen en illustreert tegelijk het belang van onderlinge verbondenheid. Hij herinnert zijn publiek aan een spreekwoord dat mensen met elkaar verbindt. Hij juicht het Russische volk toe en roept op

tot naastenliefde; als afsluiter van de populaire liveshow kan dit wel tellen!

CS: Юпитер, ты сердишься, – значит, ты не прав (letterlijke vertaling: *Jupiter, je wordt boos, daarom heb je ongelijk*). Het is een vertaling van de gevleugelde uitdrukking: *Iuppiter iratus ergo nefas*, die wordt toegeschreven aan Lucianus van Samosata.⁷⁷ De Russische versie is in Rusland gemeengoed geworden want zowel Anton Čechov, Vladimir Lenin als Fjodor Dostojevskij hebben de uitdrukking in hun werken opgenomen.⁷⁸ Het wordt ironisch gebruikt in een geschil waarbij emoties in de weg staan van een rationele redenering, waardoor aangebrachte argumenten ongeloofwaardig klinken.

Context: Op 24 mei 2014 op het einde van een internationale persconferentie vertelde een Britse journalist dat de betrekkingen tussen het Verenigd Koninkrijk en Rusland ernstig verstoord waren als gevolg van de Oekraïne-crisis. De journalist wilde weten hoe Putin reageerde op de uitspraken van Prins Charles die Putin vergeleek met Adolf Hitler.

[55]. **PS:** “In dergelijke gevallen schiet er me een goede uitdrukking te binnen: Je bent boos, dat wil zeggen dat je ongelijk hebt.” (В таких случаях я вспоминаю одно хорошее выражение: **ты сердишься, значит, ты не прав**). Putin minimaliseert de controversiële vergelijking die volgens hem beruist op kwaadsprekerij van een al te emotionele Prins Charles. Kwaad zijn is immers een teken van onmacht, om niet langer in staat te zijn de dingen juist in te schatten. Putin vindt dergelijke onberedeneerde beschuldigingen absoluut “geen koninklijk gedrag”.

Kort besluit

Putin wuift de aantijgingen in fragment [55] weg met een smadelijk spreekwoord. Verder maakt de verwijtende ondertoon in de vorige twee ambtstermijnen plaats voor een terughoudende stemming van Putin. Vanuit zijn spreekwoorden in fragmenten [44] en [47] gaat een gereserveerde toon uit waarmee hij persoonlijke vragen opzienbarend oppervlakkig beantwoordt.

Maar in fragment [46] en tijdens zijn *moment de gloire* in de liveshow *In Directe Verbinding met Vladimir Putin* in fragment [546] richt een parmantige Putin zich tot zijn Russische toehoorders en vervult hen met trots en naastenliefde.

---

77 ‘Akademik’. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_wingwords/3617/>. Laatste geraadpleegd 26 juli 2016.

78 Beschikbaar via URL: <<http://www.thealexandrian.net/creations/theater/seagull/jupiter.html>>. Laatste geraadpleegd 26 juli 2016.

4.3 Pragmatische analyse

In het derde deel van de analyse worden de strekking en functie van de spreekwoorden aan de hand van hun sociaal-politieke *context* en talige *co-text* besproken.

Het corpus van negenenzestig spreekwoorden bestaat slechts uit zeventien spreekwoorden die in een monologische *co-text* voorkomen [5, 8, 10, 13, 14, 20, 22, 29, 30, 31, 35, 45, 48, 53, 56, 59, 64]. In voorbereide toespraken en redevoeringen, waar het protocol voorschrijft dat Putin zich aan een script hoort te houden geldt vaak een lage graad aan spontaniteit. In een *dialogische co-text* haalt Putin tweeënvijftig – de overgrote meerderheid – spreekwoorden op een meer ad rem wijze aan. Persconferenties, interviews en officiële ontmoetingen zijn meestal onvoorbereid en veronderstellen minder formalisme. Putin moet terstond antwoorden.

Spreekwoorden hebben ten eerste de bedoeling om te argumenteren en te overtuigen. De spreekwoorden die evenwel in het idiolect van Putin gehanteerd worden, betrachten meer dan alleen argumentatie.

Als we de sociaal-politieke context bij de analyse betrekken, stellen we vast dat Putins spreekwoorden fungeren als zijn uitlaatklep voor zowel positieve als negatieve gevoelens tegenover internationale en nationale beleidskwesties. In de monologische *co-text* zien we dat spreekwoorden vaker een eerder inschikkelijke houding bevatten. Niet zelden verwoordt Putin via die spreekwoorden felicitaties en drukt zijn affiniteit en empathie met het publiek uit. In de dialogische *co-text* vervalt Putin al sneller in defensief spreekwoordelijk taalgebruik met een overwegend negatieve ondertoon. De spreekwoorden functioneren dan eerder als terechtwijzingen tot zelfs beledigingen. Naast hun verwijtende rol, worden de spreekwoorden ook neutraal aangewend als waarschuwing of rechtvaardiging voor Putins acties. Putin kan zijn persoonlijke standpunten indekken door een beroep te doen op hun onpartijdigheid.

Vervolgens is het ook belangrijk om in deze analyse mee te nemen of Putin een Russisch dan wel uitheems spreekwoord prefereert. Van de negenenzestig spreekwoorden kondigt hij elf spreekwoorden [5, 10, 16, 19, 20, 22, 30, 32, 45, 49, 56] aan (met behulp van de introducers) als buitenlandse spreekwoorden. Zeven [5, 10, 20, 22, 30, 45, 56] daarvan komen in een monologische *co-text* voor. Dit geeft aan dat Putin de niet-Russische spreekwoorden speciaal voor de gelegenheid opzoekt en niet per se spontaan aanhaalt. Het is weinig waarschijnlijk dat de zogenaamde Chinese [5, 19, 20], Koreaanse [10], Poolse [16], Engelse [22], Armeense [30], Duitse [32], Perzische [49], Joodse [45] en Mongoolse [56] spreekwoorden, die geen deel uitmaken van het Russisch gemeengoed, bij Putin automatisch in zijn hoofd opkomen.

Ten slotte is het ook belangrijk om weten of Putin een internationaal publiek aanspreekt of uitsluitend Russen. Aangezien familiariteit bij de toehoorders pas gecreëerd wordt als ze een

bepaalde band met het spreekwoord hebben, spreekt Putin de Russen altijd aan met Russische spreekwoorden, behalve in fragment [49]. Als hij voor een internationaal publiek spreekt, hanteert Putin afwisselend spreekwoorden die bekend zijn bij de plaatselijke bevolking en Russische spreekwoorden.

De spreekwoorden als retorische techniek hebben ook nog een tweede, stilistische functie. Putin zoekt op die manier de grenzen van de politieke fatsoensnormen geregeld op. De spreekwoorden en bij wijlen karikaturale uitspraken [11, 27, 33, 53a, 55a, 56, 58, 62] maken zijn betoog heel wat pittiger. Daarbij komt nog eens dat spreekwoorden doorgaans tot het lage register van de omgangstaal worden gerekend. Ze geven daardoor een soms volkse allure aan Putins betoog.

5. Matrix

Putins figuurlijk taalgebruik bij diverse sociaal-politieke thema's is gelinkt met verschillende functies en effecten. In volgend schema worden de bevindingen uit de semantische analyse verbonden met hun pragmatische functie aangezien de werking van spreekwoorden bepaald wordt door hun sociaal-politieke *context* en talige *co-text*. De uitwerking van beide analyses wordt schematisch weergegeven in de onderstaande matrix met een dalende frequentie van het aantal spreekwoorden per functie.

THEMA'S F U N C T I E S	Nationaal beleid			Internationaal beleid		Bestuur
	Economie	Justitie & binnenlandse zaken	Sport & cultuur	Pogingen tot toenadering	Conflicten	
Affiniteit				[<u>5</u> ⁷⁹ , 6, 7, 96, <u>10</u> , 16, <u>20</u> , <u>22</u> , 28, 32, 42, <u>45</u> , <u>56</u>]	[<u>13</u> , <u>14</u> , 15]	[19, 546]
Advies/ Waarschuwing	[2, 3, 17, 366, 50]	[<u>29</u> , 36a, 38]	[<u>48</u>]			[4, 44]
Verwijt			[41, 60, <u>64</u>]		[27, 52a, 526]	[12, 23, 24, 37a, 376]
Terechtwijzing	[49, 57]		[58]		[11, 33]	[1, 25, 40, 43, 46]
Ontwijken	[61, 63]		[51]	[26, <u>30</u> , <u>31</u>]	[34]	[9a, 47]
Feliciteit			[<u>8</u> , <u>35</u> , <u>53</u> , <u>59</u>]			
Belediging					[54a, 62]	[55]
Rechtvaardiging	[39]	[18]				[21]

---

79 [onderlijnt]: monologische co-text.

Conclusie

Het doel van deze scriptie was om te achterhalen hoe en waarom Putin, tijdens zijn drie ambtstermijnen als president, spreekwoorden gebruikt en dus in welke mate spreekwoorden bijdragen tot zijn idiolect. Aangezien mijn corpus teksten bevat van politiek retorische aard (toespraken, interviews, ...), was het aangewezen om het eerst op algemene wijze te kaderen binnen de klassieke retoriek. Zo kon ik stellen dat Putin pathos opwekt (zijn publiek overtuigt) door een specifiek ēthos: het beeld van een radde, spontane spreker dat hem door het publiek wordt toegekend op grond van zijn spreekwoordelijk taalgebruik. Vervolgens heb ik een syntactische, semantische en pragmatische analyse op dat corpus uitgevoerd, waarbij ik op zoek ging naar de betekenis en de functie van de spreekwoorden. In wat volgt geef ik eerst mijn conclusies.

Uit de syntactische analyse wordt duidelijk hoe Putin spreekwoorden op een bewuste manier in zijn tekst inbedt. Hij presenteert en contextualiseert de spreekwoorden zorgvuldig met behulp van introducers. Zijn introducers versterken de semantische expressiviteit van de spreekwoorden en drijven de spanning bij zijn luisteraars op.

Putins spreekwoordelijk lexicon in de semantische analyse laat zien hoe belangrijke nationale en internationale gebeurtenissen en bestuurskwesties extra weerklank krijgen.

Wat de gebruiksfrequentie van spreekwoorden betreft: het vaakst gebruikt Putin spreekwoorden met betrekking tot het internationaal beleid. Het aanzienlijk aantal uitheemse spreekwoorden geven zijn spreekwoordelijke retoriek een internationaal allure.

In de nationale beleidskwesties focust Putin vooral op het grootste zorgenkind: de Russische economie. Naast justitie en binnenlandse zaken, nemen de lichamelijke opvoeding van de Russen en hun prestaties op sportmanifestaties in zijn spreekwoordelijke retoriek ook een belangrijke plaats in. Op de laatste plaats staat een groep spreekwoorden die Putin hanteert als reплиe op vragen over zijn bestuur. Zij komen vooral tijdens de presidentiële verkiezingscampagnes in 2000 en 2004 en de machtswissels in 2008 en 2012, op momenten dus wanneer Putin in binnen- en buitenland controverser veroorzaakte.

Uit de pragmatische analyse werd duidelijk dat de spreekwoorden die Putin gebruikt in verband met internationale betrekkingen, nationaal beleid en bestuurskwesties (schematisch voorgesteld in de bovenstaande matrix) verbonden zijn met verschillende functies. Uit de co-texten en contexten van de geanalyseerde spreekwoorden blijkt dat de strekking van de spreekwoorden uiteenlopend is. Zoals reeds vermoed werd, zijn de spreekwoorden een ventilatie van soms goede en slechte ervaringen van Putin.

In de spreekwoorden uit het internationaal discours is er ten eerste een opmerkelijke inschikkelijkheid van Putin merkbaar. De spreekwoorden in fragmenten [5, 6, 7, 96, 10, 13, 14, 15, 16, 20, 22, 28, 32, 42, 45, 56] hebben een overwegend positieve ondertoon. Met een uitgekiend gevoel voor taal zet hij de spreekwoorden slim in om zijn affiniteit met diverse nationaliteiten over te brengen. In een internationaal gezelschap neemt Putin de luisteraars mee door hen te

confronteren met gemeenschappelijke waarden en normen, die reeds vereeuwigd zijn in spreekwoorden binnen hun eigen taal. Spreekwoorden komen Putin ten tweede goed van pas in verband met conflictueuze kwesties. Hij kan ermee zijn politieke tegenstanders beschaafd van antwoord dienen, waardoor hij dus niet uit zijn rol van president valt (zie fragmenten [11, 27, 52a, 52b, 54a, 62]). Zulke spreekwoorden met een eerder negatieve connotatie hebben de bedoeling om een direct vijandige houding te verzachten en te vermanen.

In zijn nationale (politieke) communicatie gebruikt hij de spreekwoorden om gevoelens van angst en onzekerheid te erkennen die de Russen hebben in verband met de economische situatie. Hij bedient zich van spreekwoorden enerzijds als *wake up call* en om de Russen te waarschuwen voor de (negatieve) gevolgen van deze precaire tijden [2, 3, 17, 366, 50] en anderzijds om de gemaakte keuzes in zijn economische hervormingen te rechtvaardigen. De spreekwoorden in fragmenten [8, 41, 48, 51, 53] en [58, 60, 64] geven mooi weer hoe Putin respectievelijk sport en media aanwendt als middelen om in te zetten in zijn nationaal beleid.

Zijn reactie op insinuaties over de persoonlijke intenties van zijn bestuur zijn overwegend negatief geladen. Hij riposteert aantijgingen over zijn autoritaire stijl met een defensieve spreekwoordelijke repliek [1, 12, 23, 24, 25, 37a, 37b, 40, 43, 46, 55] om kritiek op zijn bestuur te doen verstommen. Bovendien werken de spreekwoorden bevrijdend in vastgelopen of ongemakkelijke situaties door humor en relativering [9a, 19, 46, 47].

Tussen de drie ambtstermijnen zijn er geen significante verschillen te merken in de manier waarop hij spreekwoorden inbedt of in de constellaties waarin hij ze aanwendt. Het is zelfs zo dat Putin door de jaren heen een verzameling van spreekwoorden heeft aangelegd, die hij geregeld inzet in specifieke terugkerende situaties en die dus als een soort leidmotieven (hoofdthema's) gaan werken. Deze spreekwoorden waarvan de boodschap gelijksoortig is, vormen een rode draad in het idiolect van Putin en overstijgen de verschillende periodes.

De spreekwoorden over vriendschappen en samenwerking fungeren als een diplomatiek leidmotief tijdens zijn pogingen om Rusland te herbevestigen als mede-hoofdactor in een nieuwe multipolaire wereldorde. Via de spreekwoorden voert hij een heus charmeoffensief in de richting van de BRICS-landen [5, 7, 96, 20, 28] en maakt hij avances naar Centraal-Azië [26, 30, 31, 56].

Opmerkingen op zijn volgens hem onterechte autoritaire trekjes stoten op weerstand bij Putin, die een broertje dood heeft aan terechtwijzingen vanuit het Westen. Hij geeft de critici lik op stuk met een defensief spreekwoordelijk leidmotief die de vorm aanneemt van morele chantage: de Westerse beleidsmakers handelen volgens hem zelf niet altijd even correct. Putin laat hier uitschijnen dat hij, ondanks de ongunstige commentaren in de pers, alleen maar goed wil doen en in het belang van het Russische volk handelt.

Inzake economische kwesties fungeren de spreekwoorden als instructies om te leven naar de vernieuwde omstandigheden tijdens de economische veranderingen in Rusland. Ze dienen als leidraad voor een economisch beleid op *mensenmaat* en versterken zijn imago als 'een man van

daden'.

Ten slotte zijn er ook een aanzienlijk aantal spreekwoorden in verband met het thema sport. Putin haalde dit oude paradepaardje van de Sovjet-Unie weer van stal en zette het in om de internationale successen van Rusland te beklemtonen.

Het onderzoek laat ook toe om iets meer te zeggen over de bronnen van Putins inspiratie voor zijn spreekwoorden, al was dit geen onderdeel van mijn onderzoeksvraag. In zijn figuurlijk taalgebruik dienen diverse literaire genres als bron. Zo citeert hij zinnen uit werken van de Russische grootmeesters [39, 40, 54a, 55], Europese klassieken [30, 46, 47, 51, 55, 62, 64], de Bijbel [4, 11, 12, 24, 40, 44] en films [35, 40].

Samenvattend blijkt dat deze scriptie vooral aandacht heeft gehad voor de manier waarop spreekwoorden Putin van pas komen in het overtuigen van zijn publiek. In de spreekwoorden komt Putin tot algemene levensbeschouwelijke inzichten die de toehoorders makkelijker aansluiting doen vinden bij de sociaal-politieke thema's. Zijn voorkeur voor eenvoudige volkswijsheid komt enerzijds voort uit zijn behoefte om politieke opinies verstaanbaar aan de man te brengen. De spreekwoorden zetten zijn standpunten kracht bij aangezien toehoorders ze beter kunnen volgen. Anderzijds hebben ze de capaciteit om de culturele en sociale verschillen op te heffen. Intuïtief moet de president begrepen hebben dat ze een vorm van verbondenheid creëren tussen hem en zijn (internationale) toehoorders.

Via deze weg kan Putin zich intern profileren als 'man van het volk'. Dit profiel maakt deel uit van zijn *ēthos*, het beeld dat zijn toehoorders van hem hebben. Via dat *ēthos* bereikt hij *pathos*, verzekert hij zich met andere woorden ervan dat mensen zich in de voorgehouden situatie inleven. De uitheemse spreekwoorden die Putin aanhaalt in het internationaal discours zijn voornamelijk ethisch van aard, waarbij hij een internationaal publiek tegemoetkomt in zijn eigen wijsheid en het aldus beter kan overtuigen. Putin bereikt *pathos* bij die internationale toehoorders door ze met zijn kennis van diverse culturen te verrassen en op die manier op te roepen tot samenwerking. Ook de manier waarop hij *off-script* spreekwoorden aanhaalt, wat van hem een spontane spreker lijkt te maken (maar in feite een ingestudeerde *gimmick* is), verhoogt dat *ēthos*. Het bevattelijk spreekwoordelijk taalgebruik als techniek om te overtuigen geeft zijn boodschap bovendien een emotionele *touch*, waardoor hij van het publiek een nog hoger *ēthos* krijgt toegekend. Spreekwoorden en hun voorgehouden wijsheid hebben per slot van rekening een hoge status, waardoor Putin oprechter klinkt en hij zijn *ēthos* dus finaal verhoogt.

Ten slotte kan ik stellen dat Putin als politicus zich een eigen idiolect heeft geschapen zoals een kunstenaar een eigen vormtaal zoekt en gebruikt. De spreekwoorden in dat idiolect geven een sfeerbeeld van het Putin-tijdperk, dat begon in 2000. Met zijn rijkelijk arsenaal aan spreekwoorden doet Putin ook buiten de mat aan verbale judo. Dankzij hun manifeste kernachtigheid en historische lading volstaat één welgemikt spreekwoord om Putins gesprekspartner verbaal onschadelijk te

maken. Zijn spreekwoordelijke retoriek is een schrandere vorm van communicatie, die aandacht heeft voor gelijkenissen tussen gebeurtenissen en situaties en die hij oproept door een beroep te doen op het collectief geheugen. In nauwelijks acht of negen woorden schetst hij aspecten uit het verleden en de actualiteit en voorziet hen van grappige, verwijtende of evocatieve commentaar.

Afsluitend moet ik er wel nog op wijzen dat de conclusie over de impact van de spreekwoorden uiteraard met de nodige zin voor relativiteit gelezen moeten worden gezien het klein aantal spreekwoorden dat in dit onderzoek behandeld werd. Het was immers onmogelijk om in het bestek van deze scriptie een volledige analyse te geven van *alle* spreekwoorden die door Putin aangewend werden in zijn hele bestuursperiode als president. Deze scriptie moet gezien worden als een aanzet tot verdere analyses van Putins spreekwoordelijk taalgebruik. Doorgezette research zou onder andere kunnen uitwijzen hoe Putin spreekwoorden gebruikt zonder introducers.

Het zal duidelijk zijn dat het corpus en daarmee het onderzoek nog lang niet afgesloten zijn.

Hoewel het onmogelijk is om de toekomst te voorspellen, is de kans groot dat Putin zijn pregnante spreekwoordelijke retoriek, zijn eloquente en volkse formuleringen tot het eind van zijn carrière zal volhouden.

Bibliografie

Archipova, Aleksandra Sergeevna

2012 Jokes about Putin and the Elections Ten Years On, or, Is There a Folklore of the 'Snow Revolution'?. In: *Forum for Anthropology and Culture* (8): 303-336.

Bachtin, Michail Michajlovič

1981 The Dialogic Imagination. In: Michael Holquist (ed.). *Press Slavic Series* (1). Texas: University of Texas Press.

Balabanov, Aleksej Oktjabrinovič

1997 *Brat*. Kino International Corporation "STV".

Balabanov, Aleksej Oktjabrinovič

2002 *Brat 2*. Kino International Corporation "STV".

Berkov, Valerij & Valerij Michajlovič Mokienko & Svetlana Grigor'evna Šuležkova

2008 *Bol'šoj slovar' krylatych clov i vyražeenii russkogo jazyka*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität.

Briggs, Charles Leslie

1985 The Pragmatics of Proverb Performences in New Mexican Spanish. In: *American Anthropologist* (87): 793-810.

Carter, Elena V.

2015 "He who lives in a glass house should not throw stones": Nikita Khrushchev's proverbial speeches at the United Nations. In: Wolfgang Mieder (ed.). *Proverbium Yearbook of International Proverb Scholarship* (32): 63-82.

Claes, Paul

2011 *Echo's echo's. De kunst van de allusie*. Nijmegen: Vantilt.

Clinton, Hillary

2003 *Living history*. New York: Scribner.

Coolsaet, Rik (ed.)

2015 *Macht en waarden in de wereldpolitiek. Actuele vraagstukken in de internationale politiek.*
Gent: Academia Press.

Čermak, František

2014 *Proverbs: Their Lexical and Semantic Features.* Burlington, Vermont: Queen City Printers Inc.

de Bruijn, Hans

2009 *Barack Obama en de kunst van de politieke toespraak. Over politiek, geloof en de raciale verhoudingen.* Den Haag, Lemma.

de Bruijn, Hans

2011 *Framing: Over de macht van taal in de politiek.* Amsterdam/Antwerpen: Atlas.

de Coster, Marc

2002 *Woordenboek van populaire uitdrukkingen, clichés, kreten en slogans.* Den Haag: SDU.

Detrez, Raymond

2008 *Rusland. Een geschiedenis.* Antwerpen: Houtekiet.

Dewaegenaere, Marie

2015 *Reconstructie van het beeld van president Vladimir Putin in de Putin-antisprekwoorden (bachelorpaper).* Gent: Universiteit Gent.

Dušenko, Konstantin Vasil'evič

2002 *Slovar' sovremennykh citat.* Moskva: Èksmo.

Gandara, Lelia

2004 They that sow the wind... : proverbs and sayings in argumentation. In: *Discourse & Society* (15): 345-359.

Gomart, Thomas

2008 *Russian Civil-Military Relations: Putin's legacy.* Washington D.C.: Carnegie.

Gorham, Michael S.

2014 *After Newspeak. Language Culture and Politics in Russia from Gorbachev to Putin.* New York: Cornell University Press.

Goscilo, Helena (ed.)

2013 *Putin as celebrity and cultural icon*. New York: Routledge.

Habibian, Simin

2002 *1001 Persian – English Proverbs. Learning language and culture through commonly used sayings*. Maryland: IBEX.

Honselaar, Wim

2000 *Groot Nederlands – Russisch Woordenboek*. Amsterdam: Pegasus.

Honselaar, Wim

2002 *Groot Russisch – Nederlands Woordenboek*. Amsterdam: Pegasus.

Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina & Melita Aleksa Varga (ed.)

2014 *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Warsaw/Berlin: De Gruyter.

Jurčak, Aleksej

2006 *Everything Was Forever, Until It Was No More*. New Jersey: Princeton University Press.

Jurčak, Aleksej

2014 *Èto bylo navsegda, poka ne končilos'. Poslednee sovetskoe pokolenie*. Moskva: Novoe Literaturnoe Obozrenie.

Lauhakangas, Outi

2007 Use of Proverbs and Narrative Thought. In: *Estonian Journal of Folklore* (36): 84-94.

Online beschikbaar via URL: <<https://www.folklore.ee/folklore/vol35/lauhakangas.pdf>>. Laatst geraadpleegd 29 juli 2016.

Lau, Kimberly J., Tokofsky, Peter, Winick, Stephen D. & Wolfgang Mieder

2004 *What goes around comes around: The circulation of proverbs in contemporary life*. Logan, Utah: Utah State University Press.

Leeman, Antione D. & Antoine Camillus Braet

1987 *Klassieke Retorica*. Groningen: Wolters-Noordhoff/Forsten.

Levanova, Albina

2002 *Ideological Premises in Political Discourse Generation* (Diss). Essen: University of Duisburg-Essen.

Linke, Angelika & Markus Nussbaumer & Paul R. Portmann

1996 *Studienbuch Linguistik* (3). Tübingen: Niemeyer.

Medhurst, Martin J. & Kurt Ritter (ed.)

2003 "Presidential Speechwriting: Then Myths that Plague Modern Scholarship". In: *Presidential Speechwriting. From the New Deal to the Reagan Revolution and Beyond*: 3-19. Texas: A&M University Press.

Mieder, Wolfgang

1996 Proverbs. In: Jan H. Brunvand (ed.). *American Folklore: An Encyclopedia*: 597-601. New York: Garland Publishing.

Mieder, Wolfgang

2000 *The Proverbial Abraham Lincoln: An Index to Proverbs in the Works of Abraham Lincoln*. New York: Peter Lang.

Mieder, Wolfgang

2001 "No Struggle, No Progress" Frederick Douglass and His Proverbial Rhetoric for Civil Rights. New York: Peter Lang.

Mieder, Wolfgang

2005 *Proverbs are the Best Policy. Folk Wisdom and American Politics*. Logan, Utah: Utah State University Press

Mieder, Wolfgang

2008 "Let Us Have Faith that Right Makes Might": Proverbial Rhetoric in Decisive Moments of American Politics. In: *Proverbium Yearbook of International Proverb Scholarship* (8): 319-352.

Mieder, Wolfgang

2009 "Yes We Can" Barack Obama's Proverbial Rhetoric. New York: Peter Lang.

Mieder, Wolfgang

2010 "Making a Way Out of No Way" Martin Luther King's Sermonic Proverbial Rhetoric. New York: Peter Lang.

Mokienko, Valerij Michajlovič

2003 *Počemu tak govorjat? Ot Avosja do Jatja*. Sankt-Peterburg: Norint.

Mokienko, Valerij Michajlovič

2011 *Obrazy russkoj reči: istoriju-étimologičeskie očerki frazeologii*. Moskva: Flinta.

Myers, Steve Lee

2015 *De Nieuwe Tsaar. De opkomst en heerschappij van Vladimir Poetin*. Amsterdam: Prometheus.

Nikiforova, Alla S. & Ljubov' Alekseevna Kuryljova

2011 Fenomen lingvokulturnoj lakunarnosti v političeskom mediadiskurse. In: *Jazyk i kul'tura* (2): 65-74.

Permjakov, Grigorij L'vovič

1970 *Ot Pogovorki do Skazki (Zametki po obščej teorii kliše)*. Moskva: Nauka.

Redkozubova, Ekaterina Anatol'evna

2012 Sleng i Manipuljacija v Diskurce. Izvestija Južnogo federal'nogo universiteta. In: *Filologičeskie nauki* (2): 132-140.

Rjazanov, Èl'dar

1979 *Garaž*. Mosfilm.

Seitel, Peter

1972 *Proverbs and the structure of metaphor among the Haya of Tanzania* (PhD). University of Pennsylvania.

Sperber, Dan & Deirdre Wilson

1995 *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.

Suchockij, Kirill

2004 Putinismy – “produmannyj ličnyj épataž?”. BBC Russian, Russkaja Služba. Online beschikbaar via URL: <http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_3535000/3535811.stm>.

Laatst geraadpleegd 16 juli 2016.

Van Calcar, Willem Josephus Maria

1987 *Theorie en praktijk van taalbeschouwing: semantiek, pragmatiek, argumentatie*. Leuven: Acco.

Van der Steen, Bart (ed.)

2010 *Kritiek 2010: Jaarboek voor socialistisch discussie en analyse*. Amsterdam: Aksant.

Van Poecke, Luc

1991 *Verbale Communicatie*. Leuven: Garant.

Yankah, Kwesi

1989 The Proverb in the Context of Akan Rhetoric: A Theory of Proverb Praxis. In: *Sprichwörterforschung* (12). New York: Peter Lang.

Zarubina, Natal'ja Nikolaevna

2012 Social'noe neravenstvo v povsednevnom smečovom diskurse sovremennoj Rossii. In: *Vestnik MGIMO Universiteta* (24): 186-194.

Appendix

Alfabetische lijst met spreekwoorden

1. [5, 10]. Близки сосед лучше, чем дальний родственник/двоюродные братья.
2. [27]. Быть большим католиком, чем Папа римский.
3. [6]. В гостях хорошо, а дома лучше.
4. [48]. В здоровом теле здоровый дух.
5. [3]. В мутной воде рыбу ловить.
6. [32]. Все хорошо, что хорошо кончается.
7. [47]. Всё течёт – всё меняется.
8. [59]. Всосать/впитать с молоком матери.
9. [38]. В чужой монастырь со своим уставом не ходят.
10. [24]. В чужом глазу соринку видит, а в своем бревно не замечает.
11. [56]. В юрте опора – шест, в жизни опора – друг.
12. [22]. Где есть воля, там есть и путь.
13. [30]. Где согласие, там и богатство прибавляется.
14. [39]. Гладко было на бумаге, да забыли про овраги.
15. [62]. Дай Бог нашему теляти да волка поймати.
16. [2]. Дают – бери, бьют – беги.
17. [33, 57]. Если бы у бабушки был хуй, то она была бы дедушкой.
18. [96]. За морем телушка — полушка, да рубль перевоз.
19. [34]. Заставь дурака Богу молиться, он и лоб расшибет.
20. [64]. Кто владеет информацией, тот владеет миром.
21. [53]. Кто не рискует, тот не пьёт шампанского.
22. [45]. Кто не смотрит вперёд – тот позади остаётся.
23. [42]. Мир тесен.
24. [36а]. На воре шапка горит.
25. [37а]. Наговорить сорок бочек арестантов.
26. [546]. На миру и смерть красна.
27. [58]. На то и щука в море, чтобы карась не дремал.
28. [63]. Не бывать бы счастьем, да несчастье помогло.
29. [1, 43]. Не говори гоп, пока не перепрыгнешь.
30. [19]. Не дай вам Бог жить в эпоху перемен.
31. [12]. Не на словах, а на деле.
32. [23, 376]. Нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая.

33. [25]. Обжѣгшись на молоке, будешь дуть и на воду.
34. [11]. Отделить котлеты от мухов.
35. [52a]. Паны дерутся, а у холопов чубы трещат.
36. [46]. Патриотизм — последнее прибежище негодяя.
37. [40]. Победа не за теми у кого сила, а за теми у кого правда.
38. [8, 15]. Пока гром не грянет – мужик не перекрестится.
39. [366, 50]. По одежке протягивай ножки.
40. [20]. Предки сажают деревья, потомки наслаждаются прохладой.
41. [13]. Пришла беда – отворяй ворота.
42. [18, 61]. Рыба ищет, где глубже, (а) человек — где лучше.
43. [17]. Своя рубашка ближе к телу.
44. [41, 60]. Сила есть – ума не надо.
45. [49]. Сколько ни говори халва во рту слаще не станет.
46. [26, 31]. Снявши голову, по волосам не плачут.
47. [16]. Согласие строит, несогласие разрушает.
48. [4, 44]. Создать себе кумира.
49. [7]. Старый друг лучше новых двух.
50. [21]. Суров закон, но это закон.
51. [29]. Там, где два юриста, – три мнения.
52. [54a]. Тяжела ты, шапка Мономаха.
53. [9a, 28]. Хоть горшком назови, только в печку не ставь.
54. [526]. У семи нянек дитя без глазу.
55. [55]. Юпитер, ты сердисься, – значит, ты не прав.
56. [14]. Яблоко от яблони недалеко падает.
57. [51]. Я знаю, что ничего не знаю.
58. [35]. Я с ним бы в разведку не пошёл.

Lijst met fragmenten uit transcripties van toespraken, persconferenties en interviews

Deze index omvat de negenenzestig spreekwoorden in hun talige co-text. De spreekwoorden van Putin werden voornamelijk verzameld uit transcripties van zijn toespraken, persconferenties en interviews. Deze collectie is erg uitgebreid. Maar zoals Mieder zei: spreekwoordelijke taal krijgt pas betekenis als ze geciteerd wordt in tekstuele fragmenten (2008: 13). Zonder de co-text blijft hun gebruik en functie onduidelijk. Het materiaal is chronologisch gerangschikt.

De collectie spreekwoorden is integraal afkomstig van het internet en terug te vinden via de officiële presidentiële website <http://kremlin.ru/>.

2000

1. 18 января, 2000, Москва: Подход к прессе в перерыве первого пленарного заседания Государственной Думы третьего созыва.

- Вопрос: Скажите, пожалуйста, некоторые связывают Ваш приход к власти в качестве Президента с диктатурой в стране. Вы можете как-то это прокомментировать?

- В.Путин: Я могу сказать, что я еще далеко не пришел к власти в качестве Президента. Я исполняющий обязанности. Есть у русского народа очень много поговорок на этот счет, очень точных и метких: «Не говори гоп, пока не перепрыгнешь». Это первое. Второе. Мне кажется, что те, кто говорят о какой-то диктатуре, сами о ней мечтают. И в современной России их мечта уже недостижима, поезд ушел.

2. 7 февраля, 2000, Москва: Интервью телеканалу ОРТ.

- М.Леонтьев: Вот мы просим или не просим кредиты? На чем строятся наши отношения с этой организацией?

- В.Путин: Я просто хочу Вам доложить. Может быть, внешне и выглядит так, что продолжается какой-то торг и борьба за кредиты. Но на самом деле, я полагаю, что это далеко не самое главное. Я думаю, было бы абсолютно неверным рвать наши отношения с международными финансовыми организациями. Но и неправильно было бы чего-то клянуть. Вообще, у нас большая и в принципе самодостаточная страна. Не надо отказываться. Знаете, вот известная русская поговорка: дают – бери, бьют – беги. Это

примитивно, но правильно. Если кредиты дают и на хороших условиях, просто глупо от них отказываться. Глупо. А финансовые международные организации предоставляют кредиты на хороших условиях.

3. 11 июля, 2000, Москва, Кремль: Интервью Общественному российскому телевидению, международному информационному агентству Рейтер и японской телекомпании «Эн-эйч-кей».

- Вопрос: Вы говорили о важности реформ во всех сферах жизни страны. Какими должны быть реформы в политической сфере? Как реформы в политической сфере должны перекликаться с либерализацией экономики? Как Вы видите итоги преобразований в России?

- В.Путин: [...] Есть, конечно, люди, которые в условиях неурегулированности чувствуют себя удобно. Знаете, у нас есть такая поговорка – «ловить рыбу в мутной воде». Есть рыбаки, которые уже много наловили и хотят такую ситуацию сохранить на длительную историческую перспективу. Не думаю, что это устраивает российский народ и наших партнеров за границей, потому что если мы хотим, чтобы развивалась либеральная экономика, то государство не может поступить иначе, кроме как гарантировать некоторые институты этой либеральной экономики. Я имею в виду права собственности, имею в виду борьбу с коррупцией и так далее.

4. 16 июля, 2000: Интервью китайской газете «Жэньминь жибао», китайскому информационному агентству Синьхуа и телекомпании РТР.

- Вопрос: Мы слышали, и здесь это известно, что в Вашем кабинете висит портрет Петра I. Мы знаем, что в истории России были различные эпохи, которые оказывали регулирующее влияние для всех стран мира: это время Петра I, это время Екатерины II, это время императора Александра I и, конечно, бывшего Советского Союза. Какая из этих эпох Вам больше импонирует, если можно так сказать?

- В.Путин: У меня в кабинете нет никаких портретов сегодня, но действительно портрет Петра I был в рабочем кабинете во время моей работы в Петербурге. Я, в принципе, исхожу из известного постулата, известной поговорки: «Не сотвори себе кумира». И поэтому полагаю, что наши привязанности и наши симпатии должны сохраняться внутри нас, прежде всего, а не выставляться на показ. Хотя к Петру I отношусь с огромным уважением как к реформатору, который очень много сделал для становления современной России. Его время, мне кажется, очень созвучно тому, что мы переживаем сегодня.

5. 18 июля, 2000, Пекин: Заявление для прессы по итогам российско-китайских переговоров.

- В.Путин: [...] Мы намерены развивать сотрудничество в экономической и военно-технической сфере, в области энергетики, авиастроения и космической техники. Сегодня Председатель КНР упоминал известную китайскую поговорку, согласно которой **близкий сосед лучше, чем дальний родственник**. Мы целиком и полностью разделяем такой подход и уверены, что нас ждет успех. Потому что реализация и достижение тех целей, которые мы перед собой ставим, заинтересованы как китайский, так и российский народ.

6. 23 июля, 2000, Япония, Окинава: Пресс-конференция по итогам встречи глав государств и правительств «Группы восьми».

- Вопрос: Владимир Владимирович, скажите пожалуйста, куда Вы собираетесь поехать после Окинавы и что Вы намерены делать там, куда Вы собираетесь поехать?

- В.Путин: Вы знаете, у нас есть такая поговорка: «В гостях хорошо, а дома лучше». Поэтому я собираюсь домой. Поскольку мой дом в данном случае (после того, как я стал Президентом страны) – не город и не улица, а Российская Федерация, то я собираюсь в Российскую Федерацию, в частности на Камчатку. Этот район от Москвы достаточно удаленный, и его посещение требует дополнительного времени, чего всегда не хватает. А я здесь, рядом, и считаю своим долгом обязательно уделить внимание проблемам российского Дальнего Востока.

7. 29 сентября, 2000: Интервью индийскому журналу «Индия тудей» и еженедельнику «Раша джорнал».

- Вопрос: Возвращаясь к Вашему визиту в Индию. Господин Президент, честно говоря, у многих в Индии создалось ощущение, что в последнее десятилетие Россия забыла об узах старой дружбы и обратила свой взор на Запад. И у нас были очень тепло восприняты слова о том, что Вы лучший друг Индии в России.

- В.Путин: У нас есть такая поговорка: **старый друг лучше новых двух**. Действительно, за последние восемь лет это первый официальный визит такого рода. Но это не значит, что Россия отодвинула сотрудничество с Индией на второй план. Просто так складывались наши

внутренние обстоятельства.

8. 6 октября, 2000, Москва, Кремль: Выступление на встрече с членами российской сборной – участниками Олимпиады в Сиднее.

- В.Путин: [...] «Золотой дождь», который наша сборная устроила нам в самые последние дни и часы Олимпиады, стал достойным подарком для тех, кто переживал, болел и держал за вас кулачки. Можно сказать, что многое удалось сделать, как у нас иногда говорят, в кавычках, конечно, в данном случае, в «авральном порядке». Но знаете, у нас в России поговорка есть: «Пока гром не грянет – мужик не перекрестится!» Как выясняется, эта поговорка распространяется не только на мужиков.

9. 12 декабря, 2000: Интервью кубинскому телевидению «Кубависьон», информационному агентству «Пренса Латина» и телекомпании ОРТ.

(а)

- Вопрос: Господин Президент, в некоторых политических кругах России Вас рассматривают как руководителя, выступающего с левых позиций. Другие же считают Вас политическим деятелем правой ориентации. Как Вы сами оцениваете это? И вообще, можно ли задать такой вопрос: куда направляется Россия?

- В.Путин: Что касается того, как и кто меня «считает», как и кто называет, то у нас в России есть хорошая поговорка на этот случай: «Хоть горшком назовите, только в печку не ставьте». Я полагаю, что не случайно сегодня политические лидеры страны левой ориентации соглашаются и, по сути дела, выступают за рыночные преобразования. А сторонники либеральной экономики поддерживают меры Президента, направленные на укрепление российской государственности. Это все происходит не случайно, потому что за многие последние годы стало очевидно, что одно без другого существовать эффективно не может.

(б)

- Вопрос: Владимир Владимирович, все последние 10 лет российская дипломатия и руководство России не уделяли внимания не только Кубе, но и всему региону Латинской Америки. Контакты поддерживались в основном на парламентском уровне. Можно ли считать этот Ваш визит на Кубу началом какого-то нового этапа в отношении России ко всему региону и проявлением каких-то новых тенденций в нашей внешней политике? Все-таки Латинская Америка – это один из центров формирующегося многополярного мира.

- В.Путин: Да. Согласен с Вами. Конечно, Латинская Америка – один из центров нового мира, который формируется и быстро развивается. Это очень активная часть мира. Думаю, тому, что последние годы Россия не уделяла должного внимания этому направлению в своей внешней политике, есть объяснение. Это и социальные, и экономические проблемы, внутренние проблемы России. Опять вспоминается известная поговорка: «За морем и телушка – полушка, да дорог перевоз». Поэтому в общем понятно, почему произошел определенный спад.

2001

10. 28 февраля, 2001, Сеул: Выступление в Национальном собрании Республики Корея.

- В.Путин: [...] Совместными усилиями мы избавились от наследства «холодной войны», встали на путь взаимовыгодного сотрудничества. Здесь уместно вспомнить вашу старую поговорку: соседи – все равно что двоюродные братья. Именно такие отношения, в основе которых взаимное доверие и готовность всегда прийти на помощь, мы должны строить вместе. Это мое глубокое убеждение.

11. 19 сентября, 2001, Сочи: Интервью немецкой телекомпании ARD.

- Вопрос: И, наконец, последний вопрос, прежде чем перейти к германской тематике, ведь Вы, к нашему большому удовольствию, посетите нашу страну. В мире критикуют Вас и Россию, так как она поставляет, например, ядерные технологии, потому что такие государства, как, например, Ирак или Северная Корея, так называемые ненадежные государства, как их сейчас называют американцы, раньше они называли их «странами-изгоями». И такие ненадежные государства снабжают российскими ядерными технологиями и оружием. Это означает, что оружие уже там находится. Вы прекратите эти поставки?

- В.Путин: Вы знаете, у нас есть такая поговорка, может быть, она не очень хорошо звучит, но, наверное, будет к месту: мы считаем, что котлеты и мухи должны находиться друг от друга в разных местах. Вот давайте мы мух от котлет будем отделять.

12. 7 ноября, 2001: Интервью американской телекомпании «Эй-би-си».

- Вопрос: Господин Президент, я хотела бы задать несколько вопросов о Вас, потому что Вас не очень хорошо знают в нашей стране. Когда Вы стали Президентом, были опасения,

потому что Вы работали в КГБ. Люди думали, что Вы являетесь очень авторитарным человеком, и они описывали Вас как что-то опасное. Как бы Вы сами себя описали?

- В.Путин: [...] Я очень рад тому, что в результате моей деятельности представление обо мне меняется. И у нас есть такая поговорка, у нас говорят, что о человеке судят не по тому, что он говорит сам о себе, а по тому, что он делает. Я думаю, что изменение представления о Президенте России основано как раз на практических делах российского руководства.

13. 13 ноября, 2001, Вашингтон, Белый дом: Совместная пресс-конференция с Президентом Соединенных Штатов Америки Джорджем Бушем.

- В.Путин: [...] Я хотел бы еще раз выразить американскому Президенту и всему американскому народу сочувствие в связи с катастрофой в Нью-Йорке, связанной с падением самолета. Знаете, в России есть такая поговорка: пришла беда – открывай ворота, то есть беда одна не приходит. Мы очень сочувственно относимся к этой трагедии и уверены, что и с этим испытанием жители Нью-Йорка и весь народ Соединенных Штатов справятся достойно.

14. 14 ноября, 2001, Хьюстон: Выступление и ответы на вопросы в Университете Райса.

- В.Путин: [...] И в заключение я хотел бы сказать: На российском рынке сегодня ваши риски значительно меньше, чем несколько лет назад. Думаю, что это вещи абсолютно очевидные. Нас действительно многое объединяет, и мы очень похожи друг на друга. И когда здесь господин Бейкер приводил литературные сравнения, касающиеся господина Джорджа Буша-старшего и господина Джорджа Буша-младшего, он говорил о желудях и дубах. Но у нас тоже есть поговорка очень похожая, по смыслу абсолютно идентичная, – «яблоко от яблони недалеко падает». И я абсолютно уверен в том, что та эстафета, которую подхватил господин действующий Президент США у своего отца, – в надежных руках и мы с ним многое сможем сделать на пользу народов России и Соединенных Штатов Америки. Спасибо вам за внимание.

15. 5 декабря, 2001: Интервью греческим газетам «Элефтеротипия» и «Вима».

- Реплика: Мне кажется, что здесь можно говорить не только о событиях 11 сентября, а вообще о всех тех террористических проявлениях, которые происходят в Чечне, на Ближнем

Востоке...

- В.Путин: Нет, они не наносят ущерба взаимоотношениям России ни с Европой, ни с НАТО, а, напротив, они показывают всему миру, прежде всего нашим западным партнерам, что мир изменился, что изменились угрозы. И для преодоления этих угроз сотрудничество с Россией является весьма перспективным, правильным, настраивает на конструктивный диалог, и мы чувствуем это взаимопонимание со стороны наших партнеров. У нас, знаете, есть такая народная поговорка: «пока гром не грянет, мужик не перекрестится».

- Реплика: Приблизительно то же самое есть и в греческом языке: «пока не ударит гром, мужик не проснется».

- В.Путин: К сожалению, **мы пропустили тот момент, когда гром ударил, но он действительно ударил, он всех разбудил.**

2002

16. 15 января, 2002: Интервью польской газете «Газета wyborcza» и польскому телеканалу ТВП.

- Вопрос: Уважаемый господин Президент, если можно, первый вопрос от польского телевидения. Когда-то, еще в минувшей эпохе, говорилось, что между нами, то есть нашими народами, царит сплошная дружба и братство. Тогда были такие лозунги. Сейчас мы предпочитаем говорить о совместных интересах. Господин Президент, чем в наших двусторонних отношениях Вы довольны, а что хотелось бы в этих отношениях изменить?

- В.Путин: [...] Это прежде всего инфраструктурные проекты, и в этом смысле Польша вполне может занять то место, которое она почти всегда занимала в истории, – моста между Востоком и Западом в самом хорошем смысле этого слова, и будет эффективно использовать это свое положение и с точки зрения развития энергетических программ между Россией и Европой, и с точки зрения транспортных программ, и с точки зрения поднятия на новый уровень некоторых отраслей экономики как Польши, так и России. Я имею в виду и сельское хозяйство, и горно-металлургическую промышленность, и так далее. Есть, по-моему, хорошая польская поговорка: согласие строит, несогласие разрушает. Мы в России знаем об этом и стараемся не забывать.

17. 24 июня, 2002, Москва, Кремль: Стенографический отчет о пресс-конференции для

российских и иностранных журналистов.

- Вопрос: Белгородская область, газета «Белгородские известия». Уважаемый Владимир Владимирович! Вам известно о том, что в Белгороде существует проект по производству мяса птицы – 150 тысяч тонн ежегодно и 100 тысяч тонн свинины. Как вы к этому проекту относитесь? Это первое по поводу нищеты. И второе. В следующем году, осталось меньше года, будет 50 лет Курской битве, сражению под Прохоровкой. Можно ли надеяться на то, что вы и в этот раз приедете на Прохоровское поле? Спасибо.

- В.Путин: [...] Тогда повышается конкурентоспособность российского животноводства и животноводческой продукции. Какое следующее было принято решение? Дополнительно дотировать свое животноводство в Европе. Что здесь общего с либеральной экономикой? Это не значит, что я против этой либеральной экономики. Но это значит, что во многих других странах часто руководствуются русской поговоркой «своя рубашка ближе к телу». И мы должны исходить из реалий, в которых мы живем. Но, повторяю, это совсем не значит, что нужно пренебрегать этими ценностями. Это не значит, что нужно конфликтовать, и нельзя допускать, чтобы споры в экономической сфере перерастали в политические конфликты, в противостояние и торговые войны. Это значит, что все вопросы подобного рода мы должны решать последовательно, настойчиво, в переговорном процессе.

18. 17 сентября, 2002, Сочи, санаторий «Дагомыс»: Интервью средствам массовой информации Краснодарского края.

- Вопрос телекомпании «НТК»: Наш край известен не только как житница страны, но и передний край борьбы с незаконной миграцией. Создается впечатление, что из всей России большинство приезжих выбирают или Москву, или нашу Кубань. Но как только краевые власти принимают решительные меры по борьбе с миграцией, сразу говорят о нарушениях прав человека. Как быть?

- В.Путин: Соблюдать закон. Во-первых, не только на Кубань едут мигранты, они едут и в Москву, и в Московскую область, и в Питер, в Ленинградскую область, как Вам ни покажется странным, в Тюмень и в другие регионы Сибири. Едут туда, где либо климат хороший, либо деньги есть. И понятно почему. Согласно русской пословице, ну или поговорке: «Рыба ищет там, где глубже, человек – где лучше».

19. 27 ноября, 2002, Москва, Кремль: Интервью китайскому информационному агентству

Синьхуа и Центральному телевидению КНР «Си-Си-Ти-Ви».

- Вопрос: Еще один более легкий вопрос. С момента вступления на пост Президента Вы пользуетесь значительной поддержкой со стороны россиян. Каковы, по-вашему, главные причины доверия к Вам избирателей?

- В.Путин: Вы считаете, что это самый легкий вопрос? Я думаю, что это самый сложный. Вы знаете, я могу ошибиться, но, по-моему, есть такая китайская поговорка: «Не дай вам бог жить во времена перемен». Есть такая поговорка?

- Реплика: Да.

- В.Путин: Вот мы живем в условиях перемен с 1985 года – 17 лет. Люди хотят стабильности. Хотят не застоя и стагнации – то и другое вызывает тоску и апатию, – а хотят именно стабильности с позитивным наполнением этого понятия, хотят видеть свет в конце тоннеля, хотят жить лучше, хотят, чтобы их дети имели перспективу жить лучше.

20. 3 декабря, 2002, Пекин: Встреча со студентами и преподавателями Пекинского университета.

- В.Путин: [...] Китайская философия богата на мудрые изречения. Одно из них гласит: «Пусть потомки наслаждаются прохладой в тени деревьев, посаженных их предками». Саженцы дружбы, которые взрастили наши народы, уже превратились в могучие деревья. И я уверен, что вы не только по достоинству оцените результаты того, что уже сделано. Но и сами положите начало многим добрым делам, которые послужат на благо наших великих народов.

21. 10 декабря, 2002, Москва, Кремль: Встреча с членами Комиссии по правам человека при Президенте.

- А.Симонов: [...] Но есть еще и вторая форма цензуры, которая у нас сохранилась. И жертвой этой цензуры является сама власть и в первую очередь, как это ни печально констатировать, в том числе и, может быть, в первую очередь Президент. Потому что цензурируется то, что идет к Президенту.

- В.Путин: Я считаю, что Вы абсолютно правы, когда говорите, что первой жертвой отсутствия гласности и свободы слова является сама власть. В этом Вы абсолютно правы, потому что действительно очень многое, что является принципиальным из жизни страны, я

получаю из средств массовой информации, как это ни странно покажется. И если там этого нет, то, значит, у меня нет этой информации. Но нельзя и полагать, что все, кто работает в этой сфере, всегда правы. Закон только нельзя нарушать. Не очень удачное, может быть, у меня было выражение о диктатуре закона. Но есть и другие выражения, которые вошли в историю, и никто с ними не спорит: «суров закон, но это закон». Выполнять надо.

2003

22. 26 июня, 2003, Лондон: Выступление на международной энергетической конференции «Россия–Великобритания: долгосрочное партнерство».

- В.Путин: У России и Великобритании есть взаимное и осознанное стремление к стратегическому сотрудничеству. А как гласит английская пословица, где есть воля, там есть и путь. Убежден: российско-британское взаимодействие в новом веке будет расти и развиваться. И прежде всего потому, что это полностью отвечает интересам наших стран и народов. Является важным вкладом в укрепление стабильности Большой Европы. В ее экономическое процветание, в прогресс. Это сотрудничество в полном смысле слова отвечает интересам наших стран и народов всей Европы. Я хочу пожелать всем вам успехов и благодарю вас за внимание! Спасибо большое!

23. 4 октября, 2003: Интервью газете «Нью-Йорк Таймс».

- Вопрос: Дело в том, что для США вообще традиционно ставить под вопрос демократию в России. Вы, наверное, сами это почувствовали на себе, когда в преддверии Вашего визита в США в американских изданиях была развернута кампания под лозунгом отсутствия демократии в России. Эта кампания, конечно, спонсировалась в большой степени самими российскими источниками, но приняли в ней участие и американские представители. Естественно, речь шла о том, что в России якобы установлены некоторые ограничители свободе слова и другим институтам демократии. Считаете ли Вы, что для России уместно широкое общение с возможными постановками под вопрос позиций друг друга, как это имеет место в западной демократии? Или же Вы считаете, что для России более подходит управляемая демократия, управляемая сверху вниз?

- В.Путин: [...] Давайте вспомним период начала войны в Ираке, о котором мы так много говорили. По нашему мнению, на представителей прессы, в том числе и в Соединенных Штатах, на многих из них было оказано серьезное давление, а некоторые лишились работы.

И мы не поднимаем по этому поводу истерики. Ничего здесь хорошего нет, но мы понимаем, что это в принципе естественное противостояние между властью и свободной прессой. Вообще многие вещи, связанные с демократией, у нас внедряются на примере того, что мы видим в развитых странах, в странах с так называемой устойчивой демократией, в том числе так называемые «грязные» предвыборные технологии. Я не хочу, чтобы это выглядело в качестве оправдания. Ничего здесь хорошего для нас тоже нет, но я хочу напомнить российскую поговорку: нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая.

2004

24. 15 марта, 2004, Москва, Красная площадь, 5: Встреча с журналистами в избирательном штабе по окончании голосования на выборах Президента России.

- Вопрос: Владимир Владимирович, как Вы относитесь к сегодняшним заявлениям Колина Пауэлла и Кондолизы Райс по поводу выборного процесса в России?

- В.Путин: [...] Наконец, третье. Я думаю, что ни у кого нет права считать, что, если они критикуют других, значит, их самих не за что покритиковать. У нас на Руси есть такая поговорка – Вы, наверное, ее знаете, поскольку так хорошо владеете русским языком. У нас говорят так: некоторые люди у других в глазу соринку маленькую замечают, а у себя, в собственном глазу, бревна не видят. Во многих странах так называемой развитой демократии тоже очень много проблем с этой демократией, в том числе в избирательных процедурах.

25. 18 ноября, 2004: Интервью чилийской телекомпании «Канал 13» и газете «Эль Меркурио».

- Вопрос: Хотелось бы дополнить вопрос коллеги, немного изменив его. Вряд ли можно сомневаться в том, что и Вы, и Ваше Правительство в своей деятельности руководствуется принципами демократии. Но в последнее время некоторые критики говорили о том, что Вы движетесь в направлении авторитаризма. Что могли бы Вы сказать этим критикам?

- В.Путин: Я мог бы сказать, что это полная чушь. Конечно, любые действия, направленные на повышение эффективности функционирования государства, воспринимаются очень настороженно. Это понятно. У нас есть выражение «если обжегся один раз на молоке, то на воду начинают дуть».

2005

26. 23 мая, 2005, Москва, редакция газеты «Комсомольская правда»: Стенографический отчет о встрече с творческим коллективом газеты «Комсомольская правда».

- В.Баранец: Владимир Владимирович, только что из Грузии возвратились наши корреспонденты, и уже, наверное, всем очевидно, что в ближайшие годы наши базы покинут территорию этой страны. Что заставляет о многом задумываться, вообще о положении наших военных баз и объектов в ближнем зарубежье. Вам прекрасно известно, что эта картина не везде одинакова, у нас прекрасные стоят базы в Казахстане, я считаю, в Армении, в Белоруссии. Но и тем не менее возникает ряд проблем. Белорусы требуют, чтобы мы расплачивались в полной мере. Таджикистан с границы, за которую гибли сотни наших солдат, попросил убрать наших пограничников. Тогда спрашивается: зачем же тогда там стоит 201-я дивизия? Это вопрос обывателя. И потому у меня такой вопрос. Как Вам видится перспектива дислокации наших баз в ближнем, дальнем зарубежье? Я считаю, это вопрос стратегический, поскольку от него зависит безопасность страны, которую Вы возглавляете.

- В.Путин: Полегче ничего не могли задать? Вы знаете, есть такая у нас поговорка известная: снявши голову, по волосам не плачут. Все страны, которые вы назвали, – бывшие республики Советского Союза. Но я хочу подчеркнуть: это бывшие республики. Сегодня это независимые государства. Суверенные державы. (begin antwoord)

27. 2 ноября, 2005, Гаага, Бинненхоф: Заявления для прессы и ответы на вопросы по итогам российско-нидерландских переговоров.

- Вопрос: Вопрос и к господину Президенту, и к господину Премьер-министру относительно ситуации в отношении прав человека. Господин Балкененде, Вы говорили и о правах человека, и о Чечне. При этом было сказано, что диалог носил открытый характер. В заявлении Президента России слова «права человека» и «Чечня» не встречались. Это результат открытого диалога, который ведется обеими сторонами? Господин Путин, вчера на официальном приеме Королева Беатрикс хвалила Россию, говорила о стабильности, но она отметила, что развитие демократических учреждений, свободы прессы может быть продолжено. Действительно, что касается стабильности, здесь многое достигнуто, однако демократия и права человека еще должны прорабатываться.

- Я.П.Балкененде: Мы все знаем, что тема Чечни очень сложная. Правительство Нидерландов и другие правительства Западной Европы всегда требуют внимания к вопросам

прав человека. Одновременно знаем, что российская сторона указывает на опасность террора в этом регионе. Мы можем указать, что озабоченность по поводу положения с правами человека и борцов за права человека существует. В ходе визита мы об этом говорили. И я также отметил, что господин Президент очень прислушивается к той озабоченности, которая у нас имеется, однако со своей стороны он обозначил свое беспокойство. Поэтому мы очень рады, что в процессе диалога мы обсуждали подобные вопросы и что в ходе государственного визита таких вопросов мы не избегали. Мы могли честно и открыто обсудить эти темы, и мы их обсудили.

- В.Путин: [...] У меня иногда возникает вопрос: некоторые европейцы хотят быть большими мусульманами, чем пророк Магомет? У нас есть выражение «быть большим католиком, чем римский папа». У меня иногда возникает впечатление, что некоторые европейские политические деятели хотят быть большими мусульманами, чем пророк Магомет.

28. 16 декабря, 2005, Сочи, Бочаров Ручей: Беседа с российскими журналистами.

- Вопрос: Россия будет членом ВАС [Восточноазиатского сообщества] или почетным гостем?

- В.Путин: Нам это безразлично. Нам важны инструменты продвижения наших интересов – и такой инструмент, как двусторонние отношения, функционирует, функционирует достаточно эффективно. Международная организация в целом хорошая площадка для решения этих вопросов. А как нас там назовут, нам не важно. Знаете известную русскую поговорку: хоть горшком назови, только в печку не ставь. Здесь как угодно назови, нам главное – иметь контакты, дополнительные возможности коммуницировать с нашими партнерами. Мы их найдем в рамках ВАС или без. Здесь было бы что предложить, а у России такие предложения есть.

29. 22 декабря, 2005, Москва: Вступительное слово на учредительном съезде Ассоциации юристов России.

- В.Путин: Добрый день, уважаемые коллеги! Очень рад приветствовать собравшихся на свой учредительный съезд представителей всех юридических направлений, школ, всех профессий. В этом зале и ученые-правоведы, и юристы, ведущие повседневную практическую работу. Здесь присутствуют судьи, адвокаты, следователи, нотариусы,

прокуроры, сотрудники государственного аппарата. Полагаю, что стремление профессионалов объединиться вполне логично, закономерно, объективно. Невзирая на старую, всем нам хорошо известную поговорку – «там, где два юриста, – три мнения», – думаю, что не только, несмотря на это, а может, как раз в силу того, что она в значительной степени справедлива.

2006

30. 22 января, 2006, Москва, Государственный Кремлевский дворец: Церемония открытия Года Республики Армения в России.

- В.Путин: Дорогие друзья! Армянская пословица гласит: «Где согласие, там и богатство прибавляется». И мы уже не раз убеждались в том, что взаимное доверие серьезно стимулирует, обогащает наши контакты, позволяет нам ставить и вместе достигать действительно масштабных целей и в экономике, и в социальной, и в политической сферах, дает возможность для плодотворного взаимодействия на международной арене. Уверен, что Год Армении в России будет богат на яркие события, запомнится интересными встречами и успешными проектами. И в заключение хотел бы пожелать всем вам успеха, всем нам успеха, двум нашим братским народам – благополучия и процветания, а стратегическому партнерству двух государств – новых достижений и новых высот. Спасибо вам большое за внимание.

31. 14 апреля, 2006, Москва, Фундаментальная библиотека МГУ им.М.В.Ломоносова: Заключительное слово на первом форуме творческой и научной интеллигенции государств – участников СНГ.

- В.Путин: Уважаемые друзья! Наверняка все присутствующие в этом зале хорошо помнят известную русскую поговорку – «снявши голову, по волосам не плачут». И, казалось бы, давно уже нет Советского Союза, ну что нам переживать по общему гуманитарному пространству, по нашей общей гуманитарной базе? Но феномен заключается в том, что эта общая гуманитарная база не исчезла, она существует, она живет, более того, она в высшей степени востребована. [...]

32. 29 мая, 2006, Москва, Кремль: Начало встречи с председателем совета директоров концерна «Фольксваген» Берндом Пишетсридером.

- Б.Пишетсридер: Господин Президент, большое спасибо. Вы, наверное, знаете русскую поговорку, которая говорит о том, что то, что очень долго длится, в итоге имеет очень хорошее завершение. Да, действительно, мы очень долго обсуждали в концерне возможность организации производства в России, мы очень долго взвешивали наши возможности и перспективы, которые даст нам работа в России. И наконец-то мы приняли это решение.

- В.Путин: Есть еще одна хорошая немецкая поговорка на этот счет: все хорошо, что хорошо кончается.

33. 2 июня, 2006, Ново-Огарево: Стенографический отчет о встрече с руководителями ведущих информационных агентств стран «Группы восьми».

- Т.Кент: Вчера шесть стран встретились по проблеме Ирана. Я хотел бы, чтобы Вы подтвердили: заключается ли позиция России в том, что она будет участвовать в экономических санкциях по отношению к Ирану, если Иран не согласится с существующим предложением? И будет ли сама Россия принимать участие в переговорах по Ирану? Благодарю Вас.

- В.Путин: Есть поговорка: если бы у бабушки были определенные половые признаки, она была бы дедушкой. Политика не терпит сослагательного наклонения. Во-первых, мы должны вместе с нашими партнерами выработать общие подходы, которые были бы приемлемы для иранских партнеров, не ограничивали бы их возможности доступа к современным технологиям, но в то же время полностью исключали бы озабоченности международной общественности, международного сообщества по поводу возможного распространения ядерного оружия, ядерных технологий, опасных для международного мира.

34. 25 октября, 2006, Москва, Кремль: Стенограмма прямого теле- и радиоэфира («Прямая линия с Президентом России»).

- С.Брилев: [...] Кажется, будто объявили охоту на грузин. Но есть реальные истории. Воров в законе, домушников, угонщиков и барсеточников ловят сотнями, закрывают казино, которые принадлежали мафиози из этой страны, – с какой еще страной надо испортить отношения, чтобы правоохранительные органы занялись бы своим делом? Причем свое дело, я подчеркиваю, в данном случае – борьба с реальной преступностью, а не с несчастными школьниками, о которых мы говорили.

- В.Путин: Вы лучше меня знаете даже терминологию – барсеточники и так далее.

Конечно, правоохранительные органы постоянно должны вести борьбу с криминалом. Этнические преступные сообщества существовали и в Советском Союзе, и в России существуют, и борьба с ними ведется давно. Никакой избирательности здесь быть не должно. Известная русская поговорка: «Заставь не очень умного человека Богу молиться – он рад лоб расколотить». Я, конечно, не могу одобрить выборочные действия по этническому принципу. Наоборот, призываю и правоохранительные органы, и административные органы не только воздержаться от этих действий – считаю, что эти действия недопустимы, особенно если это касается людей, которые проживают в России легально, и тем более касается российских граждан. Должно быть абсолютно исключено.

2007

35. 22 февраля, 2007, Москва, Кремль: Выступление на церемонии вручения государственных наград.

- В.Путин (заключительное слово): Дорогие друзья! Еще раз Вас поздравляю с наградами, с приближающимся праздником. У нас, когда о человеке хотят сказать что-то хорошее, часто – вы знаете эту поговорку – говорят: с таким человеком можно и в разведку пойти. Я всегда повторял это с удовольствием, и Вы понимаете почему. На таких мероприятиях часто получаю приглашения, и в связи с этим хотел бы сказать, что с такими людьми, которые собрались здесь, в Кремле, можно не только в разведку – можно даже и в Антарктиду поехать. Поздравляю Вас!

36. 16 мая, 2007, Ново-Огарево: Стенографический отчет о встрече с членами Совета Общественной палаты России.

(а)

- А.Кучерена: Я говорю о тех идеях, которые поступают ко мне от правозащитников. Спасибо.

- В.Путин: [...] Засадят за решетку, а потом дело формируют без достаточных на то оснований. А когда кто-то из судейского корпуса говорит: я вот откажу в том, чтобы взять человека под стражу, меня будут подозревать во взятке. Во-первых, знаете, не очень корректно это звучит, у нас есть такая пословица: на воре и шапка горит. Что говорить-то лишний раз об этом? Первое. А во-вторых, ведь за взятку можно и посадить человека за решетку. У нас ведь, особенно когда речь касается больших денег и дележа какого-то имущества, к сожалению, мы часто сталкиваемся с использованием правоохранительных

органов в этой конкурентной борьбе. Поэтому если уж говорить о коррупции, то она возможна как в случае отказа, так и в случае принятия решения о том, чтобы человека в камеру засадить. Понимаете? Поэтому это не аргумент. Но если вы полагаете, что к этому вопросу нужно еще раз вернуться, подумать, посмотреть, что можно сделать для того, чтобы совершенствовать процесс судопроизводства и вообще правоохранительной деятельности, конечно, мы с удовольствием рассмотрим все ваши идеи, предложения. Я готов поручить соответствующим ведомствам в Администрации, в Правительстве, с тем чтобы еще раз вернуться ко всей этой проблематике.

(б)

- А.Очирова: [...] Мы очень благодарны, что все эти темы звучат во всех Ваших посланиях Федеральному Собранию. Я хотела бы просто остановиться на одном вопросе. Бедность существует у нас в стране в специфических условиях: это не только значительная часть трудоспособного населения, но и то, что это формируется, сформировалась как семейная бедность и как то, что необходимо преодолеть с точки зрения дифференциации, потому что, к сожалению, пять лет экономического роста, они как бы стагнировали бедность, которая уменьшилась, кстати, что очень приятно, в два раза, но вместе с тем разрыв между доходами самых богатых и самых бедных остается очень серьезным и в столицах, и во многих других регионах.

- В.Путин: [...] Одной из самых острых проблем остается, конечно, разница в доходах населения. Это совершенно очевидно, и такая ситуация не может быть терпимой. И мы, разумеется, будем ее решать. Стандарты тоже нужны. Я только, знаете, хотел бы сказать, все-таки приоритет у нас – это человек. И мы должны понять, что от чего зависит. Развитие экономики, и на базе развития экономики решение социальных задач. И, исходя из этого, мы должны вырабатывать эти стандарты. У нас очень мудрый русский народ. Есть известная поговорка: по одежке протягивают ножки. Мы знаем, что стандарты есть и за рубежом: в одних странах – такие, в других – такие, в третьих – такие. Мы должны исходить из реалий и возможностей, но, разумеется, они должны быть объективными и должны способствовать тому, чтобы стимулировать действия всех участников этого процесса к эффективной работе.

37. 4 июня, 2007: Интервью журналистам печатных средств массовой информации из стран – членов «Группы восьми».

(а)

- «Глоб Энд Мэйл»: Продолжают раздаваться голоса о том, что Россия больше не должна быть членом «восьмерки». И уже говорят, что Ваша страна отходит от ценностей

либеральной демократии. И говорят, что Ваша страна не смогла улучшить свои позиции в плане обеспечения политических свобод, транспарентности развития прав человека и так далее. И часть российской экономики отошла от принципов свободной экономики, вернулась в руки государства. В соответствии с этим аргументом можно подумать, что Ваша страна как бы не вписывается в ряды промышленно развитых стран, которые входят в «восьмерку». Как бы Вы могли отреагировать на подобного рода заявления?

- В.Путин: [...] Если хотите, я сейчас наговорю, что предъявляется Соединенным Штатам. У нас есть такое выражение – его, наверное, трудно перевести – «наговорить бочку арестантов». «Международная амнистия» вообще делает вывод о том, что Соединенные Штаты являются сегодня главным нарушителем свобод и прав человека в глобальном масштабе. У меня цитата есть, я могу показать. И обосновывается.

(б)

- «Уолл-Стрит Журнал»: В продолжение вопроса коллеги, учитывая уровень поддержки властей в стране среди населения и тот факт, что та оппозиция, которая выходит на «марши несогласных» (Вы сами говорили, что это маргиналы), удивляет жесткость реакции властей на эти марши. Эта реакция во многом, кажется, только прибавляет симпатии к этой оппозиции. Почему власти так реагируют на это?

- В.Путин: Посмотрите, как работает полиция в европейских странах. Дубинки, слезоточивый газ, электрошок (в Германии 70 человек умерло от применения электрошока), резиновые пули. У нас есть такая поговорка, Вы по-русски говорите и Вы поймете: нечего на зеркало пенять, коли рожа крива. Есть такое выражение.

38. 24 июля, 2007, Завидово, Тверская область: Выдержки из стенографического отчета о встрече с представителями молодежных организаций России.

- С.Фатеев: Я лидер движения молодых политических экологов Подмосковья «Местные». Я хотел бы буквально за две минуты объяснить, что такое «политическая экология» в нашем понимании. Наше движение выступает не только за чистоту окружающей среды, но еще и за чистоту в политике. Вот что значит политическая экология. Основные приоритеты нашего движения и направления – это экологическое направление и национальная программа. [...]

- В.Путин: [...] А что касается политической экологии, то Вы, по сути, подхватили ту тему, о которой я уже сказал. И я с Вами согласен. Конечно, без того, чтобы люди, которые приезжают в Российскую Федерацию, соблюдали наши законы, наши традиции и обычаи, конечно, нам не обойтись. И все, кто приезжают, должны знать об этом. У нас на этот счет

очень много всяких поговорок существует, пословиц и так далее – со своим уставом, как говорится, в другие места лучше не лезть. Это, конечно, почва для разжигания национализма внутри страны. И при любом развитии событий, – при любом, – недопустим и великодержавный шовинизм, – при любом! Если кто-то ведет себя некорректно либо не соблюдает российских законов, этих людей нужно призывать к соблюдению нашего законодательства законными способами, только законными.

39. 21 августа, 2007, Ново-Огарево: Стенографический отчет о совещании с членами Правительства.

- А.Кудрин: [...] Есть целый ряд таких вопросов, которые будем решать, в том числе и удешевляя сами процедуры регистрации, оценки для военнослужащих. Мы в целом оцениваем положительные результаты этого совещания, проведенного эксперимента, и по большинству тех предложений, которые высказаны, мы разделяем позицию.

- В.Путин: Вот смотрите, что у нас получилось. Примерно два года назад мы заявили эту программу. Собственно говоря, так же, как и некоторые другие программы социального плана, не касающиеся военнослужащих, а касающиеся гражданской сферы. И вот когда сейчас начали осуществлять, как сейчас было сказано, выяснилось, что программы гораздо дороже. И на самом деле, на практике людям приходится платить больше, чем мы предполагали. Все мы хорошо помним замечательную русскую поговорку: гладко было на бумаге, да забыли про овраги.

40. 14 сентября, 2007, Сочи: Встреча с участниками международного дискуссионного клуба «Валдай».

- Н.Злобин: Да, Путин не уйдет, потому что не может уйти, настолько все построено на одном человеке и связано с Вашими решениями, Вашими обязательствами, доверием к Вам или Вашим доверием, что... Ну сложилась такая ситуация, что называется, «уйти нельзя остаться». А где ставить запятую, никто толком не знает. Но есть третья группа людей, которая говорит, что на самом деле Кремль и Президент Путин найдут компромисс между двумя крайностями. И этот компромисс будет заключаться в следующем: Вы уйдете формально, но не уйдете реально. Говорят, что будет образована новая ветвь политической власти в России под названием «Владимир Владимирович Путин». Или говорят о том, что Президент Путин вернется или в 2012 году, или даже до 2012 года. И назначение нового

премьер-министра многие даже в нашей группе расценили как подготовку к осуществлению такого рода сценария, потому что Вы назначили человека, мягко говоря, немолодого. Не пользующегося в России огромной популярностью или известностью – давайте говорить прямо. Это подготовка именно к третьему сценарию? Тем более в своем комментарии позавчера Вы сказали о том, что нам всем надо подумать над тем, как изменить систему и структуру власти и управления в государстве в преддверии выборов и после выборов. И тут мы все озадачились. Вы не можете нас просветить на эту тему?

- В.Путин: [...] Есть такое устойчивое выражение, испокон веков оно переходит из поколения в поколение: победа не за теми, за кем сила, а за теми, за кем правда. Это что такое? Это говорит о том, что в нашем обществе всегда сила морального влияния на общество была выше, чем должностное положение или портфель того или другого человека.

В этом, кстати, в значительной степени и феномен успеха диссидентского движения в России. Эти люди были честными по отношению к стране и гражданам, и граждане это чувствовали. Поэтому – да, наверное... Не наверное, а точно совершенно: влияние будет. Но, повторяю еще раз, я не собираюсь его использовать для дестабилизации или ослабления действующей власти. Моя цель заключается в том, чтобы власть в России была стабильной. И у меня есть все основания полагать, что так оно и будет.

41. 2 октября, 2007, Москва, Кремль: Стенографический отчет о заседании Совета при Президенте Российской Федерации по развитию физической культуры и спорта, спорта высших достижений, подготовке и проведению XXII зимних Олимпийских игр и XI зимних Параолимпийских игр 2014 года в г.Сочи.

- И.Роднина: Я-то вообще за фигурное катание не отвечаю. Здесь Валентин Николаевич Писеев. Но медалей не было.

- В.Путин: Нет. «Звезды на льду» есть, а звезд нет. Спортивных звезд больше нет. Одни шоу только остались. Тоже неплохо, тоже хорошо, это нужное дело, это популяризация нужных нам видов спорта. Но мы все строим больше и больше, а результатов становится все меньше и меньше. Где спортивные школы, спортивные интернаты? Где это все? Знаете, есть такая поговорка «Сила есть – ума не надо». У нас деньги теперь есть, вроде ума не надо. Нужно организовывать, нужно все это. Ясно, что проблем накопилось много и наскоком их не решить, но нам нужна, конечно, концентрация усилий в подготовке к Олимпийским играм 2014 года. В нашей собственной стране будем проводить, и, конечно, все любители спорта будут ждать результатов.

42. 25 октября, 2007, Лиссабон: Заявления для прессы по итогам переговоров с Президентом Португалии Анибалом Каваку Силвой и ответы на вопросы журналистов.

- Вопрос: Россия и Португалия находятся на противоположных концах европейского континента. Насколько такое географическое противопоставление влияет на видение будущего европейского континента? Насколько Россию и Португалию можно назвать единомышленниками? Как Португалия, как страна, председательствующая в Евросоюзе, оценивает основные аспекты сотрудничества России и ЕС, в том числе во введении безвизового режима и [в сфере] инвестиций России в странах ЕС?

- В.Путин: Что касается того, что Португалия и Россия находятся на разных полюсах Европы. Вы знаете, что в России есть такая поговорка: мир тесен. Это мир мал, а что уж говорить про Европу – это маленький континент.

2008

43. 14 февраля, 2008, Москва, Кремль: Ежегодная большая пресс-конференция.

- К.Каминская: Мне интересно, Вас это порадовало или же насторожило, потому что существуют два различных образа у Путина: в западных СМИ и в российских. Как Вы вообще относитесь к тому, как Вас преподносят в западной прессе, что о Вас пишут? И ещё одно дополнение. Собираетесь ли Вы собирать журналистов на такие встречи, как сегодня, на новом месте работы?

- В.Путин: Вы знаете, я ещё должен получить это новое место работы. Да, я готов работать в качестве Председателя Правительства Российской Федерации. Для этого ещё должны выборы Президента пройти. Дмитрий Анатольевич Медведев должен быть избран Президентом, если граждане России окажут ему такое доверие, потом он должен представить мою кандидатуру в парламент, парламент должен проголосовать. Прекрасно понимаю, что шансов для такого развития событий, конечно, очень много, но всё-таки у нас на Руси есть поговорочка, я бы её не забывал: не говори гоп, пока не перепрыгнешь. Нужно спокойно, ритмично идти к этим пока административным целям. Если так будет, то Председатель Правительства имеет такое право в рамках своей компетенции, а компетенция очень большая (прежде всего, это, конечно, связано с социально-экономическим развитием страны), то, конечно, мы будем встречаться и с журналистами. Да и сейчас действующий премьер это

делает, по-моему, регулярно, и предыдущий делал.

2012

44. 20 июня, 2012, Лос-Кабос: Саммит «большой двадцатки».

- Вопрос: Я вчера прочитал Вашу статью, которая была опубликована в мексиканской газете «El Universal». В этой статье Вы подчеркнули необходимость улучшения, модернизации российской экономики для того, чтобы привлечь иностранные инвестиции. У меня такой вопрос: кто или какой политик для Вас является моделью? В последнее время Вы высоко оцениваете пример реформатора Петра Столыпина.

- В.Путин: Деятельность Столыпина мне очень нравится, он очень многое сделал для России. Но знаете, у нас есть такая поговорка: «Не делай себе кумира». У нас, в истории Японии есть выдающиеся люди, и в истории Европы, Соединённых Штатов очень много интересных людей, каждый из которых что-то сделал для своей страны и для укрепления ситуации в мире вообще. Поэтому у нас с вами много примеров для подражания.

45. 25 июня, 2012, Иерусалим: Торжественный приём от имени Президента Израиля.

- В.Путин: [...] Дорогие друзья! В ходе визита мы обсудили многие вопросы двусторонних отношений, наметили ориентиры будущей совместной работы. И, если я не ошибаюсь, еврейская поговорка говорит: «Кто не смотрит вперёд – тот позади остаётся». Мы должны смотреть только вперёд.

46. 6 августа, 2012, Валаам: Заседание Попечительского совета Русского географического общества

- В.Якунин: Буду сдерживать. Потому что когда я слышу такие слова, как воспитание патриотизма, просвещение, то это, конечно, затрагивает до глубины души, но при этом я плохо понимаю, почему это произносится (хотя и при таком высоком председателе Попечительского совета) в таком узком коллективе. Совсем недавно (с Виктором Антоновичем [Садовничим], кстати, мы говорили на эту тему) один из очень заметных профессоров гуманитарного университета опубликовал статью, в которой как раз доказывает, что патриотизм – это некий атавизм, что нашим детям русские сказки читать вредно, они не к тому призывают. Если говорить о воспитании поколения модернизаторов, то в обязательном

порядке нужно этих юных будущих модернизаторов протаскивать через зарубежное образование. Военных людей, которые готовятся к занятию высших воинских должностей, в обязательном порядке обучать именно за рубежом. Поэтому я, например, саму идею воспитания, восстановления патриотизма, восстановления понятий «национальные ценности», «духовные ценности», «национальные или государственные интересы» полностью поддерживаю. Но думаю, что ограничиваться только рамками даже великого Русского географического общества для того, чтобы навязанную нам парадигму разрушения национального самосознания ликвидировать, будет маловато. И я считаю, что, может быть, сейчас именно тот самый момент, когда об этом нужно прямо сказать. Извините, если что не так.

- В.Путин: Нет, нет. По поводу патриотизма. Есть известное выражение: патриотизм – пристанище негодяев. Всё зависит от того, как понимать патриотизм. Если под патриотизмом понимать какую-то узколобость, квасное отношение к своему Отечеству и нежелание смотреть, слушать и видеть, что в мире происходит, неумение и нежелание брать всё прогрессивное для собственного развития, то тогда это так и есть. А если под патриотизмом понимать уважение к своей собственной истории, к традициям, к моральным ценностям, которые, как я уже говорил в своём вступительном слове, являются основой нашей национальной идентичности, и на этой базе прививать всё самое лучшее, что в мире происходит, то думаю, что здесь ничего зазорного нет.

47. 20 декабря, 2012, Москва: Пресс-конференция Владимира Путина.

- А.Гамов: Владимир Владимирович, Вы помните, Борис Николаевич в своё время сказал: «Я – Президент России № 1». Так вот по этому расчёту, Вы – Президент России № 2 и Президент России № 4, то есть дважды Президент. Здесь много уже говорилось и ещё будет сказано о том, как меняется наша страна, как меняются россияне. А как изменился за эти годы Владимир Путин? Чем Президент России Владимир Путин № 4 отличается от Президента России Владимира Путина № 2? Чего от Вас ждать – Вы опять будете, как раб на галерах? Ваши основные шаги в ближайшие, может быть, годы, месяцы, дни? Спасибо.

- В.Путин: Что касается рабства на галерах, то, ну смотрите, мы вчера начали работать в 10 часов утра, закончили – ровно в 22 часа: у меня последняя встреча с господином Саргсяном закончилась без пяти минут десять часов вечера. Примерно так, примерно так складывается практически вся неделя. В общем, я к этому привык. По поводу изменений – знаете замечательную известную поговорку: всё течёт – всё меняется. Поэтому и люди

меняются, ситуация меняется. Знаете, сейчас я начну Вам говорить, как я изменился – изменился, конечно, к лучшему: я же не могу сказать, что я к худшему изменился. Мне кажется, что это не очень корректно будет с моей стороны, но изменения, конечно, есть, и они связаны с увеличением и жизненного опыта, и профессионального.

2013

48. 24 января, 2013, Москва, Кремль: Встреча с представителями студенческих спортклубов.

- В.Путин: Добрый день, дорогие друзья! Мы с вами встречаемся в преддверии Дня Татьяны – студенческого праздника. Я прежде всего хочу вас поздравить с этим, пожелать вам успехов и в учёбе, и в спорте, потому что предмет нашей сегодняшней встречи – это студенческий спорт. Вы, наверное, слышали, наверняка слышали (если мы здесь собрались, то вы об этом знаете, я говорил об этом в ежегодном Послании Федеральному Собранию) о готовности поддержать идею о создании ассоциации студенческих спортивных клубов. Работа, на мой взгляд, чрезвычайно важна сразу по целому ряду причин. Но самая главная причина, которая заставляет всех нас, людей думающих, заниматься спортом, – это поддержание своего здоровья, что чрезвычайно важно для каждого конкретного человека и для общества в целом. Особенно это важно для молодых людей, потому что впереди ещё большой жизненный путь: создание семей, рождение детей, производственные успехи. Это невозможно сделать без хорошего здоровья. Это основа всего. Поэтому для нас так важно, чтобы уже с самых молодых лет (со школы, тем более – с вуза, если кто в школе не приобщился) люди приобщались к физической культуре и спорту. Известное выражение «в здоровом теле – здоровый дух» из древности до нас дошло. Оно является абсолютно правильным. Очень сложно человеку с проблемами здоровья добиваться каких-то жизненных успехов. Хотя, конечно, даже у людей, у которых возникают ограничения по здоровью, должен быть шанс восстановиться и добиваться высоких результатов в спорте. И самый лучший пример тому дают наши паралимпийцы.

49. 26 февраля, 2013, Московская область, Ново-Огарёво: Заседание Совета по реализации приоритетных нацпроектов и демографической политике.

- Н.Фёдоров: Да, они сильнее, как показывает опыт этих регионов, они даже сильнее в обеспечении рождаемости. Это подтверждается и международной практикой, практикой той же самой Швеции или развитых стран. Решённость материальных проблем не гарантирует

общество от демографического кризиса в той же самой Швеции или Европе.

- В.Путин: Да, я понимаю, что Вы имеете в виду. Просто мне кажется, что там не всё так линейно, потому что в благополучных странах с точки зрения благополучной истории, с точки зрения доходов на человека другие факторы вступают. Это надо с демографами поговорить, со специалистами, они и здесь, в этом зале, присутствуют тоже. Вопрос в том, что в ориентирах жизненных важнее. В некоторых странах женщины получают образование, потом постобразование, потом она хочет устроиться на работу, потом хочет начинать получать доход, достойный доход, и только после этого задумывается о браке, о детях, и возникает проблема так называемого отложенного первого ребёнка, который появляется у женщины, когда ей где-то лет 30, около 30, а про второго уже и думать поздно. Понимаете, там другие жизненные ориентиры складываются. В этом смысле Вы правы, нам нужно пропагандировать нормальные, естественные, общечеловеческие ценности, и в этом смысле, наверное, Вы тоже правы, наши традиционные религии могли бы сыграть определённую роль, да и вообще всё общество должно человека настраивать на то, что иметь двух и более детей – это престижно, почётно и даже модно. Но в то же время нельзя забывать про другую мудрую восточную поговорку: как ни говори «халва, халва» – во рту слаще не будет. Все эти моральные мотивации должны быть подкреплены целенаправленной работой со стороны государства по поддержке семей, принимающих решение иметь двух и более детей. Хотя в целом, безусловно, я с Вами согласен. Пожалуйста, кто хотел бы ещё что-то сказать? Прошу Вас, Александр Николаевич.

50. 2 октября, 2013, Москва: Инвестиционный форум «Россия зовёт!».

- Вопрос: Господин Путин, Вы несколько раз говорили в своём выступлении о зависимости доходов бюджета от нефти и газа. Даже если гибкость курса, гибкость этих цен немножко снижает беспокойность. Но мы давайте поговорим о самых неблагоприятных прогнозах. Если, допустим, цена упадёт до 60–70 долларов, что вы будете делать в этой ситуации?

- В.Путин: Мы будем структурировать свои расходы в соответствии с доходами. У нас говорят, есть такая пословица в России: «По одежке протягивают ножки». Это первое. [...]

2014

51. 19 января, 2014: Интервью российским и иностранным СМИ

- Ц.-И.Шуй: Господин Президент, я уже говорил о том, что до моего приезда очень много китайских пользователей задавали много вопросов. Я здесь распечатал только маленькую часть этих вопросов, они касаются и Игр, и Вас лично. Китай – это не очень сильная страна в плане зимних видов спорта. Каковы Ваши ожидания от результатов китайской команды на сочинской Олимпиаде? Кроме того, некоторые спрашивают, в каком спорте Вы хуже всего можете себя проявить? И вообще в этом мире есть ли что-то, чего Вы не умеете? Похоже, что Вы умеете всё.

- В.Путин: Знаете известное выражение: «Чем больше я знаю, тем больше понимаю, что я ничего не знаю». Думаю, что это относится ко всем людям и ко мне в том числе. Что касается спорта, то я действительно люблю спорт: и зимние виды спорта, и летние. Но в отношении ожиданий результатов китайской сборной, они всегда очень высокие, вне зависимости даже от того, зима это или лето. Китай выработал очень эффективную систему подготовки и мотивации своих спортсменов, что очень важно, – и подготовка, и мотивация.

52. 28 января, 2014, Брюссель: Саммит Россия – Европейский союз.

(a)

- Вопрос (как переведено): «Уолл Стрит Джорнэл». Вопрос в адрес Президента Путина позвольте в первую очередь. 15 миллиардов долларов – договорённость по займу, которую вы лично подписали в декабре с Украиной, по-прежнему актуальна? Скажем, если в Киеве сменится правительство и в нём будет доминировать оппозиция или если Украина заявит, что она намерена возобновить процесс по соглашению об ассоциации с ЕС. А если нет, то как это будет согласовываться с тем, что Россия постоянно обещает соблюдать и уважать суверенитет Украины? И вопрос в адрес президентов структур ЕС: оппозиция в Украине призывает провести досрочные президентские выборы. Сейчас, когда распущено правительство в Украине, вы готовы поддержать эту меру как адекватный следующий шаг для Украины? Может быть, у ЕС есть какие-то новые предложения по поддержке, которую можно оказать Украине, если Украина предпочтёт продолжить процесс ассоциации?

- В.Путин: Что же касается нашей готовности помочь Украине, то я уже говорил об этом, хочу сказать ещё раз: мы исходим из того, что и тот кредит, о котором мы говорили, и снижение хотя бы поэтапное и поквартальное цен на энергоносители, на газ прежде всего, связаны с необходимостью и желанием поддержать не какое-то конкретное правительство, а украинский народ. У нас, знаете, есть такое выражение: когда паны дерутся, у холопов чубы трещат, то есть страдает всегда простой гражданин. И нам бы очень хотелось, чтобы эта нагрузка на рядового гражданина была минимальной.

(б)

- Реплика: А совместное посредничество?

- В.Путин: Я не знаю, нужно ли Украине это посредничество. Если им нужно, они должны об этом сказать, но мне представляется, что чем больше посредников, тем больше проблем. У нас есть выражение «у семи нянек дитя без глаза». На что бы я обратил внимание: наши европейские друзья обратились с призывом к Президенту, к правительству не допускать применения силы и так далее. Применение силы – это всегда крайняя мера, я с ними согласен абсолютно. Сегодня в ходе беседы я тоже об этом сказал, у вас в средствах массовой информации это не показывают, а мы видим, ну скажем, на Западной Украине священнослужитель призывает толпу ехать в Киев и громить правительство, и дальше аргументация: «чтобы в нашем доме не командовали негры, москали, то есть русские, и жидаы». Вы знаете, во-первых, удивительно, что это делает религиозный деятель, а во-вторых, это ведь крайнее проявление национализма, абсолютно неприемлемое в цивилизованном мире. И призывая украинское правительство и Президента Януковича действовать цивилизованными методами, мы должны обратить внимание и на его политических противников, призвать и их тоже придерживаться методов цивилизованной политической борьбы.

53. 24 февраля, 2014, Сочи: Завтрак от имени МОК в честь Оргкомитета «Сочи-2014».

- В.Путин: Уважаемый господин президент! Дорогие друзья. [...] Вы знаете, у нас есть замечательное выражение, многие его знают, расхожее выражение: «Кто не рискует, тот не пьёт шампанского». И поэтому у нас есть сегодня замечательная возможность вместе поднять бокал шампанского за наш общий результат. Большое вам спасибо за ваше доверие.

54. 17 апреля, 2014, Москва: Прямая линия с Владимиром Путиным.

(а)

- Ю.Абисов: Добрый день! Уважаемый Владимир Владимирович! Я вот что хочу сказать. Наш отряд находился в Киеве, когда майдан отобрал власть у Януковича. Нас жгли, забрасывали камнями, стреляли. Десятки бойцов убиты, сотни ранены, но был приказ – не пролить кровь. Потом нас предали. У меня вопрос. Вы давно общаетесь с Януковичем, [общались] в пору, когда он был Президентом. Он всегда был таким слабаком и предателем? Спасибо.

- В.Путин: Вы знаете, у нас всегда в России есть такое выражение: «Тяжела ты, шапка

Мономаха». Груз ответственности на плечах главы государства, и большого, и маленького, очень большой и тяжёлый. В критические моменты человек руководствуется и своим жизненным опытом, и своими ценностными ориентирами.

(б)

- И, наконец, знаете, я долго думал, брать ли этот вопрос вообще. Он такой, не для блиц-ответов и блиц-вопросов, он совсем философский, я его зачитаю. «Спрашиваю у Вас как у политика, – это как раз из Питера, Щербонос Екатерина Александровна задаёт вопрос. – Но слышать хотелось бы Ваше личное, не политическое мнение. Русский народ, он что для Вас? Вы по роду своей деятельности побывали, наверное, во всех странах мира. Вы видели огромное количество наций, народностей, познакомились с их культурными традициями, национальными обычаями, кухней, искусством. И в связи с этим мой вопрос к Вам: что для Вас есть русский человек, русский народ? На Ваш взгляд, его плюсы и минусы, сильные и слабые стороны?»

- [...] У нас этого недостаточно. Даже очень богатые люди всё равно говорят: «Ну заработал миллионы и миллиарды, дальше что?» Всё равно это развёрнуто вовне, в общество. Мне кажется, ведь только у нашего народа могла родиться известная поговорка: «На миру и смерть красна». Как это так? Смерть – это что такое? Это ужас. Нет, оказывается, на миру и смерть красна. Что такое «на миру»? Это значит, смерть за други своя, за свой народ, говоря современным языком, за Отечество.

55. 24 мая, 2014, Санкт-Петербург: Встреча с руководителями мировых информагентств.

- К.Маршалл: Господин Президент, отношения между Великобританией и Россией в результате украинских событий значительно ухудшились на той неделе. Кэмерон сообщил, что Британии нужно готовиться к тому, что отношения с Россией перейдут в новое, худшее, качество. Он поддержал санкции, направил военные самолёты в балтийский регион, а принц Чарльз на прошлой неделе, по некоторым сообщениям, сравнил Вас с Гитлером. Как вы могли бы это прокомментировать?

- В.Путин: В таких случаях я вспоминаю одно хорошее выражение: ты сердишься, значит, ты не прав. Передайте это и Премьер-министру, и принцу Чарльзу, он неоднократно бывал в нашей стране. Я не слышал этого выражения. Если это так, то это, конечно, неприемлемо. Я думаю, что он и сам это понимает, он воспитанный человек. Я знаком и с ним, и с членами королевской семьи. Это не королевское поведение. Но мы за предыдущие годы, я лично ко всему привык. И я в своей работе буду руководствоваться не тем, кто и что

обо мне говорит, а, как я уже здесь подчеркнул, интересами российского народа. Надеюсь, что наши коллеги, в том числе и в Великобритании, это будут иметь в виду, как и то, что мы первостепенное значение при решении всех споров уделяли и будем в будущем уделять основополагающим нормам международного права. Только опираясь на них и единообразно их понимая, мы сможем решать спорные вопросы.

56. 3 сентября, 2014, Улан-Батор: 75-летие победы на Халхин-Голе.

- В.Путин: [...] Победа на Халхин-Голе стала символом ратного товарищества и взаимовыручки. Господин Президент привёл одну из многочисленных монгольских пословиц, позвольте и мне тоже вспомнить одну из них. В Монголии говорят: в юрте опора – шест; в жизни опора – друг. Уверен, и в дальнейшем, выстраивая многоплановое стратегическое партнёрство, мы будем приумножать славные традиции дружбы народов России и Монголии, будем тесно работать друг с другом. С праздником! Спасибо за внимание.

57. 17 октября, 2014, Милан: Ответы на вопросы журналистов по итогам визита в Италию.

- Реплика: А если 41 рубль к доллару...

- В.Путин: Я Вам потом скажу. У нас есть поговорочка, грубоватая такая, про бабушку про дедушку: если бы у бабушки были внешние половые органы дедушки, она была бы дедушкой, а не бабушкой. Поэтому что там говорить... Я не знаю, кто автор. Но, во всяком случае, это пока только всякие разговоры. Были случаи, когда падали цены на нефть и больше, падение было глубже, но будем исходить из этого.

2015

58. 28 апреля, 2015, Санкт-Петербург: Медиафорум независимых региональных и местных СМИ.

- Д.Адамов: [...] Я, конечно, понимаю, что общество должно контролировать, часто говорят: контролируйте сами, – но это не так просто. Хотелось бы, чтобы Вы всё-таки контролировали исполнение своих поручений, потому что Вы говорите одно, а в регионах происходит другое. Всё-таки давайте эту систему порочную менять.

- В.Путин: Из того, что Вы сейчас сказали, я делаю несколько выводов. Главный из них заключается в том, что средства, которые предусмотрены на поддержку СМИ, в прошлом году, по-моему, по стране в целом где-то 36 миллиардов было, денежки немаленькие, они должны быть подконтрольны обществу. Надо понять, на что они идут. Вот эта информация должна быть максимально прозрачной, и тогда не удастся просто подкармливать свои «карманные» средства массовой информации. Хотя есть и другая проблема, о которой я сейчас подумал, когда Вы говорили. Вы сказали о том, что Вы вскрываете, разоблачаете, и это очень хорошо. СМИ должны быть такими, как в известной поговорке: на то и щука в реке, чтобы карась не дремал. Я бы просто попросил Вас, поскольку наверняка доверие к Вам высокое со стороны граждан и ваших читателей, подписчиков: обратите внимание не на больших начальников, а на простых людей, которые добиваются конкретных, интересных, значимых для региона или страны результатов.

59. 8 марта, 2015, Москва, Кремль: Владимир Путин поздравил российских женщин с 8 Марта.

- В.Путин: Вы знаете, решили в этом году вот в таком формате с вами встретиться, и с вашей помощью, при вашей поддержке поздравить всех женщин страны с праздником 8 Марта. Для нас это не просто женский праздник – он ассоциируется с весной, с возрождением, с обновлением. Не случайно мы сегодня пригласили сюда, в Кремль, женщин, которые подарили нашей стране детей, которые, в свою очередь, прославляют и укрепляют наше государство, культуру, образование, науку, спорт, искусство. Ясно, что в семье от обоих родителей зависит воспитание ребёнка, но всё-таки основы воспитания закладываются матерью, закладываются женщиной. Есть такое известное выражение: «Впитал с молоком матери». Осознание себя как человека, первые навыки в общении с окружающим миром человек получает от женщины. У нас есть очень много добрых слов в отношении матерей, ведь не случайно говорят: «Самое святое – это мать», – маму сравнивают с Родиной. Это очень близкие понятия.

60. 2 июня, 2015, Москва, Кремль: Заседание Совета по развитию физической культуры и спорта.

- О.Добродеев: Мы обеспечиваем техническую трансляцию. Это очень большие деньги. Мы говорили сегодня о разных трансляциях. К сожалению, в силу разных причин

привлекательность трансляции для аудитории, кроме нескольких видов спорта, это очень и очень спорный вопрос. И здесь мы берём на себя, и мы даём лучшее время для этих трансляций.

- В.Путин: [...] Понятно, что деньги есть – можно... не буду продолжать эту известную поговорочку, чтобы никого не обижать. Но легче закупить, а иногда даже дешевле, чем развивать детский и юношеский спорт, собственные детские и юношеские команды при клубах и годами ждать результата. Но если мы хотим сохранить наш уровень и иметь перспективы развития в спорте на будущее, то другого пути нет, нужно развивать собственную базу. И здесь нет ничего такого, что отличало бы спорт от других видов деятельности, в том числе и в экономике.

61. 14 июля, 2015: Молодёжный форум «Территория смыслов на Клязьме».

- А.Золотов: Здравствуйте, Владимир Владимирович! Меня зовут Артём Золотов, я преподаватель Владимирского государственного университета. И в связи с этим множество зарубежных компаний пытается перетянуть наши лучшие кадры. И это им успешно удаётся. На что стоит надеяться тем, кто не собирается покидать нашу страну? И даёт ли государство какие-то гарантии, что через пять, десять, а может быть, и 15 лет такая специализация, как IT-технологии, будет востребована в нашей стране?

- В.Путин: Есть у нас в народе очень много всяких хороших поговорок, пословиц, и одна из них очень прагматично звучит: «Рыба ищет там, где глубже, а человек, где лучше». А если говорить современным языком, то рабочая сила всегда востребована там, где находит для себя наилучшие условия применения. И надо просто быть не ура-патриотами, говорить: «Нет, оставайтесь здесь, никуда не уезжайте. Кто уехал, тот негодяй и предатель». Ничего подобного. Мир огромен, страна наша свободна. И человек имеет право жить и работать там, где он хочет. Я жил за границей пять лет, жил в достаточно благоприятной среде, и всё-таки я всегда чувствовал себя чужим. Знаете, я не вкладываю в это слово ничего плохого. Но жить в среде своего языка, в среде родной культуры, иметь удовольствие общаться с друзьями очень дорогого стоит, как у нас говорят. Конечно, мы все должны подумать о том, чтобы человек мог найти условия своего наилучшего применения у себя на родине. Это непростая задача. Но она, безусловно, перед нами стоит. И мы будем её решать, если мы хотим иметь будущее. Знаете, это на первый взгляд только звучит так пафосно, на самом деле так оно и есть.

62. 27 мая, 2016, Афины: Совместная пресс-конференция с Премьер-министром Греции Алексисом Ципрасом.

- Вопрос: Добавлю немножко в развитие Вашего ответа. В эти дни в Евросоюзе активно обсуждается вопрос о продлении санкций против России. Насколько эта тематика фигурировала во время ваших сегодняшних переговоров? Не считаете ли Вы, что обмен Савченко на наших ребят благоприятно скажется на решении этого вопроса? Ведь, если не ошибаюсь, в итоговой декларации «большой семёрки» как раз снятие санкций увязано с выполнением минских договорённостей. И простите, не могу не спросить: как Вы относитесь к заявлению Порошенко о том, что, раз ему удалось вернуть Савченко, он вернёт Крым и Донбасс? Спасибо.

- В.Путин: [...] Что касается Крыма, то вопрос, мы считаем, закрыт окончательно. Это историческое решение людей, проживающих в Крыму, и никаких обсуждений по этому поводу ни с кем Россия вести не будет. И мне в голову приходит известная российская поговорка: «Дай Бог вашему теляти нашего волка съесть!». Поэтому давайте лучше не будем к этому возвращаться.

63. 17 июня, 2016, Санкт-Петербург: Встреча с руководителями международных информагентств.

- А.Галлони (как переведено): Благодарю. А ещё я от всех нас благодарю Вас за то, что Вы принимаете нас после Вашего занятого дня. Мы понимаем, зачем у Вас лимонный чай для горла. Сегодня мы собрались на Петербургском международном экономическом форуме. В Вашем выступлении Вы говорили о влиянии санкций на Россию и на Европу. Я хотела бы задать Вам вопрос по российской экономике. Недавние цифры показывают, что капитальные инвестиции, CAPEX, в российских компаниях упали по сравнению с аналогичным периодом прошлого года на 5 процентов за I квартал и падают последние 18 месяцев. Это не особо, по моему, связано с понижением цен на нефть. Мы предполагаем, что российские компании не хотят сами инвестировать в свою страну. Не указывает ли это на какие-то структурные проблемы, которые необходимо решить? И если это так, то как вы планируете эти проблемы решить? Спасибо.

- В.Путин: Это и то, и другое. То есть всё-таки это связано с ценами на нефть, потому что доходность от нефтебизнеса, вообще от энергетического бизнеса снижается в связи с

падением цен на нефть, а значительные инвестиции прошлых лет были связаны с нефтью, газом, энергетикой вообще и инфраструктурой вокруг неё. Поэтому связь есть, она прямая, это без всяких сомнений. Посмотрите на инвестиционные программы наших крупных энергетических компаний: как же они сейчас могут вкладывать в расширение добычи так, как они, допустим, планировали раньше, если спрос сократился? Вот вам и сокращение инвестиций. Это, конечно, в такой зависимой от энергетики стране сказывается. Но не только – здесь Вы правы. Одна из ключевых задач нашей экономической политики – это диверсификация нашей экономики. Мы об этом говорим долго, давно. Не могу сказать, что мы действуем в этом отношении уж слишком эффективно, но работаем. У нас есть такая поговорка: не было бы счастья, но несчастье помогло. Что я в данном случае имею в виду? Когда сокращаются доходы от энергетического сектора, капитал ищет возможности для его наилучшего применения в других областях и, кстати говоря, находит, что нас очень радует. А мы со своей стороны должны, делаем и будем дальше поддерживать этот процесс, создавая наиболее благоприятные условия для диверсификации, о которой я сказал.

64. 30 июня, 2016, Москва: Совещание послов и постоянных представителей Российской Федерации.

- Путин: [...] Мы живём в информационную эпоху, и афоризм «кто владеет информацией, тот владеет миром», безусловно, отражает реальности сегодняшнего дня. Иногда складывается впечатление, что событий вообще никаких не происходит, если о них не сообщает пресса. Мне как-то Жак Ширак ещё сказал: надо обязательно позвать камеры, а то вроде как мы и не встречались совсем. Вот так на самом деле на практике происходит.